

ISSN 2411-8745 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

ISSN 2411-8745 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

АБЫЛҒАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” СЕРИЯСЫ

ИЗВЕСТИЯ

КАЗАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛҒАЙ ХАНА

СЕРИЯ “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

OF KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

SERIES “PEDAGOGICAL SCIENCES”

4 (59) 2020

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

4 (59) 2020

ISSN 2412-2149 (Print)

ISSN 2710-3269 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”

сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

Алматы

«Полилингва» баспасы

2020

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редактор
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Сефика Суле Эрчетин, доктор Ph.D., Хаджеттепе университеті, Анкара,
Түркия

Мехмет Ташпинар, доктор Ph.D. Гази университеті, Анкара, Түркия

Тряпицина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Тажиев М.Т., п.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы ЖОАКБМ
жанындағы жоғары және арнайы орта кәсіби білім беруді дамыту
орталығының бөлім басшысы, Ташкент, Өзбекстан

Акиева Г.С., п.ғ.д., профессор, И. Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік
университеті жанындағы кадрлар біліктілігін көтеру және қайта даярлау
Институтының директоры, Бішкек, Қырғызстан

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру
орталығы” АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Кульгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Жампеисова К.К., п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы,
Қазақстан

Беркімбаев К.М., п.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ғылыми-зерттеу істер жөніндегі
Вице президенті, Түркістан, Қазақстан

Жауапты хатшы

Әбілова З.Т., аға оқытушы, магистр Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

e-mail: pedagoginyaz@mail.ru

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Сефика Суле Эрчетин, доктор Ph.D., университет Хаджеттепе, Анкара, Турция

Мехмет Ташпинар, доктор Ph.D., университет Гази, Анкара, Турция

Тряпицина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный Педагогический Университет им. А.И.Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного педагогического университета, Омск, Россия

Тажиев М.Т., д.п.н., профессор, начальник отдела Центра развития высшего и среднего специального, профессионального образования при МВССО Республики Узбекистан, Ташкент

Акиева Г.С., д.п.н., профессор, директор Института повышения квалификации и переподготовки кадров, при Кыргызском государственном университете им. И. Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Нурғалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО “Национальный центр информатизации», Алматы, Казахстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жампеисова К.К., д.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан

Беркимбаев К.М., д.п.н., профессор, Вице-президент по научно-исследовательской работе Международного Казахско-турецкого университета им. Ходжи Ахмета Ясави, Туркестан, Казахстан

Ответственный секретарь

Абилова З.Т., старший преподаватель, магистр КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Kunanbayeva S.S.,

*Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan*

Executive Editor

Uzakhbayeva S.A., *D.of Ped. Sc., Professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan*

Editorial team members

Sefika Sule Ercetin, *Doctor of Ph.D., Hacettepe University, Ankara, Turkey*

Mekhmeh Taspinar, *Doctor of Ph.D., Gazi University, Ankara, Turkey*

Tryapitsina A.P., *D.of Ped. Sc., Professor of Herzen State Pedagogical
University of Russia, St.Petersburg, Russia*

Chekaleva N.V., *D.of Ped. Sc., Professor, Prorector of Omsk State Pedagogical
University, Omsk, Russia*

Tazhiyev M.T., *D. of Ped. Sc., Professor, Head of the Center for the Development
of Higher and Secondary Specialized, Professional Education at MHSSE, Republic of
Uzbekistan, Tashkent*

Akiyeva G.S., *D.of Ped. Sc., Professor, Director of Institute of Advanced
Training and Retraining at I.Arabayev Kyrgyz State University, Bishkek, Kyrgyzstan*

Nurgaliyeva G.K., *D.of Ped. Sc., Professor, Chairman of the Board of Directors
in National Informatization Center, JSC*

Kulgildinova T.A., *D.of Ped. Sc., Professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan*

Zhampeisova K.K., *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kazakh
National Pedagogical university Abai, Almaty, Kazakhstan*

Berkimbayev K.M., *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice President
of Research Work in the International Kazakh-Turkish University., Turkestan,
Kazakhstan Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish Khoja Ahmet Yasavi
University, Turkestan, Kazakhstan*

Executive Secretary

Abilova Z.T., *senior lecturer, master, Kazakh Ablai khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan*

МАЗМҰНЫ / СО Д Е Р Ж А Н И Е / CONTENT

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

Adyrbekov D.T., Duisenbekova Zh.D., Yergeshov. E.T. Formation of communicative competence in the process of teaching foreign languages	8-15
Адырбеков Д.Т., Дуйсенбекова Ж.Д., Ергешов Е.Т. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения иностранным языком.....	8-15
Адырбеков Д.Т., Дуйсенбекова Ж.Д., Ергешов Е.Т. Шет тілдерін оқыту процесінде коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру	8-15
Жансугурова К.Т. Болашақ мамандардың кәсіби - шығармашылық іс-әрекетіндегі өзекті проблемалары	16-22
Zhansugurova K.T. Actual problems of future professionals in professional and creative activities	16-22
Жансугурова К.Т. Актуальные проблемы профессионально- творческой деятельности будущих специалистов	16-22
Қалиева К.М., Ғабиден Р. Болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру педагогикалық проблема	23-29
Kalieva K.M., Gabiden R. Formation of management competencies for future teacher as a pedagogical problem	23-29
Қалиева К.М., Ғабиден Р. Формирование управленческих компетенций будущего учителя как педагогическая проблема	23-29
Дариева.С.С., Жумабекова Г.Б. К вопросу формирования исследовательской компетенции будущего учителя иностранного языка	29-36
Dariyeva S.S., Zhumabekova G.B. To the issue of forming the research competence of a future teacher of a foreign language	29-36
Дариева С.С., Жумабекова Г.Б. Шетел тілінен беретін болашақ ұстаздың зерттеуші құзыретін қалыптастыру мәселесіне	29-36
Айдарханова Б.К. Особенности силы мысли человека	36-40
Aydarhanova B.K. Features of the power of human thought	36-40
Айдарханова Б.К. Адамға тән ой күш ерекшеліктері	36-40
Елеусизова Г.С., Оралбекова Д.О. Оқу үдерісіндегі онлайн және қашықтықтан оқытудың артылықшылықтары мен пайдасы	41-47
Eleussizova G.S., Oralbekova D.O. Advantages and benefits of online and distance learning in the learning proces	41-47
Елеусизова Г.С., Оралбекова Д.О. Преимущества и польза применения онлайн и дистанционного обучения в учебном процессе	41-47
Akchin A.T., Duisenbekova Zh.D., Bissenbayeva L.N. Psychological and pedagogical foundations of the process of formation of communicative competence among cadets in the military institute of land forces	48-54
Акчин А.Т., Дуйсенбекова Ж.Д., Бисенбаева Л.Н. Психолого- педагогические основы процесса формирования коммуникативной компетенции у курсантов ВИСВ	48-54
Акчин А.Т., Дуйсенбекова Ж.Д., Бисенбаева Л.Н. КЭИИ курсанттарының коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру процесінің психологиялық-педагогикалық негіздері	48-54

Seysenov A.Sh., Sovetkhan N.T., Tileubaeva M.S. The problems of organizing students' independent work of students	54-58
Сейсенов А.Ш., Советхан Н.Т., Тилеубаева М.С. Студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың мәселелері	54-58
Сейсенов А.Ш., Советхан Н.Т., Тилеубаева М.С. Проблемы организации самостоятельной работы студентов	54-58

2 Бөлім. ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2. СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ
Part 2. MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

Adyrbekov D.T., Duisenbekova Zh.D., Chernov V.N. Use of information technologies in the formation of foreign language competence	59-66
Адырбеков Д.Т., Дүйсенбекова Ж.Д., Чернов В.Н. Использование информационных технологий при формировании иноязычной компетенции	59-66
Адырбеков Д.Т., Дүйсенбекова Ж.Д., Чернов В.Н. Шетгiлдiк қүзыреттiлiктi қалыптастыру кезiнде ақпараттық технологияларды пайдалану	59-66
Болат С.Б. Психологический анализ урока английского языка во 2-м классе на тему «Animals»	67-72
Bolat S.B. Psychological analysis of the english lesson in the 2nd grade on the topic «Animals»	67-72
Болат С.Б. «Жануарлар» тақырыбы бойынша 2 сыныпта ағылшын тілінің сабағын психологиялық талдау	67-72
Спатайқызы К. Бастауыш сыныпта ағылшын тілін оқытуда рөлдік ойындарды қолданудың тиімділігі	73-81
Spataikyzy K. The effectiveness of using role-playing games in teaching english in primary school	73-81
Спатайқызы К. Эффективность использования ролевых игр при обучении английскому языку в начальной школе	73-81
Akchin A.T., Duisenbekova Zh.D., Feodessenko V. The use of innovative technologies in the process of teaching pedagogical disciplines: psychological factors of teachers' attitude to pedagogical innovations	81-87
Ақчин А.Т., Дүйсенбекова Ж.Д., Федоссенко В. Педагогикалық пәндерді оқыту процесінде инновациялық технологияларды қолдану: педагогтардың педагогикалық инновацияларға қатынасының психологиялық факторлары	81-87
Ақчин А.Т., Дүйсенбекова Ж.Д., Федоссенко В. Использование инновационных технологий в процессе преподавания педагогических дисциплин: психологические факторы отношения педагогов к педагогическим инновациям	81-87
Koldas M.B., Medeuova P.R., Beisenova D.M. Enhancing the cognitive activity of younger students with the help of cartoons	88-95
Қолдас М.Б., Медеуова П.Р., Бейсенова Д.М. Повышение познавательной активности младших школьников с помощью мультфильмов	88-95
Қолдас М.Б., Медеуова П.Р., Бейсенова Д.М. Мультфильмдер көмегімен бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетін арттыру	88-95
Alpysbayeva A.B. Role playing, as a form of manager training	96-102
Алпысбаева А.Б. Ролевые игры как форма обучения менеджров	96-102
Алпысбаева А.Б. Менеджерлерді оқыту формасы ретінде рөлдік ойындарды қолдану	96-102

3 Бөлім. ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ
Раздел 3. ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ
Part 3. SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

Узақбаева С.А., Туганбаева Г.Е. Негізгі мектеп оқушыларының шеттілдік коммуникативтік біліктілігінің мәні	103-109
Uzakbayeva S.A., Tuganbayeva G.E. The content of foreign language communicative competence of secondary school students	103-109
Узақбаева С.А., Туганбаева Г.Е. Сущность иноязычной коммуникативной компетенции учащихся основной школы	103-109
Узақбаева С.А., Абдикаримова А.Қ. Ұлттық мәдени дәстүрлердің бастауыш сынып оқушыларын рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі мүмкіндіктері	110-115
Uzakbayeva S.A., Abdikarimova A.K. The possibilities of the national cultural tradition in the spiritual and moral education of the primary school students ...	110-115
Узақбаева С.А., Абдикаримова А.Қ. Возможности национальной культурной традиции в духовно – нравственном воспитании младших школьников	110-115
Узақбаева С.А., Турлиева Ә.Р. Жеткіншектердің суицидтік мінез-құлқының мәні, белгілері және ерекшеліктері	115-123
Uzakbayeva S.A., Turliyeva A.R. The essence, signs and features of suicidal behavior of teens	115-123
Узақбаева С.А., Турлиева Ә.Р. Сущность, признаки и особенности суицидального поведения подростков	115-123
Узақбаева С.А., Ниязова А.У. Көпмәдениетті білім беру аясында колледж студенттерінің толеранттылығын қалыптастырудың мәні	124-129
Uzakbayeva S. A., Niyazova A.U. The essence of the formation of tolerance of College students in a multicultural educational environment	124-129
Узақбаева С.А., Ниязова А.У. Сущность формирования толерантности студентов колледжа в поликультурной образовательной среде	124-129
Узақбаева С.А., Самархан А.С. Инклюзивті білім беруді жүзеге асырудағы халықаралық тәжірибе	129-135
Uzakbayeva S.A., Samarkhan A.S. International experience in implementing inclusive education	129-135
Узақбаева С.А., Самархан А. С. Международный опыт по реализации инклюзивного образования	129-135

1 Бөлім.

**ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ
ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ**

Раздел 1.

**ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ**

Part 1.

**A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IN AT HIGHER SCHOOL**

UDC 373.1

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.001

**FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE
PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES**

Adyrbekov D.T.¹, head of the Military Institute of
Land Forces, Almaty, Kazakhstan

Duisenbekova Zh.D.²,
teacher of the department of foreign languages,
Military Institute of Land forces, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: janymkau@mail.ru

Yergeshov. E.T.³, senior researcher of the Scientific Department of the
Military Institute of Land Forces, Almaty, Kazakhstan

Abstract. In this article the author studies the process of formation of communicative competence in teaching foreign languages. Communicative competence is considered as a broad term that includes not only the structural features of the language, but also its social, pragmatic and contextual features. The priority direction of the “strategy for the modernization of education” is the education of a person who strives to maximize their capabilities, is open to new experiences, and is able to make conscious and responsible choices in various life situations. Thus, it is necessary to teach the child to solve certain communicative tasks in different areas and situations of communication by language means, that is, to form a communicative competence that includes mastering all types of speech activity, the basics of oral and written speech culture, basic skills and language use skills.

However, the concept of communicative competence includes not only mastering the necessary set of speech and language knowledge, but also the

formation of skills in the field of practical use of language in the process of speech activity. This is also related to the implementation of educational tasks for the formation of a socially active person who is oriented in the modern world. Communicative competence here becomes part of cultural competence, leads to an increase in the General humanitarian culture of the individual, the formation of high creative, ideological and behavioral qualities necessary for its inclusion in various activities.

Keywords: communication, foreign language, competence, teaching.

With the development of cultural and economic ties between countries and peoples, the role of learning foreign languages increases. Every year the demand for specialists who speak foreign languages increases. One of the most important areas in the development of education today is the use of a competence-based approach. We are talking about the formation of skills and abilities related to the practical application of a person's communication abilities, cultural, social and informational competencies. This issue is widely discussed in the scientific and pedagogical literature, but the cognitive approach prevails in higher education institutions, and students have to memorize a large amount of information instead of developing the basic competencies necessary for successful activities [1].

A modern specialist is required not only to speak a foreign language, but also to be able to effectively apply it in the field of everyday and professional communication. But this is impossible without knowledge of social norms, spiritual values, and traditions of other peoples.

The concept of modernization of Kazakhstan's education defines new social requirements for the formation of personal attitudes. There is a reorientation of the assessment of educational results from the concepts of "preparedness", "training", "education" to the concepts of "competence", "competence" of students.

The concept of "competence" has long been used in psychological and pedagogical literature, but the increased interest in it has appeared only recently, which can be explained by the rapidly changing realities in society.

As a result of cognitive activity and educational practice, the ability based on the acquired knowledge of the student, his intellectual and life experience, values and inclinations.

The category "competence" belongs to the sphere of relations between knowledge and practical activity of a person and implies a whole range of personal qualities of a person, including cognitive, operational and technological, motivational, ethical, social, and behavioral components [2].

Competence is a set of knowledge, skills, and abilities that are formed in the process of learning a foreign language. Therefore, language is a mirror

of culture, which reflects not only the world around a person, but also their mentality, national character, lifestyle, traditions and vision of the world.

One of the goals of teaching a foreign language is the development of foreign language communicative competence, therefore, the main purpose of teaching a foreign language is to form communicative competence, i.e. the ability and readiness to carry out foreign language interpersonal and intercultural communication with native speakers.

Communicative competence implies the knowledge, skills and abilities necessary for understanding a foreign-language participant in the dialogue and generating their own model of speech behavior that is adequate to the goals, areas, and situations of communication. It requires knowledge of the basic concepts of linguistics (styles, types, ways of connecting sentences in the text, etc.), skills of text analysis and proper communication skills, i.e. skills of speech communication in relation to various areas and situations of communication, taking into account the addressee, the goal.

So, communicative competence as an integrated goal of teaching a foreign language should be understood as foreign-language interpersonal and intercultural communication with native speakers within the limits set by the standard.

The concept of communicative competence in teaching foreign languages provides for the formation of students' knowledge, skills and abilities that allow them to join the ethno-cultural values of the country of the language being studied and practically use a foreign language in situations of intercultural understanding and cognition. The combination of such knowledge, skills and abilities is the communicative competence of students.

The use of a communicative approach in teaching foreign languages contributes to the formation of the ability to communicate in a foreign language, i.e. to acquire communicative competence – the ability to use all types of speech activities: reading, listening, speaking, writing [3].

Communication in a foreign language is not only the process of transmitting and receiving information, but also the regulation of relations between partners, the establishment of various types of interaction, the ability to assess and analyze the situation of communication, the implementation of educational activities when mastering a foreign language as an academic subject. Educational competence organizes and optimizes students' independent work on the language, reduces time, physical and mental costs when learning a foreign language, promotes high-quality mastery of foreign language communication, and increases interest in the subject. The process of formation of educational competence involves the acquisition of knowledge about the methods of rational performance of educational work, options for performing educational actions in the absence of a given algorithm, skills for

diagnosing one's own level of rational organization of educational activities; the ability to choose a method of educational activity that corresponds to individual personal characteristics, form a set of individual educational skills and actively use it, independently control the correctness of this choice [4].

In the process of communication, orientation to the social characteristics of the speech partner (its status, position, situational role) is manifested in the choice of speech tools that correspond to a specific communicative situation.

Based on the above, communicative competence can be defined as a means necessary for the formation of a speech situation in a social context, and the goal of forming a communicative competence – as a completed communicative act. To achieve this goal, you need communicative competencies – language knowledge and skills, speech skills, and the linguistic and cultural component of the training content.

In communicative competence, the most important role is given to language competence, which, thanks to a certain amount of knowledge, provides the construction of grammatically and syntactically correct forms, as well as understanding of semantic segments of speech constructed in accordance with the norms of a foreign language.

It should be noted that without knowledge of the grammatical structure of a foreign language, it is impossible to solve communication problems. But the grammatical system of a language is learned only on the basis of familiar vocabulary. Hence the conclusion: both grammatical and lexical skills and abilities serve as the center of language competence, on which speech skills and abilities are based.

Today, every person and the state as a whole are interested in practical mastery of a foreign language that provides access to the world market and familiarization with world culture. Therefore, communication competence becomes a priority goal. The structure of foreign language communication competence includes a number of competencies. First of all, it is a linguistic competence – one of the main components of communicative competence. Linguistic competence refers to the ability of a person to correctly construct grammatical forms and syntactic constructions in accordance with the norms of a particular language. Linguistic competence includes language and speech competence. Language competence is knowledge in the field of the language system (within the program minimum) and the skills to operate this knowledge. Speech competence – possession of the norm of speech behavior (in all types of speech activity). An important role in the acquisition of language and speech competencies is played by educational competence – the ability and readiness of a person to effectively carry out educational activities when mastering a foreign language as an academic subject. Educational competence organizes and optimizes students' independent work on the language, reduces time,

physical and mental costs when learning a foreign language, promotes high-quality mastery of foreign language communication, and increases interest in the subject. The process of formation of educational competence involves the acquisition of knowledge about the ways of rational performance of educational work, options for performing educational actions in the absence of a given algorithm, skills for diagnosing one's own level of rational organization of educational activities; the ability to choose the method of educational activity that corresponds to individual personal characteristics, to form a set of individual educational skills and actively use it, to independently control the correctness of this choice.

In accordance with the state educational standard for foreign languages, communicative competence should include the following essential skills: – read and understand simple, authentic texts (with an understanding of the main content and with full understanding); – verbally briefly tell about yourself, your environment, Express an opinion, give an assessment; – communicate verbally in standard situations of educational, labor, cultural, and household spheres; – the ability to write and transmit elementary information (letter). Foreign language communicative competence as a certain level of proficiency in language, speech and socio-cultural knowledge, skills and abilities allows the student to build their speech behavior depending on the communication situation, namely, situations of everyday, pedagogical, scientific, business, political and socio-political communication. The structure of foreign language communication competence includes a number of competencies. First of all, it is a linguistic competence – one of the main components of communicative competence. Linguistic competence refers to the ability of a person to correctly construct grammatical forms and syntactic constructions in accordance with the norms of a particular language. Linguistic competence includes language and speech competence. Language competence is knowledge in the field of the language system (within the program minimum) and the skills to operate this knowledge. Speech competence – possession of the norm of speech behavior (in all types of speech activity). An important role in the acquisition of language and speech competencies is played by educational competence – the ability and readiness of a person to effectively carry out educational activities when mastering a foreign language as an academic subject. Educational competence organizes and optimizes students' independent work on the language, reduces time, physical and mental costs when learning a foreign language, promotes high-quality mastery of foreign language communication, and increases interest in the subject. The process of formation of educational competence involves the acquisition of knowledge about the methods of rational performance of educational work, options for performing educational actions in the absence of a given algorithm, skills for diagnosing one's own

level of rational organization of educational activities; the ability to choose a method of educational activity that corresponds to individual personal characteristics, form a set of individual educational skills and actively use it, independently control the correctness of this choice. Special learning skills are required to master foreign language communication. The student should be taught to rationally organize the memorization of foreign language material, independently activate the language material, trace inter subject connections, work in pairs when performing foreign language actions, and see difficulties when working on language elements. Sociocultural competence – the ability to build speech and non-speech behavior taking into account the norms of societies that speak the language being studied-is important in the development of communication skills. Socio-cultural competence implies knowledge of the national mentality, worldview; removal of cultural difficulties; expansion of one's own worldview, ideas about a different socio-cultural community.

Special learning skills are required to master foreign language communication. The student should be taught to rationally organize the memorization of foreign language material, independently activate the language material, trace inter subject connections, work in pairs when performing foreign language actions, and see difficulties when working on language elements.

Sociocultural competence – the ability to build speech and non-speech behavior taking into account the norms of societies that speak the language being studied-is important in the development of communication skills. Socio-cultural competence implies knowledge of the national mentality, worldview; removal of cultural difficulties; expansion of one's own worldview, ideas about a different socio-cultural community.

REFERENCES

[1] Galskova N.D., Gez N.I. Theory of teaching foreign languages. Didactics and methodology: textbook. manual for students. lingv, UN tov and FAC. in. yaz. vyshe. PED. ucheb. 3E ed., ster. - M.: publishing center "Academy", 2006. - 336 p.

[2] Golovanova I.A. Ways of forming intercultural communicative competence at the faculty of linguistic qualification improvement. Actual problems of intercultural communication. - M: Moscow State Linguistic University, 1999.- 188 S. - C. 3238.

[3] Foreign languages in the system of postgraduate and additional education.

[4] Materials of the 1st all-Russian scientific and methodological conference. Ed. edited by

[5] L.V. Popovichenko. - M.: Russian state social University, 2005. - 226 p

[6] Koryakovtseva N.F. Teaching and learning foreign languages: traditions and innovations. Materials of the scientific and practical conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Professor Z.M. Tsvetkova. - Moscow: MGLU, 2002. - 95 p.

ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Адырбеков Д.Т.¹, ҚӘӘИ бастығы, Алматы, Қазақстан
Дүйсенбекова Ж.Д.², ҚӘӘИ шет тілдері кафедрасының оқытушы,
Алматы, Қазақстан, e-mail: janymkau@mail.ru
Ергешов Е.Т.³, ҚӘӘИ ғылыми зерттеу бөлімінің аға қызметкері,
Алматы, Қазақстан

Андатпа. Бұл мақалада автор шет тілдерін оқытуда коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру процесін зерттейді. Коммуникативтік құзыреттілік тілдің құрылымдық ерекшеліктерін ғана емес, оның әлеуметтік, прагматикалық және контекстік ерекшеліктерін де қамтитын кең термин ретінде қарастырылады. “Білім беруді жаңғырту Стратегиясының” басым бағыты өз мүмкіндіктерін барынша іске асыруға ұмтылатын, жаңа тәжірибені қабылдауға ашық, әртүрлі өмірлік жағдайларда саналы және жауапты таңдау жасауға қабілетті тұлғаны тәрбиелеу болып табылады. Осылайша, баланы қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларындағы белгілі бір коммуникативті міндеттерді тілдік құралдармен шешуге үйрету керек, яғни сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін, ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетінің негіздерін, тілді қолданудың негізгі дағдылары мен дағдыларын игеруді қамтитын коммуникативті құзіреттілікті қалыптастыру қажет.

Алайда, коммуникативті құзыреттілік ұғымы сөйлеу және тілдік білімнің қажетті жиынтығын игеруді ғана емес, сонымен қатар сөйлеу әрекеті процесінде тілді практикалық қолдану саласындағы дағдыларды қалыптастыруды да қамтиды. Бұл қазіргі әлемде бағдарланған әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастыру бойынша тәрбиелік міндеттерді жүзеге асырумен байланысты. Мұнда коммуникативті құзіреттілік мәдени құзіреттіліктің бір бөлігіне айналады, жеке тұлғаның жалпы гуманитарлық мәдениетін арттыруға, оны әр түрлі іс-шараларға қосу үшін қажетті жоғары шығармашылық, дүниетанымдық және мінез-құлық қасиеттерін қалыптастыруға әкеледі.

Тірек сөздер: коммуникация, шет тілі, құзыреттілік, оқыту.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Адырбеков Д.Т.¹, начальник Военного института

Сухопутных войск, Алматы, Казахстан

Дуйсенбекова Ж.Д.², преподаватель кафедры иностранных языков

Военного института Сухопутных войск,

Алматы, Казахстан, e-mail: janymkau@mail.ru

Ергешов Е.Т.³, старший научный сотрудник научного отдела ВИСВ,

Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье автор изучает процесс формирования коммуникативной компетенции в преподавании иностранных языков. Коммуникативная компетенция рассматривается как широкий термин, который включает не только структурные особенности языка, но также и его социальные, прагматические и контекстные особенности. Приоритетным направлением «Стратегии модернизации образования» является воспитание личности, стремящейся к максимальной реализации своих возможностей, открытой для восприятия нового опыта, способной на осознанный и ответственный выбор в различных жизненных ситуациях. Таким образом, необходимо научить ребёнка решать языковыми средствами те или иные коммуникативные задачи в разных сферах и ситуациях общения, то есть сформировать у него коммуникативную компетенцию, включающую овладение всеми видами речевой деятельности, основами культуры устной и письменной речи, базовыми умениями и навыками использования языка.

Однако в понятие коммуникативной компетенции входит не только овладение необходимым набором речеведческих и языковых знаний, но и формирование умений в области практического использования языка в процессе речевой деятельности. Это соотносится и с реализацией воспитательных задач по формированию социально активной личности, ориентирующейся в современном мире. Коммуникативная компетенция здесь становится частью культурной компетенции, ведёт к повышению общей гуманитарной культуры личности, формированию у неё высоких творческих, мировоззренческих и поведенческих качеств, необходимых для включения её в разнообразные виды деятельности.

Ключевые слова: коммуникация, иностранный язык, компетенция, преподавание.

Статья поступила 17.11.2020

ӘӨЖ 37.011

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.002

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ КӘСІБИ - ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕГІ ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Жансугурова К.Т., п.ғ.к., қауым.профессор Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: kulaisha61@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі қоғамда тұлғаның дамып қалыптасуында рухани – өнегелі тәрбиенің жетіспеушілігі айқындалуда. Өзін-өзі тану дегеніміз-ол өзін тану, өзінің ішкі дүниесін тану, сол арқылы өзін-өзі тәрбиелеу, өзінің көзқарасын қалыптастыру, өзін-өзі сезіну және өзін-өзі бағалау. Өзін-өзі тану негізінен педагогтар дайындайтын мамандықтарға қажетті ілім болып табылады. Себебі, оқытушы және оқушы арасындағы байланыс кезеңінде мұғалім баланың ішкі дүниесін көріп және оның ішкі қуатын сезініп, сол арқылы табиғи түрде оны дамыта білуі қажет.

Тірек сөздер: шығармашық, қабілет, нышан, қабілеттілік, өзін-өзі тану, өзіндік таным

Шығармашылық кез-келген маман иесіне тән болуы тиіс. Әр адам өз жұмысына шығармашылық тұрғыда қарағанда, атап өтсек өз жұмысында күнделікті іс-әрекетті қайталамай сол әрекетіне үнемі жаңалық енгізіп, әрбір ісін жаңадан туындатып отырғанда ғана ол адамның іс әрекеті жүйелі мағаналы мақсатына жете алады. Ал, шығармашылықтың белсенділігі ғылымның, экономиканың, білім беру жүйесінің негізгі қозғағыш күші. Шығармашылық әрекет психологтардың пайымдауынша әр түрлі қалыпта әр адамның бойынан табылады. Сол себептен қоғамның әрбір мүшесінің жүрегіне жол салып, шығармашылық әрекетпен ізденуі қажет.

Қазіргі қоғамда тұлғаның дамып қалыптасуында рухани – өнегелі тәрбиенің жетіспеушілігі айқындалуда. Өзін-өзі тану дегеніміз-ол өзін тану, өзінің ішкі дүниесін тану, сол арқылы өзін-өзі тәрбиелеу, өзінің көзқарасын қалыптастыру, өзін-өзі сезіну және өзін-өзі бағалау. Өзін-өзі тану негізінен педагогтар дайындайтын мамандықтарға қажетті ілім болып табылады. Себебі, оқытушы және оқушы арасындағы байланыс кезеңінде мұғалім баланың ішкі дүниесін көріп және оның ішкі қуатын сезініп, сол арқылы табиғи түрде оны дамыта білуі қажет. Жан дүниесінің жалпы ағынымен таныс болу, әр адамның өз жан құбылыстарымен танысып, зерттеуге пайдасы бар. Өйткені, жан жүйесінің мақсаты: жалпы адамның жан құбылыстарын, олардың қатынасын, себебін тексеру. Бірақ,

жалпы адамдарда тиісті жанның қасиеттерінен басқа, әр адамға тән, өзгеше сипаттар да бар. Адам өзін және өзгелерді ұғыну үшін ғылымнан басшылық керек. Ондай жол басшы болуға жарайтын ғылым “Өзіндік таным” адамның жан жүйесінің ішкі дүниесіне жол ашатын, ішкі толқыныстар мен сезімдерді жеке адамдар өзгешелігін зерттейтін ғылым. Бұл жас, жеке адамда болатын алуан-алуан мінез қасиеттерін түгел тексеріп, ішкі күш, қуат пен жан заңдарын түгел ашты деуге болмайды. Бірақ жас та болса әр адамның өзгеше сипаттары мен сан қилы қырларын тексеріп, жеке адамды дамыту болып табылады.

Өзімізді бақылау, сынау үшін қандай іс – әрекеттер жасауымыз керек. Өзімізді ірі сыншының, ірі сыналатын заттың орнына қоя білуге үйрететін бұл ғылымның саласына өзіңді өзің тани отырып сол арқылы өз бойындағы шығармашылық белсенділікті арттыруға икемдейтін модельдер қалыптастыру артық етпейді. Ал, өзіндік танымның шығармашылық белсенділігін ХХ ғасырдың ұлы ойшылдары шығармашылық белсенділік бұл «өзіндік танымның жетем деп көздеген жұлдызды мақсаты», яғни өзіндік таным арқылы шығармашылық белсенділікті қалыптастыру керек. Себебі, шығармашылықта дамыту үшін адамда топтың бөлшегі емес, оны жеке тұлға ретінде бөліп алып қалыптастыру қажет. Өзінің көзқарасы жоқ топтың немесе қоғамның меңзеуімен жүретін, солардың идеясын қайталаумен жүретін адамның бойында шығармашылық белсенділігі болмайды [1].

Шығармашылық дегеніміз - жеке “меннің” бостандығы, еркіндігі. Өзіндік таным шығармашылығы дамыған адам, кез –келген құбылысты ерекше көреді. Олар өзгелерге естілмейтін дыбысты жанымен сезініп, ішкі дүниесі жүрегі арқылы қабылдап, өзгеден ерекше естиді. Көрініс, құбылыс, дыбыс, ой іс -әрекет қарама- қайшылықтарынан үндестік, гармония, тұтастық өзара байланысын тауып, оны өз алдына бөлек ешнәрсеге ұқсамайтын қайталауы жоқ, шығарма ретінде дамытады.

Отбасы тәрбиесінің мазмұны демократиялық қоғамның басты мақсатымен анықталады, яғни, жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеу. Отбасы денелік және психикалық жағынан сау, адамгершілік, интеллектуалдық, дамыған, болашақ еңбектік, қоғамдық және отбасылық өмірге даяр тұлғаны қалыптастыруға міндетті. Отбасы тәрбиесінің мазмұнының құрамдас компоненттері: денелік (салауатты өмір салты, күн тәртібін дұрыс ұйымдастыру, спортпен айналысу, организмді шынықтыру), адамгершілік (мәңгі адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу - сүйіспеншілік, адалдық, борыш, әділеттілік т.б.), интеллектуалдық (оқушылардың біліммен сусындауына, оқуға деген сұранысты тәрбиелеуге ата-аналардың қатысуы), эстетикалық (балалардың талантын және дарындылығын, өмірдегі әсемдік туралы

білімдерін дамыту), еңбек /болашақ еңбекқор адамның негізін қалыптастырады тәрбиесі. Олар экономикалық, экологиялық, саяси, білім берумен толықтырылады.

Отбасында балаларды тәрбиелеудің әдістері - бұл ата-аналардың балалардың санасына және мінез-құлығына мақсатты бағытталған педагогикалық әсердің тәсілдері, олардың өздерінің ерекшеліктері бар: нақты қылықтарға негізделген және тұлғаға үйлестірілген, сәйкестендірілген балаға жекелік әсер; әдістерді таңдау ата-аналардың педагогикалық мәдениетіне байланысты (тәрбиелеу мақсатын түсінуі, ата-аналар рөліне, отбасындағы қатынастар стиліне т.б.).

Отбасы тәрбиесінің әдістері: сендіру (түсіндіру, ақыл-кеңес, иландыру); жеке өнеге; мадақтау (мақтау, сыйлық, балалар үшін қызықты перспектива); жазалау (достықтан бас тарту, рақаттылыққа рұқсат бермеу, денелік жазалау). Кейбір отбасыларында педагогтың кеңесі бойынша тәрбиелеушілік ситуациялар қолданылады.

Отбасында тәрбиелік міндеттерді шешуде әртүрлі құралдар баршылық: сөз, ата-ана беделі, оқу, табиғат, үй тұрмысы, ұлттық салт-дәстүр, қоғамдық пікір, отбасының рухани және моральдық ахуалы, күн тәртібі, әдебиет, спорт, мейрамдар, символ, атрибуттар, т.б.

Қазіргі қоғамда барған сайын отбасы дағдарысы көріне түсуде және одан шығудың жолы әлі де бұлыңғыр. Дағдарыстың бір көрінісі - отбасы өзінің басты функциясы, яғни бала тәрбиелеуді нашар жүзеге асыруда. Дағдарыстың себептері: елдегі экономикалық жағдайдың нашарлауы, қоғамдық өмірде мәдениетінің төмендігі, отбасында әйелге көп жүктеменің түсуі, ажырасудың жоғары пайызы, ұрпақ арасындағы тартыстың асқынуы, отбасы мен мектептің байланысының нашарлауы т.б. Отбасының тәрбиелік әсерін арттырудың жолдары: отбасындағы қатынасты гуманизациялау, мектеп, діни ұйымдардың және отбасының бірлескен қызметі, гуманитарлық фондылармен, қоғамдармен жұмысын үйлестіру т.б. Тәрбие көзделген әрекет-қылық (поведение) типін қалыптастыруы міндетті. Тұлға тәрбиелілігі түсінік, ұғымнан көрінбейді, ол адамның нақты іс-әрекетімен бағаланады. Бұл тұрғыдан іс-әрекет ұйымдастыру мен мінез-құлық қалыптастыру тәрбие процесінің өзегі ретінде қарастырылады. Аталған топтағы әдістердің бәрі тәрбиеленушілердің практикалық іс-әрекетіне негізделген. Мұндай іс-әрекетті басқару үшін педагог оны құрамды бөліктерге-нақты іс-әрекеттер мен мінез-құлықтарға жіктейді. Қажетті тұлғасапаларын қалыптастырудың жалпыланған әдісі – жаттықтыру. Балада қалыптасатын қылық, әрекеттің қай-қайсысы да жаттығып, дағдыланудан мүмкін емес. Тәрбиеленушіні мақсатты бағытталған белсенді әрекетке ынталандырмай, жоспарланған мінез бітісін де орнықтыруға болмайды. Жаттықтыру мәні – талап етілген

әрекеттерді көп мәрте қайталаумен автоматты орындалу дәрежесіне жеткізу. Жаттығулар нәтижесі – тұлғаның бекіген сапалары: әдеттер мен дағдылар. Жаттықтыру істерінің тиімділігін келесі шарттар анықтайды: жаттығулар жүйесі; олардың мазмұны; түсініктілігі мен жеңілдігі; көлемі; қайталау жиілігі; бақылау мен түзету; тәрбиеленушілердің тұлғалық сапалары; жаттығулардың орындалу мерзімі мен орны; жеке-дара, топтық, ұжымдық жаттығулар формасы; жаттығу сеп-түрткілері мен оған деген ынта себептері. Жаттығулар жиілігі, көлемі және жетіскен нәтижелер арасында тікелей тәуелділік бар: жаттығу неғұрлым көп орындалса, олар жәрдемімен қалыптасушы сапалар дамуы да соғұрлым жоғары келеді. Бұл тәуелділік тұлғалық ерекшеліктерімен реттеліп отырады [2].

Бірдей тең деңгейлі сапаны қалыптастыру үшін әр оқушының орындайтын жаттығуларының саны әрқилы: бір бала көзделген сапаға аз санды жаттығудан жететін болса, екінші біреуінде ондаған, жүздеген жаттығу әрекеті қажет. Сапа неғұрлым күрделі келсе, оған байланысты әдеттерді қалыптастырып, тұрақтандыру үшін соғұрлым көп жаттығу орындап, көп мәрте қайталау керек. Жаттығулар жүйесін жоспарлауда тәрбиеші, ең алдымен, өз тәрбиеленушілеріне қандай дағдылар мен әдеттерді қалыптастыруы қажет болатынын ойластырып алғаны жөн. Жаттығулардың көзделген іс-әрекетке сәйкес болуы (адекватность) – әдісінен баланың өмірлік қажетті, мәнді және пайдалы дағдылары мен әдеттері қалыптасады. Сондықтан жаттығулар қалай болса, солай ойдан шығарылмай, өмірден алынуы тиіс. Бірінші кезекте жалпы адамзаттық ізгілі сапалар тұрғызушы жаттығулар пайдаланылады. Тұрақты дағдылар мен әдеттер қалыптастыру үшін жаттығуларды мүмкін болғанша ерте жастан қолданған дұрыс. Жас организм қай әсерді де тез қабылдайды. Әдеттенген адам өз сезімін басқара біледі, құмарлықтарына тоқтау береді, өз ниеттерін басқалар мүдделерімен салыстырып, бағалай алады. ұстамдылық, өзіндік бақылау, ұқыптылық, тәртіптілік, қатынас мәдениеті – бұларды бәрі де тұрақтанған әдеттер негізінде туындайтын ізгілік адам сапалары. Жаттықтыру әдістерінің тиімділігіне себепші маңызды шарттардың бірі- біртұтас жаттығулар жүйесінің біртіндеп күрделеніп баруы. Кіші сынып оқушыларында мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда, келесідей шамалап түзілген ілгерілі жаттығулар жоспарын ұсынуға болады. Гуманистік тәрбиеде де қатаң әдістер қолданылады. Бірақ әңгіме оны қалай пайдалануда. Осындай шешімді әдеттердің бірі – талап. Тәрбие барысындағы талап тәрбиеленуші әрекетінің ынталылығын көтеруге не оны тежеуге қажет талаптар тікелей не жанамалы болып келеді. Тікелей талап – анық, дәл, нақты. Жанамалы талапта әрекетке келтіретін талаптың (кеңес, өтініш, сенім, қолдау, құлаққағыс және т.б.) өзі емес, ал сол талаптан туындайтын психологиялық

жағдаяттар: толғаныс, күйзеліс, мүдде, ұмтылыс. Жанама талаптар арасында аса көп қолданылатындары: кеңес-талап. Бала санасына ықпал жасаумен педагог қойған талаптың қажеттігін, пайдасын түсіндіреді. Мұндайда кеңестің [3] қабылдануы не қабылданбауы педагог беделіне, оның оқушымен қатынасына тәуелді. Ойын талап. Әрқандай талаптарды қою үшін тәжірибелі мұғалім баланың ойынға құштарлығын пайдаланады. Бала ойынды қызығушылықпен орындай жүріп, өзі байқамай талаптарды да қабылдайды. Бұл талап әдісінің өте ізгілікті және тиімді формасы, бірақ оны қолдануда аса жоғары педагогикалық шеберлік қажет.

Сенім талап. Мұндай әдіс, әдетте, сыйластық жайлаған ортада іске асады.

Өтініш талап. Педагог пен тәрбиеленуші арасында достық, жолдастық қарым-қатынас болған жағдайда өз тиімділігін береді. Үйретіп көндіру – көзделген сапаны жылдам әрі жоғары деңгейде қалыптастыру үшін қолданылады. Кейде бала мұндай талапты ауырсынады, өжеттікпен қарсы шығады. Солай болса да, көндіру баланың өзі үшін қажет. Гуманистік педагогика адам құқына қарсы қатаң әдістерді қолданудан аулақ, дегенмен орынды жерінде бұл әдісті жұмсарта, басқа әдістермен, әсіресе ойынмен бірлестіре пайдаланғанды жөн санайды. Үйретіп көндіру және оны ойынмен бірлестіру бала табиғатына сай келеді. Үйретіп көндіру тәрбие процесінің барша кезеңдерінде де тиімді, бірақ бала дамуының алғашқы сатысында әбден қажет. Бұл әдістіп айдалану шарттары: тәрбие шарттарын екі тараптың да анық, дұрыс түсінуі. Егер тәрбиеші алдына қойған көндіру мақсатының мәнін, пайдасын жете пайымдамаса, онда әдіс баланы түгелдей бағындырумен орындалады. Баланың өзі нені қажетсінетінін түбегейлі түсінген жағдайда ғана әдіс өз нәтижесін береді. Қандай да талапқа көндіруде, айтар ойыңызды сөзбен анық, түсінімді өрнектеңіз, ерекше пікіріңізді «олай бол да, солай бол» деп қайырмаңыз. Әрбір уақыт аралығына қонымды, оқушы мүмкіндігіне сай әрекет жоспарлаңыз. Асығыстық мақсатты жақындатпайды, керісінше, алыстатады. Алғашында дәл орындауға, кейін тез орындауға үйретіңіз. Қалай орындалуын, одан болар нәтижені көрсете біліңіз. Егер тұлға сапаларын біртіндеп, кезегімен тәрбиелейтін болсаңыз – уақыт жеткізе алмаймыз. Барша сапаларды параллель де қалыптастырып болмайды. Сондықтан, қай сапалар өзара табиғи байланысты болатынын анықтап, оларды бірқатар тәрбиеленіңіз, екіншіде қай сапа қандай қасиетке негіз боларын біліп алып, оларды бірінен соң екіншісін қалыптастырыңыз. Көндіру тілектестік пен мүдделілікке негізделген, бірақ бірқалыпты қатаң, үздіксіз бақылау бар жерде нәтижесін береді. Бақылау оқушының өзіндік бақылауына ұласуы қажет. Көндірудің педагогикалық тиімді нәтижесі ойынмен бірге келеді. Бала белгілі қағидаларды ойын

барысында еш зорлықсыз-ақ, өз қалауымен орындайды. Көндіру үшін баланы ойынға тартудың себептері: 1) қажетті іс-әрекет мақсаты оқушылар үшін тартымсыз болса; 2) мақсатқа жету жолы іс логикасына орай баланы жалықтыратын, қолайсыз болса. Тапсырыстар беру – балаларды ұнамды қылық-әрекеттерге жетелеудің тиімді жолы. Тапсырыстың орындалуын ежелеп, түсіндіріп жатудың қажеті жоқ. Тәрбиелік жағдайлар – арнайы жасалған шарттарға орай тәрбиеленуші іс-әрекеті мен мінез-қылығын қалыптастыру әдісі. Тәрбиелік жағдайлар (ситуация) тиімділігін көтерудің екі жолын еске ұстаған жөн: - жағдай жалған, жасанды болмай, нақты өмірде кездесетін қарама-қарсылықтары мен күрделіліктерден құралуы тиіс. Тәрбиеші әдейі жағдай туындатушы шарттарды түзеді, ал ситуациялар табиғи қалпында өтуі тиіс. Мектеп өмірі мұндай ситуацияларға бай: «Оқушы– мұғалім», «Оқушы – жол тәртібінің сақшысы», «Оқушы – ертеңгі серуен басшысы» және т.б. тосын жағдайлар. Мұғалім ескертпесін күткен тәрбиеленуші оған алдын ала дайындалады, ал әрекет тосын болса, көп жағдайда бала мұғалім айтқанына көнеді. Оқушының тосын қылығына мұғалім кеңпейілділік, қайырымдылық танытуы лазым. Бірақ бұл жағдайдағы басты шарт: бала мұғалім әрекетін дұрыс түсініп, оны әлсіздік, сенімсіздік демей, жоғары адамгершілік тұрғысынан қабылдауы тиіс. Қай жағдайда да мұғалімнің ситуация дамуына тікелей араласпағаны жөн. Аталған әдіс басқа тәрбие әдістерінің баршасымен тығыз байланысты.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Кулюткин Ю.Н. Психологическая природа деятельности педагога /под. ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С. Суховской. – Л., 2000. С.7-10.
- [2] Исаев И.Ф. Ситникова М.И. Творческая самореализация учителя: культурологический подход. - М., 2002. - 91 с.
- [3] Караев А.М. Жастарға адамгершілік тәлімі. - Алматы, 2014. - 78 б.

REFERENCES

- [1] Kulyutkin Yu.N. Psikhologicheskaya priroda deyatel'nosti pedagoga (Psychological nature of the teacher's activity). pod. red. YU.N.Kulyutkina, G.S. Sukhovskoy. – L., 2000. P.7-10. [in Rus].
- [2] Isayev I.F. Sitnikova M.I. Tvorcheskaya samorealizatsiya uchitelya: kul'turologicheskiiy podkhod. (Creative self-realization of a teacher: a cultural approach). - M., 2002. - 91 p. [in Rus].
- [3] Karayev A.M. Zhastarga adamgershilik talimi. (Moral education of young people). - Almaty, 2014. - 78 p. [in Kaz].

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Жансугурова К.Т., к.п.н., асс.профессор КазУМОиМЯ
имени Абылай хана, Алматы, Казахстан e-mail: kulaisha61@mail.ru

Аннотация. В современном обществе выявляется дефицит духовно – нравственного воспитания в развитии личности. Самопознание – это познание себя, познание своего внутреннего мира, тем самым самообразование, формирование собственной точки зрения, самоощущение и самооценка. Самопознание является необходимой доктриной в основном для профессий, которые готовят педагоги. Это связано с тем, что на этапе общения между учителем и учеником педагог должен видеть внутренний мир ребенка и ощущать его внутреннюю силу, тем самым естественно развивать его.

Ключевые слова: творчество, способность, символ, способность, самопознание, самосознание

ACTUAL PROBLEMS OF FUTURE PROFESSIONALS IN PROFESSIONAL AND CREATIVE ACTIVITIES

Zhansugurova K.T., c.p.s., professor, Ablai Khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: kulaisha61@mail.ru

Abstract. The future professional should be creative not only in their professional activities, but also in everyday life of the activity. Without repeating constantly to innovate, to be constantly searching for new ways to achieve the goal. Creative activity - is the basis of the driving force of science, economy, and education system as a whole. Creative activity in terms of psychology at each person manifests itself in different ways. So you need to professionally and effectively to help future spetsialitam, penetrating into the heart of every human being in search of creative ways.

Keywords: creativity, ability, character, ability, self-knowledge, self-Cognition

Статья поступила 10.10.2020

ӘӨЖ 37.011

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.003

**БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОБЛЕМА**

Калиева К.М.¹, п.ғ.к., профессор

Ғабиден Р.², магистрант

^{1,2}Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,

e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада отандық және шетелдік ғалымдардың басқарушылық құзыреттілікті қалыптастыру мәселесі бойынша жұмыстары талдауға алынады; «болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі» ұғымының мазмұны кәсіби-педагогикалық білім беруге қатысты құзыреттілік тәсілдің ғылыми қағидаларына сәйкес анықталады.

Қазіргі мектеп жаңа материалды түсіндіріп, жұмысын ұйымдастыра алуға қабілеттілікпен қатар, оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін сауатты басқара алатын мұғалімдерді қажет етеді. Сөз мұғалімнің жаңа рөлі - оқушының кепілдендірілген білім деңгейін қамтамасыз етуге қабілетті мұғалім-менеджер туралы, яғни болжамдалып алдын-ала белгіленген нәтижеге жоспарланған уақытта және белгіленген ресурстар шығындарымен қол жеткізуі туралы. Авторлар пікірінше, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін жоғары оқу орындарында маманның кәсіби дайындығының құрамдас бөлігі ретінде қалыптастыру өзекті мәселе.

Тірек сөздер: құзыреттілік, басқарушылық құзыреттілік, құзыреттілік тәсіл, басқарушылық құзыреттілікті қалыптастыру, болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығы, педагог-менеджер.

Болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттіліктерін қалыптастыру проблемасы білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік қажеттіліктерімен байланысты. Білім берудің мақсаты оқушыларды жалпы мәдени, жеке және танымдық дамыту, негізгі құзыреттілікті, яғни оқуға қабілеттілікті қамтамасыз ету.

Инновациялық экономиканың, нарықтық қатынастардың дамуына байланысты білім беру жүйесінде ауқымды өзгерістер орын алуда, құзыреттілікке негізделген жалпы білім берудің жаңа білім беру стандарттары әзірленіп енгізілуде; ақылы білім берудің кең спектрін ұсынатын оқу орындарының түрлері көбеюде; білім берудің мақсаттары мен оларды жүзеге асыру жолдары жөніндегі түсініктер кеңейе түсуде.

Білім беру жүйесі өзінің дамуының жаңа кезеңіне аяқ басты, бұл мұғалімнің жетістігі критерийлерін; мұғалім мен білім беру кеңістігінің субъектілері арасындағы құқықтық қатынастарды; мектеп, отбасы, қоғам, мемлекет, мұғалім мен оқушының өзара байланысының сипатын өзгертуді талап етеді.

Заманауи білім беруді дамыту жағдайында әртүрлі саладағы білімдердің энциклопедиялық жиынтығын есте сақтаудан гөрі, «эмбебап оқу іс-әрекеттерін» меңгеруге баса назар аудару қажеттігі алға шығуда. Оқу іс-әрекеттерінің эмбебап сипаты олардың коммуникативтік, пәнаралық, көппәндік сипатта болуынан көрініс береді және өз кезегінде жеке тұлғаның жалпы мәдени, тұлғалық, сондай-ақ танымдық дамуы мен өздігінен дамуының тұтастығын қамтамасыз етеді; білім беру процесінің барлық кезеңдерінің сабақтастығын реттеп отырады.

Уақыттың жаңа талаптары мен болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі жаңа экономикалық жағдайларды ескере отырып көп нәрсені қайта ой елегінен өткізу қажеттігі туындайды. Бұл жағдайдан мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті де тыс қалмауы тиіс, яғни ол зерттелуге тәуелді проблема ретінде емес, білім беру кеңістігінің көптеген субъектілерінің өз өкілеттіктері шегінде өзара әрекеттесуі проблемасы ретінде қарастырылуы қажет.

Білім беру жүйесіндегі барлық өзгерістер нарықтық экономика процестерін ескере отыра жаңа нормативтік-құқықтық базаны қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады. Білім беруді модернизациялау жағдайында мұғалімнің кәсіби рөліне тәжірибелік іс-әрекеттегі жүйелік-белсенділік тәсіліне негізделген жаңа талаптар қойылады. Мұғалімнің басқару құзыреттілігі білім беруді модернизациялау жағдайында оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға негіз болады.

Қазіргі уақытта зерттеушілер мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі әр түрлі басқару аспектілерін зерттеу үстінде, атап айтқанда: басқарудағы мұғалімнің рөлі (Ю.В.Васильев, И.Б.Сенновский, В.П.Симонов, В.А.Сластенин, Т.И.Шамова, В.А.Якунин және т.б.); мұғалімнің басқару құзыреттіліктерін дамытудың әлеуметтік-педагогикалық шарттары (И.Б.Сенновский., В.А.Канн-Калик, Ф.Марек, О.Н.Мезина, М.А.Рубин, С.П.Дмитриев және т.б.); мұғалімнің басқару құзыреті мен мәдениеті (О.С.Августимова, Л.Д.Андреева, О.Ю.Заславская, М.А.Кононенко және т.б.).

Көптеген зерттеушілер (И.В.Суркина, Г.О.Рощина және т.б.) болашақ мұғалімдердің ұйымдастырушылық-басқарушылық, жобалаушылық-басқарушылық біліктерін зерттеуге қызығушылық танытуда. Көтеріліп отырған мәселенің әртүрлі қырлары мұғалімнің менеджер ретіндегі қарым-қатынас психотехнологиялары шеңберінде қарастырылады (Е.В.Руденский Т.С. Панина.).

Ал Т.М. Батарова зерттеулерінде мұғалімнің іс-әрекетіндегі басқарушылық қарым-қатынастың рөлі сыныптағы педагогикалық процесті сапалы ұйымдастырудың факторы ретінде қарастырылса [1], Л.Р.Тицкая және басқалары басқарушылықты мұғалімнің кәсіби дайындығының құрамы ретінде зерттеуді көздеген [2].

Құзыреттілікке негізделген парадигма шеңберінде болашақ мұғалімдерді сапалы даярлау өзекті мәселе екендігі күмән тудырмайды. Кәсіби құзыреттіліктің жалпы тұжырымдамасы маманның еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігі, жұмыс берушінің сұраныстарына жауап беруі және белгілі бір әрекеттерді жоғары сапалы орындауға дайын болуы тұрғысынан қарастырылады.

Бұл тұрғыда алғанда мұғалімнің құзыреттілігі әртүрлі сипаттамаларға ие. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі педагогикалық тәжірибеден (тәжірибеден), өзін-өзі дамытудың жоғары мотивациясынан және келесі бағыттардан тұратын кең ауқымды құзыреттіліктерден тұрады:

- оқытылатын пәннің тақырыбы мен көлемі (техникалық, гуманитарлық, жаратылыстану, ақпараттық);
- пәнді оқыту, оның мазмұнын қалыптастыру және әдістемелік қамтамасыз етудегі ұсынылымдар;
- жалпы білім беру (пәнаралық мета-білім);
- балалар психологиясы, жеке тұлға, әлеуметтік психология;
- педагогикалық ортадағы коммуникативті қарым-қатынас;
- педагогикалық басқару (оқу процесі, оқу іс-әрекеті, өзін-өзі дамыту, оқу орны, кадрлар және т.б.);
- мұғалімнің шығармашылық жұмысы мен ұсыныстарынан тұратын жобалық- инновациялық технологиялар мен оқыту әдістемесі.

Қазіргі оқушылар мектептің орта буынынан бастап өмірдегі жоғары ақпараттық даму жағдайында өздеріне «біз неге бұл немесе басқа пәнді оқуымыз керек?» деген сұрақ қоя бастады. Барлық пәндер бойынша жақсы бағалар мен барлық оқыту салалары бойынша қажетті белсенділіктің көрінісі білім алушылар арасында жиі кездесе бермейді. Болашақта олар жоспарлаған қызмет саласы үшін алынған білімдер мен дағдылардың маңыздылығы шешуші маңызға ие, пәндер «қажетті» және «қажетсіз» болып бөлінеді және әдетте, бұл гуманитарлық, техникалық-технологиялық немесе жаратылыстану циклі пәндерінің бірі.

Бұл ретте, оқытудың қызметтері мен бағыттарының өзгеруіне байланысты пән мұғалімі кіріктіруші ретінде көрінуі қажет [3], бұл оқушының потенциалды қызығушылығын оятып, оларды пәндік білімдермен және дағдылармен, қазіргі нарықтық экономика туралы білімдермен, басқарушылық позициялармен және т.б.аспектілерді өз

пәнімен біріктіруге мүмкіндік береді, мұнда оқушының кәсіби бағыты мейлінше айқындалады, пәндер бойынша оқытуға қызығушылық танытуға және ынталандыруға болады.

Аталған міндеттер кешенін шешу қазіргі кезеңдегі жоғары кәсіби білім берудің басты мақсатына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Осылайша, маңызды теориялық және практикалық дайындық болашақ маман үшін тиісті біліктілік деңгейін қамтамасыз етеді; кәсіби маңызды, басқарушылық және кәсіпкерлік сапаларды дамытуға ықпал етеді, оның кәсіби өсуін ынталандырады және білім беру саласындағы мұғалімнің мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Олай болса, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі – бұл білім беру процесінде субъектілерді оқыту, тәрбиелеу және дамыту мақсатында басқарушылық қызметтер мен тұлғалық қасиеттерді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін функциональдық және тұлғалық құрамдардың интегративті бірлігі ретінде қарастыру қажеттігіне меңзейтін пікірлермен [4,5] толық келісуге болады.

Сонымен, мұғалімнің басқарушылық қызметтерінің ауқымы кең, демек, қажетті басқарушылық құзыреттер де ауқымды. Мұғалімнің іс-әрекетіндегі, яғни білім беру ұйымы, оқу және тәрбие процестері, өзін-өзі жетілдіру шеңберіндегі басқарушылық циклдардың көптігі кәсіби құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде басқарушылық құзыреттілікті дамыту қажеттілігін нақты анықтайды. Осы орайда, болашақ мұғалімдердің басқарушылық қасиеттерін дамытудың принциптері мен әдістерін сипаттап, басқарушылық құзыреттіліктерді қалыптастыру тетіктерін анықтайтын әдістемелік негіздеме қажет. Педагогикалық жүйелер мен процестер тек динамикалық ғана емес, сонымен қатар белсенді, яғни оның субъектілері өзін-өзі басқарады, оларды басқару жағдайына ауыстырады. Процестердің тиімділігіне кез-келген жағдайда қол жеткізу мүмкіндігі туғызылса, болашақ мұғалімнің басқару құзыреттілігін дамытудың басты бағыты осы болмақ.

Алайда, жаңа құқықтық және экономикалық негізде өтіп жатқан білім беруді модернизациялаудың бүгінгі жағдайында мұғалімнің басқарушылық құзыреттіліктерін қалыптастыру проблемасының теориялық және практикалық аспектілері егжей-тегжейлі қарастырылмаған, сондықтан ол жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Мәселенің өзектілігі осымен түсіндіріледі. Жүргізілген талдау жұмыстарының нәтижесінде:

- жаңа білім беру стандарттары құрылымындағы оқушыларда әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру бойынша басқару компонентінің күшейтілуі мен мұғалімнің қажетті басқарушылық құзыреттіліктерінің жеткіліксіздігі деңгейі арасында;

- басқарушылық құзыреттіліктің жоғары деңгейде дамыған мұғалім-

менеджерге әлеуметтік қажеттілік пен осы құзыреттіліктердің мазмұны туралы мұғалімдердің субъективті түсініктері арасында;

- мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігі мен осы мәселенің ғылыми тұрғыдан жеткілікті қарастырылмауы арасында қарама-қайшылықтар бар екендігі анықталды.

Олай болса, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін кәсіби дайындық үдерісінде қалыптастыру проблемасының жан-жақты қарастырылуы қазіргі таңдағы кезек күттірмейтін мәселелердің бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Батарова Т.М. Профессиональная подготовка будущего учителя к управленческому общению. - Тольятти, 1998. – 78 с.

[2] Тицкая Л.Р. Управленческий компонент профессиональной подготовки в системе высшего педагогического образования: автореферат дис. кандидата педагогических наук. - Москва, 1998. – 64 с.

[3] Исламов А.Э. К вопросу формирования управленческой компетентности будущего педагога //Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2.– С. 45-48.

[4] Селиверстова М.В. Управленческая и профессиональная компетентность педагога //Актуальные проблемы образования и науки»: материалам научно- практической конференции VII Знаменские чтения. - СурГПУ, 2008. – С.83-89.

[5] Борытко Н.М. Профессионально-педагогическая компетентность педагога //Интернет-журнал «Эйдос». 2007. - 30 сентября, Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>. [Дата обращения 23.10.2020].

REFERENCES

[1] Batarova T.M. Professional'naya podgotovka budushchego uchitelya k upravlencheskomu obshcheniyu. (Professional training of the future teacher for managerial communication). - Tol'yatti, 1998. – 78 p. [in Rus].

[2] Titskaya L.R. Upravlencheskiy komponent professional'noy podgotovki v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya: avtoreferat dis. kandidata pedagogicheskikh nauk. (Managerial component of professional training in the system of higher pedagogical education: abstract of the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences). - Moskva, 1998. – 64 p. [in Rus].

[3] Islamov A.E. K voprosu formirovaniya upravlencheskoy kompetentnosti budushchego pedagoga (On the question of the formation of managerial competence of the future teacher). Sovremennyye problemy nauki

i obrazovaniya. – 2014. – № 2. – P. 45-48. [in Rus.].

[4] Seliverstova M. V. Upravlencheskaya i professional'naya kompetentnost' pedagoga. Aktual'nyye problemy obrazovaniya i nauki»: materialam nauchno- prakticheskoy konferentsii VII Znamenskiye chteniya. (Managerial and professional competence of the teacher .Actual problems of education and science”: materials of the scientific and practical conference VII Znamenskiye readings). - SurGPU, 2008. – P.83-89. [in Rus.].

[5] Borytko N.M. Professional'no-pedagogicheskaya kompetentnost' pedagoga (Professional and pedagogical competence of the teacher). Internet-zhurnal «Eydos». 2007. - 30 sentyabrya, Rezhim dostupa: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>. [Data obrashcheniya 23.10.2020]. [in Rus.].

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Калиева К.М.¹, к.п.н., профессор
Габиден Р.², магистрант,

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Аннотация. В статье проанализированы работы отечественных и зарубежных ученых по проблеме формирования управленческих компетенций; определено содержание понятия «управленческая компетентность будущего учителя в соответствии с научными положениями компетентностного подхода к профессионально-педагогическому образованию.

Современная школа испытывает потребность в педагогах, не только способных объяснять новый материал и организовывать свой труд, но и умеющих грамотно управлять учебно-познавательной деятельностью обучаемых. Речь идет о новой роли педагога — педагога-менеджера, способного обеспечить гарантированный уровень образованности обучаемого, т.е. достижение прогнозируемого и диагностируемого результата за намеченное время и с заранее определенными затратами ресурсов. Отсюда и возникает настоятельная необходимость формирования управленческой компетентности будущего учителя как компонент профессиональной подготовки специалиста в вузе.

Ключевые слова: компетенция, управленческая компетенция, компетентностный подход, формирование управленческих компетенций, профессиональная подготовка будущего учителя, педагог-менеджер.

FORMATION OF MANAGEMENT COMPETENCIES FOR FUTURE TEACHER AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Kalieva K.M.¹, c.p.s., professor

Gabiden R.², master student

^{1,2}Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,

e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Abstract. This article analyzes the work of domestic and foreign scientists on the problem of the formation of managerial competencies. The content of the concept "managerial competence of the future teacher in accordance with the scientific provisions of the competence-based approach to professional and pedagogical education is determined.

The modern school is in need of teachers who are not only able to explain new material and organize their work, but also who are able to competently manage the educational and cognitive activities of students. We are talking about a new role of a teacher - a teacher- manager who is able to provide a guaranteed level of education of the student, i.e. achievement of a predictable and diagnosed result within the planned time and with predetermined resource costs. Hence, there is an in sore need of to form the managerial competence of the future teacher as a component of the professional training of a specialist at a university.

Keywords: competence, managerial competence, competence-based approach, the formation of managerial competencies, professional training of a future teacher, teacher- manager.

Статья поступила 06.11.2020

УДК 327.7:327

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.004

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Дариева С.С.¹, магистрант

Жумабекова Г.Б.², к.п.н., доцент

^{1,2}КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

¹e-mail: darieva-97@mail.ru, ²e-mail: Zuma_a@mail.ru

Аннотация. Данная статья представляет исследовательскую компетенцию преподавателя ИЯ как одну из наиболее важных компетенций педагога. Учитывая тот факт, что сегодняшняя парадигма

образования ставит в центре учебного процесса самих студентов, их потребности, особенности и таланты и их развитие, необходимость овладения преподавателем исследовательской компетенцией очевидна.

Обобщены проблемы, связанные с формированием исследовательской компетенции обучающихся. Раскрываются такие компоненты исследовательской деятельности как исследовательские умения и научно-исследовательские задачи.

Ключевые слова: компетенция, исследовательская компетенция, научные тексты, исследовательская деятельность, исследовательские способности, специалист, научно-исследовательская работа.

Важнейшая цель современного профессионального образования – дать будущему специалисту определенный комплекс знаний и умений, но и создать у обучающегося установку на самообучение и самоорганизацию, на непрерывное расширение и углубление знаний и умений, что является ключевым для продолжения учебы в течение всей жизни.

Воспитание творчески думающих специалистов возможно через привлечение студентов к научно-исследовательской работе. Специалист, обладающий исследовательской компетенцией, умеет активно и продуктивно анализировать фактическую информацию, создавать и выбирать новые более эффективные алгоритмы, ресурсы, технологии, а не только пользоваться готовыми, порой устаревшими, алгоритмами и фактами. Каждая новая работа должна отличаться от предыдущей возрастающей степенью трудности и объемом. Одни работы содержат лишь обзор и критическую оценку имеющихся научных трудов, другие являются результатом исследовательской деятельности студентов. Все эти виды работ помогают студентам: овладеть современными методами поиска, обработки и использования информации, освоить некоторые методы научно-исследовательской деятельности, определиться в своей педагогической позиции, умение отстаивать и защищать её, что, в конечном счете, помогает развить у специалистов способности и творческому отношению к своей профессии [1].

Обращение к проблеме формирования исследовательской компетенции у студентов в процессе профессиональной подготовки связано с требованиями современного общества к педагогу как профессионально компетентному специалисту, «способному творчески мыслить», «находить нестандартные решения», «проявлять инициативу», готовому обучать учащихся самостоятельному поиску информации, проектной и исследовательской деятельности.

Доктор психологических наук, профессор И.А. Зимняя указывает, что в последнее десятилетие происходит резкая переориентация результатов образования с понятий «подготовленность», «образованность», «общая культура», «воспитанность», на понятия «компетенция», «компетентность» обучающегося.

«Компетенция», «компетентность» — актуальные и часто обсуждаемые в педагогике понятия. Под компетенцией, следуя словарям, нужно понимать определенный перечень вопросов, в которых человек обладает большими по сравнению с другими знаниями, умениями, опытом действий, авторитетностью. Понятие «компетентность» шире понятий «знания, умения и навыки», оно включает их в себя. Компетенции относятся к деятельности, компетентность характеризует субъекта деятельности. Компетенция и компетентность отражают целостность и интегральную сущность результата образования на любом уровне и в любом аспекте. Таким образом, компетентность — интегральная характеристика личности, определяющая ее способности решать проблемы и типичные задачи, возникающие в реальных жизненных ситуациях, в различных сферах деятельности на основе использования знаний, учебного и жизненного опыта и в соответствии с усвоенной программой ценностей [2].

В последнее десятилетие происходит резкая переориентация результатов образования с понятий «подготовленность», «образованность», «общая культура», «воспитанность», на понятия «компетенция», «компетентность» обучающегося.

Составление исследовательской компетенции учителя настоятельно просит поменять нрав, оглавление и технологию педагогического образования. Речь идет об обучении новенькому умственному видению, охватывая манера научного мышления, ведущими показателями которого выступают дискретность, непрерывность, статичность, синтетичность. Для научного мышления свойственны еще системность, динамизм, проблемность, категориальность, рефлексивность, доказательность, прогностичность, проективность, по-исковость, креативность и др. Данные особенности мышления считаются, на наш взгляд, важными показателями «качества» исследовательской компетенции учителя [3].

Моделирование процесса формирования исследовательской компетенции дает собой своеобразный метод знания, при котором объект изучения - процесс формирования исследовательской компетенции. Модель при данном рассматривается как некоторый идеал, аналог работы педагога и учащихся, направленный на заключение совокупных задач с научными текстами формирования исследовательской компетенции у будущих учителей.

Компетенция – это знания в действии, она может быть стандартизирована, востребована и реализована на соответствующем уровне компетентности.

Исследовательская компетенция педагога является составной частью профессиональной компетентности, и обеспечивает ее эффективность.

Итак, основываясь на собственной позиции, под понятием «исследовательская компетенция» мы понимаем:

- в широком смысле это комплекс характеристик личности, обеспечивающих основу для успешного выполнения исследовательской деятельности;

- в узком понимании, применимом к теме нашей работы, исследовательская компетенция будущего учителя - комплекс личностных образований студента, включающих обладание им базисными знаниями о методологии исследования и индивидуальным стилем исследовательской деятельности, его личное ценностное отношение к ней и готовность к трансферу сформированных исследовательских компетенций в будущую профессиональную деятельность.

Исследовательская компетенция педагога – это характеристика личности педагога, означающая владение умениями и способами исследовательской деятельности на уровне технологии в целях поиска знаний для решения образовательных проблем, построения образовательного процесса в соответствии с ценностями-целями современного образования, миссией образовательного учреждения, желаемого образовательного результата. В отечественной системе образования принят перечень ключевых компонентов исследовательской компетенции, исходя из модели деятельности А. Леонтьева, выделяют четыре группы: когнитивный, мотивационный, ориентировочный, операционный.

Когнитивный компонент рассматривается как совокупность знаний и понятий, которые необходимы педагогу, чтобы ставить и решать исследовательские задачи в своей профессиональной деятельности.

Мотивационный компонент – это смысл, который исследовательская деятельность имеет не вообще, а для конкретного человека.

Ориентировочный компонент – это совокупность умений, обеспечивающих выявление потребности в каких-то знаниях и построение образа того, как оно может быть получено в существующих условиях.

Операционный или технологический или компонент исследовательской компетентности – это совокупность умений субъекта выполнять исследовательские действия, необходимые для решения исследовательских задач в педагогической деятельности [4].

Лобова Г.Н. считает, что учебно-исследовательская компетенция студентов 4-го курса должна предполагать умение студента постановить задачу, предварительно проанализировать имеющуюся информацию, условия, методы, планирование педагогического эксперимента. А также, научно-исследовательская компетенция предполагает активную деятельность студентов, обеспечивающую приобретение необходимых навыков творческой исследовательской деятельности, которая завершается самостоятельным решением студентами задач, уже разработанных в науке. Сформированность учебно-исследовательской компетенции является необходимым базисом для развития научно-исследовательской компетенции. Показателями сформированности научно-исследовательской компетенции студентов университета служат сформированные исследовательские знания, умения и навыки, которые нами представлены в таблице 1.

Таблица 1 - Исследовательские знания, умения и навыки

Вид исследовательской компетенции	Исследовательские знания, умения и навыки
Работа с первоисточниками	Библиографические умения; Знание типов каталогов и умение работать с ними; Навыки работы со справочной литературой; Навыки ориентировки в профессиональной периодической литературе; Умение вести записи по прочитанному; Умение видеть структуру изложенного материала; Умение систематизировать материал.
Анализ явлений и фактов	Умение расчленять изучаемое явление на составные элементы; Умение сравнивать, сопоставлять; Умение и навыки мысленно соединять части явлений и устанавливать их взаимосвязи.
Выявление проблемы (задач) и ее решение	Умение анализировать педагогическую ситуацию; Умение увидеть и сформулировать проблему; Умение находить способы решения проблемы; Умение проверить решение проблемы.
Формулировка гипотезы	Умение отобрать и проверить данные, на которых строится гипотеза; Умение провести поисковый эксперимент; Умение формулировать гипотезу; Умение уточнить гипотезу.
Разработка и проведение эксперимента (расчеты, теоретическое исследование), обработка и обобщенные результаты	Умение анализировать исходные данные; Умение разработать идею эксперимента (исследования); Умение разработать технологию и методику эксперимента; Умение провести эксперимент; Умение подвести итоги эксперимента; Умение осуществить самоконтроль и самооценку.

Будущий учитель иностранного языка может считаться компетентным, если по окончании обучения готов использовать сформированные компетенции для осуществления:

- педагогической деятельности;

- проектной деятельности;
- исследовательской деятельности;
- культурно-просветительской деятельности.

Особое внимание отводится формированию у студентов-бакалавров исследовательской компетенции как обязательного компонента профессионально-методической подготовки будущего учителя иностранного языка. Современному учителю необходимо решать исследовательские, технологические и практические задачи. В связи с этим современный учитель иностранного языка во время своей работы выступает как: исследователь, методист-технолог и учитель-практик [5]. В заключение следует отметить, что для эффективного воспитания исследователя в рамках университета, необходимо, во-первых, как можно раньше и по возможности часто ставить студента в условия исследовательского поиска, начиная со сбора библиографии по предложенной проблеме, так как именно этот первый шаг во многом предопределяет успешность проекта в будущем. Помня о важности первичного погружения в научно-исследовательскую деятельность, преподаватель-наставник должен постоянно контролировать и направлять начинающего исследователя, оставляя ему при этом простор для самостоятельного принятия решения.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального Иноязычного Образования. Монография. - Алматы, 2014. – 208 с.
- [2] Зимняя И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М., 2004. – 42 с.
- [3] Лобова Г.Н. Основы подготовки студентов к исследовательской деятельности. - М., 2000. – С. 67-72.
- [4] Комарова Ю.А. Научно-исследовательская компетентность специалистов: функционально-содержательное описание //Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Выпуск 11 (68). – СПб, 2008, сентябрь. – С. 69 -77.
- [5] Леонтьев, А.Н. Деятельность, сознание, личность. - М.: Политиздат, 1977. - 304 с.

REFERENCES

- [1] Kunanbayeva S.S. Kompetentnostoye modelirovaniye professional'nogo Inoyazychnogo Obrazovaniya. Monografiya. (Competence modeling of professional Foreign Language Education. Monograph). - Almaty, 2014. – 208 p. [in Russ].
- [2] Zimnyaya I.A. Klyuchevyye kompetentsii kak rezul'tativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii. (Key competencies as a

result-oriented basis of the competence approach in education). – М., 2004. – 42 p. [in Russ].

[3] Lobova G.N. Osnovy podgotovki studentov k issledovatel'skoy deyatel'nosti. (Fundamentals of preparing students for research activities). - М., 2000. – P. 67-72. [in Russ].

[4] Komarova Yu.A. Nauchno-issledovatel'skaya kompetentnost' spetsialistov: funktsional'no-soderzhatel'noye opisaniye. (Research competence of specialists: functional and meaningful description). Proceedings of the A.I. Herzen Russian State Pedagogical University. Release 11 (68). – SPb, 2008, September. – P. 69 – 77. [in Russ].

[5] Leont'yev A.N. Deyatel'nost', soznaniye, lichnost'. (Activity, consciousness, personality). - М.: Politizdat, 1977. – 304 p. [in Russ].

ШЕТЕЛ ТІЛІНЕН БЕРЕТІН БОЛАШАҚ ҰСТАЗДЫҢ ЗЕРТТЕУШІ ҚҰЗЫРЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІНЕ

Дариева С.¹, магистрант

Жұмабекова Г.Б.², п.ф.к., доцент

^{1,2}Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,

¹e-mail: darieva-97@mail.ru, ²e-mail: Zuma_a@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада шетел мұғалімінің зерттеу құзіреттілігі мұғалімнің маңызды құзіреттіліктерінің бірі ретінде көрсетілген. Бүгінгі білім беру парадигмасы оқушылардың өзін, олардың қажеттіліктерін, ерекшеліктері мен таланттарын және олардың дамуын оқу процесінің орталығына қоятынын ескерсек, мұғалімнің зерттеу құзіреттілігін игеру қажеттілігі айқын.

Студенттердің зерттеушілік құзіреттілігін қалыптастыруға байланысты мәселелер жалпыланған. Зерттеу іс-әрекетінің зерттеу дағдылары мен зерттеу міндеттері сияқты компоненттері ашылды.

Тірек сөздер: құзіреттілік, зерттеу құзіреттілігі, ғылыми мәтіндер, зерттеу қызметі, зерттеушілік қабілеті, маман, зерттеу жұмысы.

TO THE ISSUE OF FORMING THE RESEARCH COMPETENCE OF A FUTURE TEACHER OF A FOREIGN LANGUAGE

Dariyeva S.S.¹, master student

Zhumabekova G.B.², c.p.s., associate professor

^{1,2}Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: darieva-97@mail.ru,

²e-mail: Zuma_a@mail.ru

Abstract. This article presents the research competence of a foreign teacher as one of the most important competencies of a teacher. Given the fact that today's educational paradigm places the students themselves, their

needs, characteristics and talents and their development at the center of the educational process, the need for a teacher to master research competence is obvious.

The problems associated with the formation of the research competence of students are generalized. Such components of research activities as research skills and research tasks are revealed.

Keywords: competence, research competence, scientific texts, research activity, research ability, specialist, research work.

Статья поступила 10.11.2020

УДК 159.9

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.005

ОСОБЕННОСТИ СИЛЫ МЫСЛИ ЧЕЛОВЕКА

Айдарханова Б.К., к.п.н., доцент КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: aidikrock@mail.ru

Аннотация. Пока наши мысли под надежной защитой, но сотни успешных экспериментов призывают не забывать о невероятной силе мысли. Следите за тем, что и как вы думаете сегодня, потому что завтра это, возможно, изменит вашу жизнь.

Ключевые слова: Мотивация, способ тренировки, поле вокруг головы, мысль – это кодирование образа.

Сотни мыслей проносятся в голове каждого из нас ежеминутно. Но что такое мысль?

Мы не можем представить, как она выглядит, не ощущаем ее ни одним из органов чувств. Но некоторые исследователи наделяют ее невероятной властью. Столетиями люди слагали мифы о тех, кто способен был перемещать предметы силой мысли или угадывать намерения других людей. Долгое время эти идеи не признавались наукой, принимались за что-то мистическое. Сегодня мысль - объект пристального внимания ученых.

Как рассказал доктор медицинских наук, член-корреспондент РАН Алексей Иваницкий, мысль - это процесс в мозге, который возникает, когда появляется определенная мотивация и нужно достичь какой-то цели, которая не является однозначной. Решение нужно найти тогда, когда есть выбор, и эти предпосылки необходимы для того, чтобы возникло мышление.

«Мышление неразрывно связано со свободой выбора. Где нет выбора - нет и мышления. Поэтому свобода неотъемлема от мышления, она может быть разной, как в очень узком диапазоне, так и кончая свободой в самом ее широком смысле», - сказал Иваницкий.

Изучая мышление, ученые пришли к удивительному выводу. Оказывается, стоит только подумать о каком-либо действии, мы заставляем мозг работать, а мышцы напрягаются так, как если бы мы реально его выполняли. Этот секрет наши предки знали еще в глубокой древности. Во многих школах восточных единоборств силу мысли используют как способ тренировки. Достаточно представить, что выполняешь то или иное упражнение, и мышцы начинают работать, даже если тело неподвижно. Уже в наше время ученые провели эксперимент: они разделили испытуемых на две группы, каждая из которых должна была совершенствовать свои навыки игры на фортепиано [1].

Правда, одна из групп выполняла упражнения только мысленно, а вторая - обычным способом. Первые несколько дней навыки обеих групп испытуемых развивались одинаково. Затем группа, выполнявшая действия физически, стала немного опережать группу мыслителей. Но последним удалось очень быстро нагнать конкурентов после короткой физической тренировки.

Многие ученые пошли дальше простых утверждений, что мысленно можно нарастить мышечную массу или отработать физические приемы. Некоторые исследователи используют силу мысли для восстановления пациентов после серьезных травм. К примеру, врач-нейрофизиолог Рамачирана может так лечить паралич.

Скажем, у человека парализована левая сторона тела, правая работает. Рамачирана ставит зеркало поперек и заставляет сгибать обе руки. Левая не сгибается, правая сгибается. Но в зеркале он видит, что двигается левая рука - зеркальное отражение правой. И через какое-то время у пациента наблюдаются явные улучшения.

По мнению профессора кафедры биоэкологии и ихтиологии МГУТУ Юрия Симакова, : еще тибетские мудрецы считали, что нас окружает «акаша-хроника», что в этом поле все записано, все наши мысли сводятся к тому, что мы должны поймать и войти в резонанс с волнами, которые есть в этом поле, в этой «акаша-хроник».

Каким-то загадочным образом считывать наши мысли и намерения удается домашним животным. Одни ученые объясняют это особенной интуицией и обостренными органами чувств наших питомцев. Другие - телепатической связью между животным и его хозяином. Эту связь еще в начале прошлого века исследовал академик Владимир Бехтерев.

Некоторые ученые связывают это с понятием ауры. Например, когда

работает мозг, то появляется поле вокруг головы, которое и называется аурой. Ее видят собаки, они могут как бы читать мысль человека. Вот почему нацисты держали в качестве охранника не какого-то человека, а именно собаку. Человек подумает, что сейчас пистолет достанет, а пес уже это знает, считали они.

Академик Бехтерев провел эксперимент с несколькими сотнями дрессированных собак. Им посылались мысленные команды, которые те должны были выполнить. Действительно, большому проценту животных удавалось распознать мысленный сигнал исследователя. Но было немало и тех, кто никак на них не реагировал. Более того, далеко не все собаки из тех, что выполнили мысленную команду, смогли сделать это снова.

Психотерапевты в своей практике часто используют убеждения. Мысль материальна. Что и как мы думаем, способно изменить мир, в котором мы живем. Что же такое мысль с точки зрения психологии и как она работает? Оказывается, это не просто электрический импульс в головном мозге [2].

Как считает завкафедрой нейро и патопсихологии Института психологии имени Выготского РГГУ Андрей Жилиев, мысль - это некое кодирование образа или чувства. Для того чтобы мысль родилась, внутри между сознанием и бессознательным происходит обмен образами, с одной стороны, из сознания в бессознательное, а из бессознательного поступают чувства и ощущения, превращаясь в эмоции. На основе конгломерата этих механизмов рождается мысль, то есть работа сознания по преобразованию полученной информации в кодированные формулы. Другими словами, мысль «обслуживает» образы и ощущения.

Вся психотерапия построена на умении правильно мыслить. Мы редко отслеживаем, какие мысли каждую конкретную секунду приходят к нам в голову. Психологи считают это упущением. Они уверены: умение выстраивать свои мысли и в целом ход мышления - сложная наука, которая гарантированно дает ощутимые результаты.

Психолог Наталья Покатилова считает, что любая психика стремится быть правой. Так устроен наш мозг, он хочет быть правым и всегда ищет подтверждения тому, что он прав, во что он верит. «Мы можем упустить какие-то благоприятные возможности, если мы настроены на негатив. Если мы настроены на позитив, если мы настроены не на то, чтобы избежать чего-то, а на то, чтобы что-то получить, мы будем искать эти возможности», - считает психолог.

Предположим, есть мысль, которая портит настроение и пугает, к примеру, «мир - очень опасное место». Вместо нее нужно сформулировать другую: «мир прекрасен и уютен». Ежедневное повторение этой мысли приводит к невероятным результатам: мозг как будто начинает принимать

эту мысль как истину и меняет отношение человека к жизни в целом.

Скажем, вы мечтаете о яхте, но ничего не предвещает ее появления в вашей жизни. Вы очень четко формулируете свою цель, формируете образ конкретной яхты в своем воображении, распечатываете фотографию яхты мечты и вешаете ее потом над своим рабочим столом. Психологи утверждают: в этот момент вы делаете свой первый шаг к заветной цели. Андрей Жилиев говорит, что формирование потребности или желания не решается работой мысли. А вот конкретизировать потребность, «расчистить» для нее поле возможно. Жилиев называет этот механизм самовнушением, и внушение как раз на этом стыке и существует. То есть чистая мысль отдельно и ощущения отдельно, пока они не собрались в некое единство, не могут определить изменение состояния человека.

Для эксперимента по определению активности мозга используется беспроводной аппарат.

Разработчики обещают, что уже совсем скоро роботы смогут выполнять команды, посылаемые им силой мысли или, как говорят ученые, считывая биопотенциал мозга. Большое количество исследователей считает, что должны появиться новые интерфейсы, которые позволяют человеку напрямую управлять такими устройствами - почти силой мысли. Если ученым удастся разработать устройства, которые смогут считывать десятки наших мысленных команд, то это кардинально изменит нашу жизнь. Причем не через 100 лет, как это обычно обещают в фантастических романах, а через 10-20.

«Наши предварительные результаты говорят, что эта задача разрешима», - говорят психологи. В будущем, по мнению исследователей, наступит пора, когда появятся киборги. Это будет роботизированный организм, в котором находится человеческий мозг [3].

Правда, сейчас такие перспективы пугают: сейчас устройствами, считывающими человеческие мысли, пользуются только подготовленные операторы, но нет никаких гарантий, что завтра все, о чем мы думаем, не появится в открытом доступе.

«Совершенно недопустимо с моральной точки зрения использовать какие-то совершенные приборы, какие-то достижения науки, чтобы без воли и без согласия человека вмешиваться в его внутренний мир или даже хотя бы читать его», - считает доктор медицинских наук, член-корреспондент РАН Алексей Иваницкий.

Пока наши мысли под надежной защитой, но сотни успешных экспериментов призывают не забывать о невероятной силе мысли. Следите за тем, что и как выдумаете сегодня, потому что завтра это, возможно, изменит вашу жизнь.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Алекс Новак «Книга которой нет», в 3-х частях. – Питер, 2018. – 128 с.
[2] Джон Кехо «Подсознание может все»(пер.с англ.). – Питер, 1998. – 102 с.
[3] Джозеф Мэрфи «Как использовать законы разума». – М., 2014. – 272 с.

REFERENCES

- [1] Aleks Novak «Kniga kotoroy net», v 3-kh chastyakh. (The book that doesn't exist», in 3 parts). – Piter, 2018. – 128 s. [in Russ].
[2] Dzhon Kekho «Podsoznaniye mozhет vse»(per.s angl.). (The subconscious mind can do anything). – Piter, 1998. – 102 s. [in Russ].
[3] Dzhozef Merfi «Kak ispol'zovat' zakony razuma». (How to use the laws of reason). – M., 2014. – 272 s. [in Russ].

АДАМҒА ТӘН ОЙ КҮШ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Айдарханова Б.К., к.п.н., доцент
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан e-mail: aidikrock@mail.ru

Аңдатпа. Біздің ойымыз сенімді қорғаныста болғанымен, жүздеген сәтті эксперименттер ойдың керемет күші туралы ұмытпауға шақырады. Бүгін не және қалай ойлайтындығыңызды қадағалаңыз, өйткені ертең бұл сіздің өміріңізді өзгерте алады.

Тірек сөздер: мотивация, жаттығу әдісі, бас айналасындағы өріс, ой - бұл бейнені кодтау.

FEATURES OF THE POWER OF HUMAN THOUGHT

Aydarhanova B.K., c.p.s., associate professor
Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: aidikrock@mail.ru

Abstract. While our thoughts are under reliable protection, but hundreds of successful experiments call us not to forget about the incredible power of thought. Keep track of what and how you think today, because tomorrow it may change your life.

Keywords: Motivation, training method, field around the head, thought is video encoding.

Статья поступила 17.20.2020

ӘӨЖ 004.92

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.006

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ОНЛАЙН ЖӘНЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ АРТЫЛЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ПАЙДАСЫ

Елеусизова Г.С.¹, магистр, аға оқытушы,

Абылай хан атындағы ҚазХКжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Оралбекова Д.О.², магистр, оқытушы,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан,

e-mail: gulzhan_sabit@mail.ru, dinaoral@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада заманауи білім беру үдерісі жүйесіндегі қашықтықтан оқытудың мүмкіндіктері мен болашағы қарастырылған. Қашықтықтан оқытуды жоғары оқу орындарында қолданудың артықшылықтары, кемшіліктері, ерекшеліктері келтірілген. Сонымен қатар, онлайн оқыту мен қашықтықтан оқыту жүйесінен айырмашылықтары мен мүмкіндіктері келтірілген.

Тірек сөздер: онлайн оқыту, қашықтықтан оқыту, қашықтықтан оқыту технологиялары, оқытуды басқару жүйелері, Moodle

Қазіргідей ұшқыр уақытта, қай салада болсын, ғылым мен техниканың дамуы өте биік деңгейде деуге болады. Ол, әсіресе, жоғары технологиялы жұмыстарды, интернет жүйесінде, цифрландыру саласында анық, айқын байқалады. Осы орайда, Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» деп аталатын бағдарламалық мақаласында қоғамдық сананы жаңартып, оған жаңаша серпін беруге байланысты көп мәселені көтергені белгілі.

Бұл ретте егемен еліміздегі білім беру жүйесін ілгері бастырудың да өзіндік орны бар. Аталған салада да ғылым мен техниканың, ақпараттық коммуникациялық технологиялардың жетістіктері кеңіне пайдаланылып, заманауи әдіс-тәсілдер қолданылуы тиіс.

Атап айтқанда, бүгінде бүкіл әлемнің оқу орындарында қашықтан оқыту үрдісі өзіне кең жол ашып келеді десек, артық емес. Бұл үшін алдымен, әрине, интернет желісі пайдаланылуда. Мұның өзі негізіне келгенде қашықтан оқыту деген жаңа әдісті өмірге әкеліп отыр. Ендеше, осы тәсіл арқылы білім беру ісін бұрынғыдан да жетілдіре түсуіміз керек [1].

Қазіргі кезде Қазақстандағы барлық дерлік жоғарғы оқу орындары мен колледждері қашықтан оқытуға көшті дей аламыз.

Біздің университетімізде де бұл мәселе жақсы жолға қойылған. Яғни,

қашықтан оқыту технологиясы бойынша тиімді жұмыстар атқарылып, ол оқытушыларға да, студенттерге де нақты пайдасын тигізуде. Мәселен, университетте Moodle платформасын пайдалануға кеңінен көңіл бөлініп отыр [2].

Бүгінде республикамызда қашықтан оқытумен мектептер, гимназиялар, лицейлер де айналысуда. Бұл бір жағынан заман талабы болса, екінші жағынан дүние жүзін жайлаған коронавирус індесіне байланысты қолға алынғаны мәлім. Сонымен, оқытушылар да қашықтан оқыту формасына көшті. Ол мәселе «Қазақтелеком» АҚ және басқа байланыс операторларымен бірлесіп шешілді. Оның ішінде МООС деп аталатын онлайн білім беру әдісі де бар.

Түйіндеп айтсақ, қашықтан оқыту – уақыт талабы. Тәжірибе көрсеткендей, оның тиімділігі, пайдасы өте көп. Қашықтықтан оқутудың тиімділігін ашып айтпас бұрын, онлайн оқыту мен қашықтықтан оқутудың айырмашылықтары мен ұқсастықтарын қарастырайық.

Цифрлық оқу бағдарламаларын жасаушы ретінде орта және жоғары оқу орындары мұғалімдері бізден цифрлық ресурстарды өз сабақтарына енгізудің ең жақсы әдісін жиі сұрайды. Осы сөйлесулердің айналасындағы ең көп кездесетін екі сөз - онлайн оқыту және қашықтықтан оқыту. Оқутудың осы екі стратегиясында да компьютерлерде немесе құрылғыларда жұмыс істейтін студенттер қатысатын болса, олардың арасында кейбір айырмашылықтар бар [3].

Онлайн оқыту мен қашықтықтан оқутудың айырмашылықтары

Онлайн оқыту да, қашықтықтан оқыту да онлайн режимінде оқутудың ұқсас құралдарын қажет етеді, бірақ ұқсастық осында аяқталады.

Онлайн оқыту мен қашықтықтан оқутудың негізгі айырмашылығы - орналасу орны. Онлайн-оқутудың көмегімен (кейде оны eLearning деп те атайды) студенттер аудиторияда нұсқаушымен бірге өздерінің цифрлық сабақтары мен бағалары арқылы жұмыс істей алады.

Қашықтықтан оқутуды пайдалану кезінде студенттер үйде онлайн режимінде жұмыс істейді, ал мұғалім тапсырма беріп, цифрлы түрде тексереді. Орналасқан жері әр түрлі болғандықтан, сіз бен студенттеріңіздің өзара әрекеттесуі де әр түрлі.

Онлайн оқыту жүйелі түрде сіз бен сіздің студенттеріңіз арасындағы жеке қарым-қатынасты қамтиды. Себебі онлайн-оқыту басқа оқыту стратегиясымен қатар аралас оқыту әдісі ретінде қолданылады.

Қашықтықтан оқыту оқытушылар мен студенттер арасындағы жеке қарым-қатынасты қамтымайды. Дегенмен, сіз хабарлама жіберу қосымшалары, бейне қоңыраулар, пікірсайыс тақталары және сіздің университеттің оқутуды басқару жүйесі (LMS) сияқты цифрлық байланыс

түрлеріне сенім арта аласыз [4]. Қашықтықтан оқыту - бұл сіздің оқыту стиліңіздің өзгеруі ретінде емес, тек онлайн режимінде оқыту әдісі. Онлайн және қашықтықтан оқытудың айырмашылықтарын білгендіктен, әрқайсысының артықшылықтарына көшейік.

Онлайн және қашықтықтан оқытудың артықшылықтары

Онлайн оқыту және қашықтықтан оқыту - өміршең әрі тиімді оқыту стратегиясы. Алайда олардың әрқайсысының оқытушылар үшін де, студенттер үшін де өзіндік артықшылықтары бар. Онлайн оқыту аудиториядағы үш негізгі артықшылықтарды ұсынады. Бұл оқыту - аралас оқыту әдістемесі ретінде қолданылған кезде студенттердің белсенділігін арттырудың тамаша әдісі. Аралас оқыту мазмұнды бірнеше тәсілмен жеткізу үшін әр түрлі оқу құралдары мен оқыту әдістерін қолдануды қамтиды. Екіншіден, онлайн оқыту құралдарын пайдалану сіздің нұсқауларыңызды саралауды жеңілдетеді. Цифрлық оқу жоспары сияқты құралдарды қолданғанда, сіз кешке және демалыс күндеріне қосымша уақыт жұмсамай, сабақтарыңызды саралауға икемділік пен бақылауға ие боласыз.

Сонымен, сіз онлайн-оқытуды қолданған кезде, бұл жоспарлауға және баға қоюға кететін уақытыңызды үнемдейтініне көз жеткізесіз. Себебі көптеген цифрлық оқу құралдары қолдануға дайын сабақ жоспарларын, оқу материалдарын және бағалауды ұсыну арқылы сіз үшін ауыр салмақты көтереді. Көптеген онлайн-оқу құралдары осы бағаларды автоматты түрде бағалайды және оқытушының бақылау тақтасына орналастырады. Яғни, уақытты үнемдеуі сөзсіз.

Қашықтан оқытудың онлайн-оқытумен салыстырғанда өзіндік ерекше артықшылықтары бар. Біріншіден, қашықтықтан оқыту қарлы күндер немесе COVID-19 пандемиясы сияқты оқиғаларда да үзіліссіз жалғасуын табуда. Сіз қашықтықтан сабақ беріп жүргендіктен, үзілістердің бұл түрлері сіздің сабақтарыңызға дәстүрлі жеке сабақтар сияқты әсер етпейді.

Сонымен қатар, қашықтықтан оқыту студенттерге өз қарқынымен жұмыс істеуге және қажет болған жағдайда жұмысты қарау үшін үлкен икемділікті қамтамасыз етеді. Бұл сонымен қатар студенттер сіздің оқу материалыңызға өздеріне ыңғайлы уақытта қол жеткізе алатындығымен байланысты, бұл жұмыс кестесі тұрақты емес студенттер үшін маңызды. Енді сіз онлайн және қашықтықтан оқытудың артықшылықтарын білетін болсаңыз, кемшіліктерге терең үңілетін кез келді.

Кез-келген білім беру стратегиясындағы сияқты, онлайн және қашықтықтан оқытудың әрқайсысының өз кемшіліктері бар. Шын мәнінде, олар үшін көптеген кемшіліктер ұқсас, өйткені желіде және қашықтықтан оқыту цифрлық ресурстарға негізделген. Онлайн оқыту

сіздің студенттеріңіздің университетте жүйелі түрде технологияларға қол жеткізуіне негізделеді. Егер сіздің студенттеріңіз сабақ кезінде компьютерлерге немесе басқа құрылғыларға жүйелі түрде қол жеткізе алмаса, онлайн режимінде оқытуды жүзеге асыру өте қиын болады. Онлайн оқыту кезінде туындауы мүмкін соңғы мәселе - студенттер цифрлық құралдарды қолданған кезде оңай алдай алады.

Елдің университеттерінде алдау басты проблема болып табылады, ал студенттер көбінесе алдауды жеңілдету үшін технологияны пайдаланады. Қашықтықтан оқытуды жүзеге асыру кезінде төрт негізгі проблеманы білу қажет. Біріншіден, егер сіздің студенттеріңіз үйде құрылғыларға немесе Интернетке қол жетімді болмаса, қашықтықтан оқытуды қолдану мүмкін емес. Қашықтықтан оқыту толығымен компьютерден немесе планшеттен қашықтықтан білім алатын студенттерге арқа сүйейді. Сонымен, егер сізде осылай қосыла алмайтын студенттер болса, қашықтан оқыту кестеден тыс қалады.

Екіншіден, қашықтықтан оқыту сіздің студенттердің нақты жұмыс істеп жатқандығы туралы мәселені білу жағдайын қиындатады. Сіз студенттеріңіздің экрандарындағы нәрселерді аудиториядағыдай тексере алмайсыз.

Сонымен қатар, аралық бақылау кезінде басқа қосымша құрал-жабдықтарды қолдануға, қосымша материалдар алуға мүмкіндігін бақылау өте қиын мәселе болып отыр.

Онлайн-оқыту және қашықтықтан оқытудың әрқайсысының білім беруде алатын орны бар. Біздің тәжірибемізге сүйенсек, оқудың әр түрлі тәсілдерін ұсынғысы келетін орта және жоғары оқу орындары оқытушылары үшін онлайн режимінде оқыту тиімді. Қашықтықтан оқыту, әдетте, үйде технологияға қол жетімді және өз бетінше жауапкершілікпен жұмыс жасайтын үлкен жастағы студенттермен жақсы жұмыс істейді. Дегенмен, қашықтықтан оқытудың университетте күтпеген жерден жабылуы бар қиындықтар болған кезде айқын артықшылығы бар. Оқытудың қандай стратегиясын таңдағаныңызға қарамастан, сізге шешім қабылдау үшін оқу ресурсы қажет болады.

Компьютерлер мен компьютерлік желілер тез арада қалааралық коммуникация құралдарына айналады және олар қашықтықтан білім берудің негізгі қоры ретінде дамып келеді. Қашықтықтан оқытудың көптеген компьютерлік құралдары бар, олар ATutor, Univer, Docebo, eFront, Moodle және Sakai жүйелері. Басқалармен қатар, Moodle университеттерде және жоғары білім беруде кеңінен қолданылатын танымал веб-менеджмент жүйесі болып табылады.

Moodle - бұл кеңінен танымал және еркін қол жетімді онлайн-курстарды басқару жүйесі. Moodle-ді мекемелер де, жеке адамдар да

қолданады. Университеттер, орта және бастауыш мектептер, үкіметтік департаменттер, әскери және денсаулық сақтау ұйымдары, сондай-ақ авиакомпаниялар немесе мұнай компаниялары да кіреді. Үйде жұмыс жасайтын мұғалімдер, тәуелсіз тәрбиешілер және арнайы тәрбиешілер жеке қолданушылардың қатарына кіреді. Moodle, PHP негізіндегі ашық қайнар көзі бар онлайн-оқыту жүйесі 2002 жылдан бастап көмекші білім беру құралы ретінде қолданылып келеді және Windows, Linux, Unix және Mac OS қолдайтын әр түрлі нұсқалары бар операциялық жүйелерде жұмыс жасайды. Moodle-дің тапсырмалар, сөйлесу, таңдау, мәліметтер базасы, сыртқы құрал, кері байланыс, форум, глоссарий, сабақ, викторина, SCORM, сауалнама, Wiki және семинар сияқты 14 [5] түрлі іс-әрекеттері бар, бірқатар бағдарламалар бар. Moodle мобильді оқытуды қолдайды, сондықтан оның Moodle Mobile қосымшасы да бар. Moodle Mobiles қазіргі уақытта 20-дан астам тілді қолдайды. Көріп отырғанымыздай, қашықтықтан оқыту платформасы қолжетімді және үлкен ресурстарды қажет етпейді.

Қорыта келгенде, қашықтықтан білім беру тарихы тұрақты эволюцияны көрсетеді. Қашықтықтан білім берудің тарихи көзқарасында жаңа идеялар мен технологиялар легі бар. Дәстүрлі емес білім беру өзгермелі оқыту теориялары мен дамып келе жатқан технологияларды кездестіру кезінде дәстүрлі біліммен үйлесуге тырысатыны белгілі. Интернетке негізделген қашықтықтан оқыту моделін мәтінді, бейнені қолдана отырып білім беру мазмұнын беру ретінде анықтауға болады. Жоғары білім беру саясаты институтының мәліметтері бойынша Интернетке негізделген қашықтықтан білім беру үш негізгі себеп бойынша ерекше мәртебеге ие болды. Біріншіден, телекоммуникациялардың өткізу қабілеттілігінің артуына байланысты Интернет қашықтықтан білім берудің басым технологиясына айналды. Екіншіден, Интернетке негізделген қашықтықтан оқыту мен оқыту процесінің «кез-келген уақытта және кез-келген жерде» жүруіне мүмкіндік береді. Ақырында, Интернетке негізделген қашықтықтан білім беру, көп жағдайда, дәстүрлі сыныптық білімнен түбегейлі ерекшеленеді, демек, студенттер үшін тартымды. Негізгі айырмашылық - Интернетке негізделген қашықтықтан білім беру студенттер мен оқытушылар үшін физикалық тосқауылдарды және уақыт шектеулерін жояды. Бұл зерттеу шеңберінде, негізінен, модульді оқытудың ашық көздері, әсіресе университеттер мен жоғары оқу орындарында кеңінен қолданылады. Әдетте, коммерциялық оқытуды басқару жүйесі, әсіресе Blackboard әкімшілік ерекшеліктері бойынша ашық көздерді оқыту жүйелерінен жоғары; дегенмен, қолданылып жүрген нұсқаулық әдістеріне сәйкес, бастапқы көздерді оқыту жүйесі, әсіресе Moodle коммерциялық оқыту жүйелерінен жоғары. Қолданыстағы

әдебиеттерге сәйкес, Moodle әлі күнге дейін ашық бастапқы кодтар арасында ең көп қолданылатын жүйе ретінде шығады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Желудкова Л.И. Дистанционное образование как инновационная форма обучения. - Текст: непосредственный // Педагогика: традиции и инновации: материалы III Междунар. науч. конф. - Челябинск: Два комсомольца, 2013. - С. 35-37.

[2] Лишманова Н.А., Пимичева М. А. Дистанционное обучение и его роль в современном мире // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 11. – С. 2216–2220.

[3] Бабаева Л.Л. Инновационные технологии дистанционного образования // Наука, техника и образование. - 2020. - №5 (69). – С.27-31.

[4] Harrison J.C. Different Types of Distance Education. [Internet]. 2011. Available from: <http://ezinearticles.com/?Different-Types-of-Distance-Education&id=6073038> [Accessed: 2020-10-11]

[5] Шатуновский В.Л., Шатуновская Е.А. Ещё раз о дистанционном обучении (организация и обеспечение дистанционного обучения) // Вестник науки и образования. - 2020. - №9-1 (87). - С. 25-28.

REFERENCES

[1] Zheludkova L.I. Distantcionnoye obrazovaniye kak innovatsionnaya forma obucheniya. (Distance education as an innovative form of education). - Текст: непосредственный. Pedagogika: traditsii i innovatsii: materialy III Mezhdunar. nauch. konf. - Chelyabinsk: Dva komsomol'tsa, 2013. - p. 35-37. [in Russ].

[2] Lishmanova N.A., Pimicheva M. A. Distantcionnoye obucheniye i yego rol' v sovremennom mire (Distance learning and its role in the modern world). Nauchno-metodicheskiy elektronnyy zhurnal «Kontsept». – 2016. – Т. 11. – p. 2216–2220. [in Russ].

[3] Babayeva L.L. Innovatsionnyye tekhnologii distantsionnogo obrazovaniya. (Innovative technologies of distance education). Nauka, tekhnika i obrazovaniye. - 2020. - №5 (69). – S.27-31. [in Russ].

[4] Harrison J.C. Different Types of Distance Education. [Internet]. 2011. Available from: <http://ezinearticles.com/?Different-Types-of-Distance-Education&id=6073038> [Accessed: 2020-10-11].

[5] Shatunovskiy V.L., Shatunovskaya Ye.A. (Yeshcho raz o distantsionnom obuchenii (organizatsiya i obespecheniye distantsionnogo obucheniya). Once again about distance learning (organization and provision of distance learning). Vestnik nauki i obrazovaniya. - 2020. - №9-1 (87). - S. 25-28. [in Russ].

ПРЕИМУЩЕСТВА И ПОЛЬЗА ПРИМЕНЕНИЯ ОНЛАЙН И ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Елеусизова Г.С.¹, магистр, ст.преподаватель,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: gulzhan_sabit@mail.ru
Оралбекова Д.О.², магистр, преподаватель,
КазНУ имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail: dinaoral@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются основные перспективы и преимущества дистанционного обучения в современной образовательной системе. Приведены возможности, недостатки и особенности использования дистанционного обучения в ВУЗах. Также рассмотрены отличия и возможности онлайн-обучения и дистанционного обучения.

Ключевые слова: онлайн обучение, дистанционное обучение, дистанционные технологии, системы управления обучением, Moodle.

ADVANTAGES AND BENEFITS OF ONLINE AND DISTANCE LEARNING IN THE LEARNING PROCESS

Eleussizova G.S.¹, master, senior teacher,
Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: gulzhan_sabit@mail.ru
Oralbekova D.O.², master, teacher,
KazNU named after al-Farabi,
Almaty, Kazakhstan e-mail: dinaoral@mail.ru

Abstract. The article considers the possibilities and prospects of distance learning in the modern educational system. The advantages, disadvantages and features of the use of distance learning in higher education are given. There are also differences and opportunities from online learning and distance learning.

Keywords: online learning, distance learning, distance technologies, learning management systems, Moodle.

Статья поступила 11.11.2020

UDC 37.013

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.007

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF THE
PROCESS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE
AMONG CADETS IN THE MILITARY INSTITUTE
OF LAND FORCES**

Akchin A.T.¹, deputy head of the department for
educational and scientific work, Almaty, Kazakhstan

Duisenbekova Zh.D.², teacher of the department of foreign languages,
Military Institute of Land forces,

Almaty, Kazakhstan, e-mail: janymkau@mail.ru

Bissenbayeva L.N.³, teacher of the department of foreign languages,
Almaty, Kazakhstan

Abstract. In this article, the author studies the psychological and pedagogical foundations of the process of formation of communicative competence among cadets of the Military Institute of the Land forces. Communicative competence is considered as a broad term that includes not only the structural features of the language, but also its social, pragmatic and contextual features. The formation of students' communicative competence is facilitated by the use of foreign language teaching technology based on the use of a student-centered approach. Its essence lies in the consistent implementation of pedagogical procedures, operations and techniques that together make up an integral didactic system. The implementation of this system in the practice of the teacher contributes to both the formation of communicative competence and the comprehensive development of the student's personality. This technology assumes the maximum transfer of the teaching initiative to students at all stages of cognitive activity, during which the teacher acts as a consultant, adviser, with extensive experience and knowledge. In addition, it contains elements of communicative and problem-based learning, includes search methods, thanks to which cadets independently set tasks and conduct research on problems, creatively extract and apply knowledge, carry out self- / mutual assessment, self- / mutual control, forming internal motivation to improve the achieved level of communicative competence.

Keywords: communication, foreign language, communicative competence, teaching, professionalism.

The most important component of professionalism among cadets of the Military institute of the Land forces is their ability to effectively interact with other subjects in various conditions and situations of service, and in most

cases the effectiveness of such interaction is provided by their communicative competence. However, the analysis of military practice shows the existing problems and difficulties experienced by graduates of military institutions of the Republic of Kazakhstan in situations of communication and interaction with subordinates and senior managers [1].

Requirements of the defense Ministry, the requirements for professional training of the cadets of the Military institute of Land forces, offered the achievement of the integrated end result of education, which deals with the formation of the graduate competencies, as expressed in the development of a certain subject area, skills and ways of working. Competence is considered as the basis for the development and development of competence. Competence is defined as the possession, possession by cadets of a military Institute of relevant competencies, manifested in the ability and readiness for activities based on knowledge and experience. At the same time, competence is understood not just as a set of competencies, but is represented as "a set of competencies that are updated in certain types of activities" (A. I. Subetto).

Among the General cultural competencies that graduates of the Military institute of the Land forces – future officers of the Republic of Kazakhstan, a special place is given to communication competencies in these standards. [2]

The integrative nature of competencies and competencies noted by many researchers, as well as a clearly expressed integrative beginning in the didactic forms of implementation of military higher education institutions, create favorable conditions for the further development of an interdisciplinary factor in the real educational process of military institutions of the Ministry of defense of the Republic of Kazakhstan. Since within the framework of the competence approach, the goal of professional training of cadets of the military Institute is, as already noted above, the formation of knowledge along with the ability and willingness to apply this knowledge in official activities, the formation of the communicative competence of cadets of the military Institute requires not interdisciplinary connections, but a different didactic tool – interdisciplinary integration. It is the integration bases in the professional training of cadets of the Military institute that will ensure the formation of an individual capable of holistic thinking and implementation of integrative communication activities in their professional sphere.

In this regard, the study of various aspects of the formation of communicative competence of cadets of the Military institute of the Army, including on the basis of interdisciplinary integration, is relevant in the theory and methodology of professional education [3].

The analysis of the sources (A.V. Barabanschikov, A.I. Goncharov, A.N. Kapustin, V.P. Kashirin, A.A. Kidron, A.A. Kobenko, E.N. Short, V.N. Kunitsyn, I.A. Lobach, T.I. Lukyanenko, M.A. Lamzin, S.S. Mucins, I.K. Radchenko,

L.N. Uvarov) suggests that the high level of formation of communicative skills is at the heart of communicative competence of the modern officer, which is evident in his ability to solve these problems associated primarily with training, guidance to subordinates. The complexity and inconsistency of communication tasks, their individual and unique nature, and the multiple ways of solving them, of which only one or several lead to optimal results, require the officer to be fully prepared for communication. Therefore, the formation of communication skills of cadets who, after graduation, will lead military collectives, train and educate various categories of military personnel, and solve other professional tasks, is an urgent problem, both for the development of theory and for improving military pedagogical practice [4].

Bases of formation of communicative skills of future officers of the Military institute of the Land forces are carried out in higher military educational establishments, where students in the learning process possess special psychological and pedagogical knowledge, acquire relevant skills, gain initial experience communicative activities, shape personal qualities necessary for the exercise of professional activities. The key place of training for communication activities is due to the fact that the daily activities of officers of the Military Institute of the Land forces for training, education, psychological training of personnel, and solving other tasks is one of the leading links of their military professional work.

The tasks facing the higher military school at the present stage of reforming the Armed Forces actualize the problem of comprehensive training of cadets for service in the armed forces. At the same time, comprehensive training is determined by a new look at the appearance and functions of a modern officer, who must not only be a professional in his field, but also be able to train and educate his subordinates [5].

Developed communication skills occupy one of the leading places in the structure of an officer's training aimed at performing complex and responsible tasks for the official purpose. In this regard, the problem of formation of students' communicative competence in educational activities in higher military educational institutions that contribute to the mastery of a particular professional activity is of particular importance.

An important place in solving this problem is occupied by training sessions aimed at mastering a foreign language by cadets. The communicative nature and functions of language attach special importance to the communicative qualities of cadets as a factor that implements not only educational speech communication, but also contributes to the successful implementation of future officers' professional tasks of training and educating subordinates during their service in the military.

The analysis of special psychological and pedagogical literature on this

issue allows us to form a holistic view of the degree of development of the theoretical foundations of the formation of communicative competence among cadets in the process of all types of educational activities and especially when cadets study a foreign language and solve the tasks set, subordinating the analysis to the implementation of the research plan. The special significance of the formation of communicative competence for training cadets for military service is that they are universal in nature, that is, they are required in any professional activity and are part of the majority of both General and special abilities - pedagogical, the core of which is communication abilities (N.V. Kuzmina, F.N.Gonobolin), organizational (K.K. Platonov, L.I. Umansky), foreign languages (B. V. Belyaev, M. G. Kasparova, G. G. Saburova, V. Lambert, A. Morison) and others. This activity is due to the following specific features: - a foreign language is essentially the only subject in vvuz, within which students are purposefully trained in the conscious use of certain communicative competence (how to address the interlocutor, how to ask a question, how to politely interrupt the speech of a communication partner, etc.);

- the interests of training cadets to solve professional problems of training and education of personnel in the military objectively require that the content of the taught foreign language is closer to solving these problems. This is done by modeling in the course of the lesson such a language communication environment 1, which contributes to the "professionalization" of the formed communicative competence. Methods, forms and means of solving these problems are discussed in the following sections of the dissertation;

- this activity is communicative in nature, as it is aimed at organizing the communication activities of cadets.

Thus, the psychological and pedagogical foundations of the process I have considered contribute to the successful formation of communicative competence among cadets, since they activate their educational and cognitive activity, increase motivation to acquire theoretical knowledge, and ensure a consistent transition from mastering professional knowledge to mastering it, to self-realization of professional tasks and professional functions [6].

The study showed the importance of implementing the results in the practice of higher education institutions, but it does not exhaust the entire content of the problem under consideration. In the future, the research should be carried out in such areas as specifying mechanisms and developing diagnostic tools for assessing the levels of professional competence formation in future teachers and psychologists. The analysis of sources made it possible to use all the wealth of theoretical knowledge of domestic and foreign scientists on General problems of activity, its structure, content, activity approach, activity mediation of mental processes in the individual's consciousness and interpersonal relationships.

REFERENCES

- [1] Galskova N.D., Gez n. I. Theory of teaching foreign languages. Didactics and methodology: textbook. manual for students. lingv, UNT and FAC. in. yaz. higher. PED. ucheb. 3E ed., ster. - M.: publishing center "Academy", 2006. - 336 p.
- [2] Golovanova I.A. Ways of forming intercultural communicative competence at the faculty of linguistic qualification improvement // Actual problems of intercultural communication.- M: MGLU, 1999. - 188 p. - P. 3238.
- [3] Foreign languages in the system of postgraduate and additional education. Materials of the 1st all-Russian scientific and methodological conference. /Ed. edited by L.V. Popovichenko. - M.: Russian state social University, 2005. - 226 p.
- [4] Koryakovtseva N.F. Teaching and learning foreign languages: traditions and innovations. Materials of the scientific and practical conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Professor Z.M. Tsvetkova. - Moscow: MGLU, 2002. - 95 p.
- [5] Frolov N.V., Obratso P.I., Ovsyannikov O.N. Psychological and pedagogical conditions of design, development and application in the military University of technology of training in a foreign language //Modern technologies of training. VI I international scientific and methodological Conf. of higher education institutions and faculty of telecommunications 2002 Abstract of reports. – Moskv-Ulyanovsk, 2002. - P. 127-128.
- [6] Dolgova V.I. Empathy and communicative competence [Electronic resource]: monograph // V.I. Dolgova, E.V. Melnik. - Access mode: <http://elib.cspu.ru/xmlui/handle/123456789/344>. - [accessed: 10.09.2019].

ҚӘӘИ КУРСАНТТАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ПРОЦЕСІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Акчин А.Т.¹, ҚӘӘИ бастығының оқу және
ғылыми жұмыстары жөніндегі орынбасары
Дүйсенбекова Ж.Д.², ҚӘӘИ шет тілдері кафедрасының оқытушы,
Алматы, Қазақстан, e-mail: janymkau@mail.ru
Бисенбаева Л.Н.³, шет тілдері кафедрасының оқытушы,
Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада автор ҚӘӘИ курсанттарында коммуникациялық құзіреттілікті қалыптастыру процесінің психологиялық-педагогикалық негіздерін зерттейді. Коммуникативтік құзіреттілік тілдің құрылымдық ерекшеліктерін ғана емес, оның әлеуметтік, прагматикалық және контекстік ерекшеліктерін де қамтитын кең термин

ретінде қарастырылады. Курсанттарда коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға білім алушыға бағытталған тәсілді қолдануға негізделген шет тілін оқыту технологиясын қолдану ықпал етеді. Оның мәні тұтас дидактикалық жүйені құрайтын педагогикалық процедураларды, операциялар мен әдістерді дәйекті түрде жүргізу болып табылады. Бұл жүйені мұғалімнің тәжірибесінде іске асыру коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға да, курсант тұлғасын жан-жақты дамытуға да ықпал етеді. Бұл технология танымдық іс-әрекеттің барлық кезеңдерінде студенттерге оқу бастамасын барынша беруді қамтиды, оның барысында мұғалім үлкен тәжірибесі мен білімі бар кеңесші, кеңесші ретінде әрекет етеді. Сонымен қатар, ол коммуникативті және проблемалық оқыту элементтерін қамтиды, іздеу әдістерін қамтиды, соның арқасында курсанттар өз бетінше міндеттер қояды және проблемаларды зерттейді, білімді шығармашылықпен алады және қолданады, өзін - өзі бағалауды, өзін - өзі бақылауды жүзеге асырады, қол жеткізілген коммуникативтік құзыреттілік деңгейін көтеруге ішкі уәжді қалыптастырады.

Тірек сөздер: коммуникация, шет тілі, коммуникативтік құзыреттілік, оқыту, кәсібилік.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У КУРСАНТОВ ВИСВ

Акчин А.Т.¹, заместитель начальника института по учебной и научной работы, Алматы, Казахстан

Дуйсенбекова Ж.Д.², преподаватель кафедры иностранных языков Военного института Сухопутных войск,

Алматы, Казахстан, e-mail: janymkau@mail.ru

Бисенбаева Л.Н.³, преподаватель кафедры иностранных языков, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье автор изучает психолого-педагогические основы процесса формирования коммуникативной компетенции у курсантов ВИСВ. Коммуникативная компетенция рассматривается как широкий термин, который включает не только структурные особенности языка, но также и его социальные, прагматические и контекстные особенности. Формированию коммуникативной компетенции у курсантов способствует применение технологии обучения иностранному языку, основанной на использовании центрированного на обучающемся подхода. Сущность ее заключается в последовательном проведении педагогических процедур, операций и приемов, составляющих в совокупности целостную дидактическую систему. Реализация указанной системы в практике

работы преподавателя способствует как формированию коммуникативной компетенции, так и всестороннему развитию личности курсанта. Данная технология предполагает максимальную передачу инициативы учения обучающимся на всех этапах познавательной деятельности, в процессе которой преподаватель выступает как консультант, советчик, обладающий большим опытом и объемом знаний. Кроме того, она содержит элементы коммуникативного и проблемного обучения, включает поисковые методы, благодаря которым курсанты самостоятельно ставят задачи и ведут исследование проблем, творчески добывают и применяют знания, осуществляют само- / взаимооценку, само- / взаимоконтроль, формируя внутреннюю мотивацию к повышению достигнутого уровня коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: коммуникация, иностранный язык, коммуникативная компетенция, преподавание, профессионализм.

Статья поступила 10.11.2020

UDC 37.012

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.008

THE PROBLEMS OF ORGANIZING STUDENTS' INDEPENDENT WORK OF STUDENTS

Seysenov A.Sh.¹, master student

Sovetkhan N.T.², master student

Tileubaeva M.S.³, PHD doctor

^{1,2,3} Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,

e-mail: aslssnv@mail.ru

Abstract. The article shows the importance of independent work of students. Also gives information about the difficulties in the process of organizing the work and their solutions. The article provides an example of the problems that students face when performing independent work. In this work, the author gives useful tips to help the student when performing independent work. The author noticed the requirements for the organizing the SIW and to the appropriate type of independent work, which will be most interesting for the student and effective.

Keywords: independent work, organizing, tips, goal, task, type, form

Organizing and managing students' independent work is a very difficult and responsible job for a teacher. Independent work has a very important role

in the formation of students' independence and research skills. It is impossible to imagine the process of studying in higher education institutions without extracurricular works.

Independent work is not just a method of teaching, but it is a type of learning activity performed by students without direct help of the teacher or managed by the tutor indirectly through extra educational materials [1].

A.I. Zimnaya emphasizes that the SIW is a consequence of properly organized educational activities in the classroom, which motivates its independent expansion, deepening and continuation in their free time. For the teacher, this means a clear awareness not only of their own plan of educational actions, but also of its conscious formation among students as a certain scheme for mastering the subject in the course of solving new educational tasks [2].

A survey of students of the Ablai Khan Kazakh University of international relations and world languages showed that students are engaged in independent work, but with some difficulties related to time. Since students' classes start at 8 am and end at 1 PM. After the classroom sessions, the student has to prepare for the next day's class, which takes up 70% of the students' free time. Therefore, after such a load, students lose their motivation to engage in independent work at home. Another reason for the difficulty of independent work of the students is not the ability to organize work independently. This is where the problem of organizing and managing students' independent work comes from.

Due to the small experience of working independently, students have a need for pedagogical assistance. Unfortunately, even the best students need a partial consultation and referral from a supervisor. The teacher should not participate in the work process itself, but should organize and manage students' independent work, as well as give direction and motivation [3].

The organization of independent work of students is the selection of appropriate forms, means and methods that stimulate cognitive activity, ensuring the conditions for effectiveness.

Thus, the following management principles should be considered:

- 1) differentiated approach to students in compliance with the practicability of educational tasks;
- 2) loads and tasks should be systematic, moving from simple to complex, from detailed to inaccurate;
- 3) the student must gradually separate from the teacher [3].

We think that independent work of students will show a positive result and will be effective if it is included in the classroom. Since among other students, an individual student will try not to go beyond the time limits and will also be motivated to learn, because he can not fail to work when other students

are working, this creates conditions for learning. Therefore, we can say that independent work of students will be effective if the teacher himself distributes the time of students in practical classroom classes.

When choosing independent work, you need to take into account the volume, content, principles of didactics, as well as the availability of material to students. It is very important to follow such principles as the connection between theory and practice, the gradual growth of difficulties, as well as the principle of creative activity.

The construction of a system of independent work Pidkasistyj P.I. made the following:

1. the system of independent work should contribute to the solution of the main didactic tasks
2. the system should meet the basic principles of didactics, and, above all, the principles of accessibility and systematic
3. the work Included in the system should be diverse in terms of educational goals and content, in order to ensure the formation of students ' various skills.

The achievement of this task lies not only on the teacher's pedagogical skills, but also on how he understands the meaning and place of each individual work in the system of work, in the development of students' cognitive abilities, their thinking and other qualities [4].

When organizing independent work of students, teachers should take into account the different rates and abilities of students, so do not forget about a differentiated approach. The teacher needs to give a more difficult task to those who have already managed to do easy tasks.

According to I.A. Zimnaya there are five types of independent work due to their aims:

1. The acquisition of new knowledge
2. Consolidation of knowledge
3. Development the ability to use the theory in practice
4. The formation of skills of a creative nature

For the effectiveness of independent work, the teacher needs to clearly plan the learning process and choose the right educational material that will make students interested in the work.

We prepared some tips for students to prepare to independent work. because when starting independent work students have a desire to postpone everything for tomorrow or for the most extreme day and hour.

- In order not to face this problem, the first thing you should do is to make a work plan, without a plan, no work goes forward. for the execution of work is usually given from 10 to six months of time, it is very important to think about the stages of work and what you should do at each stage of the work.

• You need to read the instructions carefully. In each work there are requirements and deadlines, carefully read the instructions and ask the teacher if something is not clear, remember that it is not a shame to ask, but it is a shame to be silent when you do not know.

• In the next important step is to define the type of work. It is the type and form of work that determines the methods of research and methods of solving problems.

• Every job has a goal and a task. Without a specific goal, the job doesn't matter. And without a goal, it is impossible to define tasks. Ask yourself the question "what is required of me?"

• Now you should start searching for suitable materials and literature. Because without the help of scientific works of other researchers, it is impossible to perform the work correctly.

• Create conditions for yourself to work. Unfortunately, now it is difficult to imagine the modern society far from the messages and notifications in your smartphone. But all this distracts you from your work. Turn off your mobile phone for at least an hour and concentrate on your work.

• Learn to allocate your time correctly. Do not postpone everything until the last moment, at least a day for half an hour you need to work.

The purposes of independent work of students are to prepare students for scientific activities and teach them to independently get out of a problem situation. In the organization of SIW, the teacher needs to be able not to work with students in general, but with an individual. The main task of the teachers is to develop and increase the good qualities of students as future specialists.

REFERENCES

[1] Azimov E.G., Shchukin A.N. New dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages). - Moscow: publishing house IKAR, 2009. – 89 p.

[2] Zimnyaya I.A. Fundamentals of pedagogical psychology. - M, 1980. – 128 p.

[3] Ptashinskaya E.V. Organization of independent activity of students in the classroom as an effective means of improving its quality. - URL: <https://nsportal.ru/spo/metallurgiya-mashinostroenie-i-materialoobrabotka/library/2016/10/25/organizatsiya> [Accessed: 09.12.2020].

[4] Pidkasisty P.I. Independent cognitive activity of schoolchildren in training. - M. 1980. – 144 p.

СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сейсенов А.Ш.¹, магистрант

Советхан Н.Т.², магистрант

Тилеубаева М.С.³, PhD

^{1,2,3} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: aslssnv@mail.ru

Андатпа. Мақалада студенттердің өзіндік жұмысының маңыздылығы көрсетілген. Сондай-ақ, өзіндік жұмыстарды ұйымдастырудағы қиындықтар және олардың шешімдері туралы ақпарат беріледі. Мақалада студенттердің өзбетінше жұмыс жасау кезінде кездесетін мәселелерінің мысалы келтірілген. Бұл жұмыста автор өзбетінше жұмыс жасау кезінде студенттерге көмектесетін пайдалы кеңестерді көрсеткен. Автор өзіндік жұмыстардың ұйымдастырылуына және студент үшін ең қызықты, тиімді болатын өзіндік жұмыстың арнайы түріне қойылатын талаптарға назар аударды.

Тірек сөздер: өзіндік жұмыс, ұйымдастыру, кеңес, мақсат, міндет, тип, форма.

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Сейсенов А.Ш.¹, магистрант

Советхан Н.Т.², магистрант

Тилеубаева М.С.³, PhD

^{1,2,3} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: aslssnv@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается важность самостоятельной работы студентов. Также дается информация о трудностях в процессе организации работы и их решениях. В статье приводится пример проблем, с которыми сталкиваются студенты при выполнении самостоятельной работы. В данной работе автор дает полезные советы, помогающие студенту при выполнении самостоятельной работы. Автор обратил внимание на требования к организации СРС и к соответствующему виду самостоятельной работы, который будет наиболее интересен студенту и эффективен.

Ключевые слова: самостоятельная работа, организация, совет, цель, задача, тип, форма.

Статья поступила 29.10.2020

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

UDC378.147

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.009

**USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION
OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE**

Adyrbekov D.T.¹, head of the Military Institute of Land Forces
Almaty, Kazakhstan

Duisenbekova Zh.D.², teacher, Military Institute of Land forces,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: janymkau@mail.ru

Chernov V.N.³, senior teacher of the department of material and
technical support, Almaty, Kazakhstan

Abstract. This article discusses the need to use information technologies and resources in the process of forming foreign language communication of University students. Disadvantages of formation of foreign language competence in independent work of students are revealed. Methods of using various Internet resources and information technologies are proposed. Communicative competence is considered as a broad term that includes not only the structural features of the language, but also its social, pragmatic and contextual features.

With the development of cultural and economic ties between countries and peoples, the role of learning foreign languages increases. Every year the demand for specialists who speak foreign languages increases. One of the most important areas in the development of education today is the use of a competence-based approach. We are talking about the formation of skills and abilities related to the practical application of a person's communication abilities, cultural, social and informational competencies. This issue is widely discussed in the scientific and pedagogical literature, but the cognitive approach prevails in higher education institutions, and students have to memorize a large amount of information instead of developing the basic competencies necessary

for successful activities. A modern specialist is required not only to speak a foreign language, but also to be able to effectively apply it in the field of everyday and professional communication.

Keywords: communicative competence, information technologies, independent work of a student, foreign language competence, Internet resources.

The priority direction of the “strategy for the modernization of education” is the education of a person who strives to maximize their capabilities, is open to new experiences, and is able to make conscious and responsible choices in various life situations. Thus, it is necessary to teach the student to solve certain communicative tasks in different areas and situations of communication by language means, that is, to form a communicative competence that includes mastering all types of speech activity, the basics of oral and written speech culture, basic skills and language use skills.

Students ‘acquisition of communicative competence consists in such mastery of communication in a foreign language that allows them to use it to meet professional needs, implement personal business contacts, and further professional self-education and self-improvement. Many Russian and foreign scientists (M.N. Vyatyutnev, I.A. Zimnyaya, N.I. GEZ, E.I. Passov, I.L. BIM, V.V. Safonova, J. Savignon, G. Pifo, D. Haimz, D. Raven, etc.) are devoted to the problems of formation and development of communicative competence in the process of language teaching.

It is possible to distinguish the multidimensional nature of the category under consideration. The vagueness of the term boundaries leads to the presence of numerous definitions: communicative excellence, speech competence, communicative literacy, sociolinguistic competence, verbal communication competence, communication abilities, communication skills, etc.

In the domestic language teaching the term “communicative competence” was introduced into scientific use the M.N. Vetyutneva. He suggested understanding communicative competence “as the choice and implementation of speech behavior programs depending on a person’s ability to navigate in a particular communication environment; the ability to classify situations depending on the topic, tasks, and communicative attitudes that students have before the conversation, as well as during the conversation in the process of mutual adaptation” [1]. In addition to knowledge of language, according To the formulation of N. I. Geza, communicative competence includes the ability to “communicatively correlate a speech utterance with the goals of the communication situation, with an understanding of the relationship between the communicating parties, as well as the ability to correctly organize speech communication taking into account cultural and

social norms of communicative behavior" [2].

There is no unity in understanding all the components of communicative competence and the mechanism of their interaction. Foreign language communicative competence has a complex multicomponent structure. The process of forming a foreign language communicative competence of a future specialist should take into account the specifics of teaching a foreign language in a non-linguistic University and is based on the following pedagogical conditions:

- determining the content of the communicative competence based on the analysis of the relevant professional activity;
- step-by-step formation of foreign language communicative competence;
- intensification of the process of formation of foreign language communicative competence;
- immersion in a foreign language environment through conferences, role-playing and business games, reading original literature.

Today, the higher school aims not only to significantly update the content of foreign language teaching, but also to introduce new ways of forming the communicative competence of future specialists. The selection of approaches to the formation of students' communicative competence takes into account the correspondence of forms and methods of educational work to the goals of forming a competent specialist. In the process of teaching a foreign language to students, you can use, for example, the following competence technologies:

- Project method.
- Developing critical thinking through reading and writing.
- Method of debate.
- Game technology (language games, role-playing games, dramatization).
- Problematic discussions.
- Interactive learning technology (in pairs, small groups).
- Scenario-contextual technology. Modular learning technology.

Consider the process of organizing classroom and independent work of students. In the classroom, practical goals of teaching a foreign language are realized. This form of organization of the educational process is characterized by complexity, intensification of speech activity, communication and professional orientation. Classes in the classroom are of a communicative nature and involve solving communication problems in the professional sphere. Independent work is focused on learning to read and translate specialized texts.

Activities during classroom sessions include speaking in pairs, in groups, with a teacher; listening; reading; writing. Tasks in the classroom are interactive and encourage students to communicate in a foreign language (oral and written) with each other and with the teacher.

Independent work of students is reduced to completing homework,

writing test papers, essays, and individual extracurricular reading. The absence of audio-visual support of educational and methodical sets in the specialty practically excludes work on listening in independent work [3].

Summarizing the above, we note that independent work of students has a number of disadvantages in comparison with classroom work of students and does not sufficiently contribute to learning a foreign language in a non-linguistic University.

The introduction of new information technologies in the educational process allowed us to identify the following factors of their effectiveness: [4].

- Intensification of the educational process
- Creating favorable opportunities for mastering educational material based on the principle of visibility, which is implemented thanks to the wide capabilities of the PC-color, video, music, graphics, drawings, etc.
- Increased motivation
- The presence of continuous feedback in the learning process
- Greater individualization of the educational process
- In-depth learning of specific material
- Elimination of routine work of the teacher to control students' knowledge.

In teaching a foreign language, information technologies have unlimited potential and allow you to form a foreign language communicative competence in an active position of the subject of educational activity. As the researchers of the problems of using information technologies in teaching a foreign language convincingly prove, these technologies are a means of teaching and allow us to solve a number of specific didactic tasks.

Internet resources create a natural language environment for foreign language learners. These technologies make it possible to use authentic texts, listen to and communicate with native speakers.

1. Audio log-allows you to record audio, digitize analog recordings (cassettes, records), edit files, physically edit multiple files (cut, paste, mix), change the speed and pitch of the recording, etc. When learning a foreign language, it is a necessary tool for developing phonetic skills. It provides an opportunity to record reference utterances, own utterances, listen to them repeatedly, and correct mistakes. The audio journal also has an unlimited resource for working on listening.

2. Social networks - the main function of which is to find people who share a common interest and maintain communication between them. Communication in the group can be carried out in a foreign language, the group can include both foreign language learners and native speakers. Personal-oriented, professional online communication in a foreign language will contribute to the formation of reading and writing skills.

3. Social storage–designed for storing various types of data and presenting them to each other. These can be photo and video services (for example, <http://picasaweb.google.com>; <http://youtube.com>), allowing you to store and edit photos and videos, programs for free.

4. Network offices – services that support creating, editing, and storing various documents on a remote computer on the network. Google, Google Google: <http://docs.google.com>. It is possible to store electronic textbooks for General use, as well as create documents from scratch, format documents conveniently, send email invitations for other users to edit and view documents, collaborate online in real time with the ability to chat with co-authors, view the history of changes to documents and return to any version, publish documents on the Internet as public web pages or post them on your blog.

5. Social media–mass media built on the ability of any person to become a source of news. Examples are <http://www.foreignpolicy.com>, <http://habrahabr.ru>. Communication can take a variety of forms - users can share their opinions, experience and knowledge, interact with each other, establish contacts, as well as share news, information, etc.

6. Social databases are different information repositories. Example of an open world encyclopedia project <http://www.wikipedia.org>, which is built by volunteers from many countries around the world. This service can serve as an incentive for writing as part of the presentation of your own results, as well as be used to develop reading skills.

Summarizing the possibilities of Internet resources and forms of Internet communication, it is possible to determine the didactic tasks that are solved with the help of these technologies, namely: to form reading skills and abilities using network materials of varying degrees of complexity; to improve listening skills based on authentic audio texts; to improve the skills of monologue and dialogical utterance based on problematic discussion of network materials; to improve writing skills, composing letters, participating in the preparation of essays, essays, etc.; to fill up their vocabulary, both active and passive; to form a stable motivation for foreign language activities of students based on the use of “live” professional materials and discussion of current problems [2]; to meet educational needs in obtaining professionally and personally significant information; to present their own results; to get acquainted with the cultural heritage of the peoples of the world.

These information technologies organize a genuine communication environment, where, from the point of view of the educational process, the student’s involvement in speech activities in a foreign language is organized, while activating skills in the field of speaking, reading, writing, listening.

Individual work with these services will allow you to implement an individual, differentiated approach to learning a foreign language, increase

motivation to learn a foreign language by using problem materials on the Internet, actually working on a computer in order to develop information competence, which is currently in demand among young people; form components of foreign language communicative competence.

When considering the learning process at any given time (in the classroom or during homework), the computer acts only as a learning tool. No matter what software is installed on it, no matter what curriculum the student works with, they use the computer as any other means of learning (for example: film and video projectors, tables, diagrams, maps, and other visual AIDS). However, the situation completely changes if we consider the learning process in dynamics (over a certain period of time). In this case, the computer also takes over the functions of the teacher.

The software embedded in the computer are carrying out an evaluation of the performed actions. Currently, there are many fundamentally new training tools on the market. There is a wide variety of not only teaching kits, but also entire courses on CD-ROMs. They can naturally be used in various learning situations, if you clearly understand how they can fit into the learning process. Computer programs help to increase the motivation of learning, make it possible to familiarize yourself with new material and then perform training exercises, as well as to a certain extent contribute to the development of speech skills.

The effectiveness of using information technologies in teaching a foreign language is realized in the process of organizing independent work of students. Information technologies provide each student with an individual working method when performing practical work, information resources, methodological and control materials, time resources, the ability to individualize and differentiate the learning process (individual training plans), and high motivation to work with modern information technologies.

REFERENCES

- [1] Vyatyutnev M.N. Russian language communicative orientation of Russian language teaching in foreign schools //Russian language abroad. - 1977. - No. 6. - 38 p.
- [2] Gez N.I. Formation of communicative competence as an object of foreign.
- [3] Methodological research //Foreign languages at school. - 1985. - No. 2. - Pp. 17-24.
- [4] Safonova V.V. Sociocultural approach to teaching a foreign language as a specialty: author's abstract. doctor. dissert. - M., 1993. - 47 p.
- [5] Selevko G.K. Pedagogical technologies based on information and communication means. - M., 2012. – 67 p.

ШЕТТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ КЕЗІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Адырбеков Д.Т.¹, ҚӘӘИ бастығы,

Алматы, Қазақстан

Дүйсенбекова Ж.Д.², ҚӘӘИ шет тілдері

кафедрасының оқытушы, Алматы, Қазақстан,

e-mail: janymkau@mail.ru

Чернов В.Н.³, ҚӘӘИ материалдық техникалық қамтамасыз ету

кафедрасының аға оқытушысы,

Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада ЖОО білім алушыларының шет тілдік коммуникативтік коммуникациясын қалыптастыру процесінде ақпараттық технологиялар мен ресурстарды пайдалану қажеттілігі қарастырылған. Студенттердің өзіндік жұмысы кезінде шет тілі құзыреттілігін қалыптастырудың кемшіліктері анықталды. Түрлі интернет-ресурстар мен ақпараттық технологияларды пайдалану әдістері ұсынылған. Коммуникативтік құзыреттілік тілдің құрылымдық ерекшеліктерін ғана емес, оның әлеуметтік, прагматикалық және контекстік ерекшеліктерін де қамтитын кең термин ретінде қарастырылады.

Елдер мен халықтар арасындағы мәдени және экономикалық байланыстардың дамуымен шет тілдерін үйренудің рөлі артып келеді. Жыл сайын шет тілдерін меңгерген мамандарға сұраныс артып келеді. Бүгінгі таңда білім беруді дамытудағы маңызды бағыттар құзыреттілік тәсілін қолдану болып табылады. Әңгіме адамның коммуникативтік қабілеттерін, оның мәдени, әлеуметтік және ақпараттық құзыреттерін практикада қолдануға байланысты біліктері мен дағдыларын қалыптастыру туралы болып отыр. Бұл мәселе ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде кеңінен талқыланады, бірақ жоғары оқу орындарында когнитивті тәсіл басым, ал студенттер сәтті жұмыс істеу үшін қажетті негізгі құзыреттіліктерді дамытудың орнына ақпараттың үлкен көлемін есте сақтауға мәжбүр. Заманауи маманнан тек шет тілін білу ғана емес, сонымен қатар оны тұрмыстық және кәсіби қарым-қатынас саласында тиімді қолдану мүмкіндігі қажет.

Тірек сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, Ақпараттық технологиялар, студенттің өзіндік жұмысы, шет тілі құзыреттілігі, интернет-ресурстар.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Адырбеков Д.Т.¹, начальник Военного института

Сухопутных войск, Алматы, Казахстан

Дуйсенбекова Ж.Д.², преподаватель кафедры иностранных языков

Военного института Сухопутных войск,

Алматы, Казахстан, e-mail: janymkau@mail.ru

Чернов В.Н.³, старший преподаватель кафедры материально-
технических обеспечения, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассмотрены необходимость использования информационных технологий и ресурсов в процессе формирования иноязычной коммуникативной коммуникации обучающихся ВУЗа. Выявлены недостатки формирования иноязычной компетенции при самостоятельной работе студентов. Предложены методы использования различных интернет-ресурсов и информационных технологий. Коммуникативная компетенция рассматривается как широкий термин, который включает не только структурные особенности языка, но также и его социальные, прагматические и контекстные особенности.

С развитием культурных и экономических связей между странами и народами возрастает роль изучения иностранных языков. С каждым годом увеличивается спрос на специалистов, владеющих иностранными языками. К важнейшим направлениям в развитии образования сегодня относится использование компетентностного подхода. Речь идет о формировании умений и навыков, связанных с применением на практике коммуникативных способностей человека, его культурных, социальных и информационных компетенций. Данный вопрос широко обсуждается в научно- педагогической литературе, однако в вузах преобладает когнитивный подход, и обучающимся приходится запоминать большой объем информации вместо того, чтобы развивать базовые компетентности, необходимые для успешной деятельности. От современного специалиста требуется не только владение иностранным языком, но и умение эффективно применить его в сфере бытовой и профессиональной коммуникации.

Ключевые слова: Коммуникативная компетенция, информационные технологии, самостоятельная работа студента, иноязычная компетенция, интернет-ресурсы.

Статья поступила 17.10.2020

УДК 327.7:327

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.010

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УРОКА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ВО 2-М КЛАССЕ НА ТЕМУ «ANIMALS»

Болат С.Б., магистрант

КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,

e-mail: bolatsb25@gmail.com

Аннотация. Психолого-педагогической теорией разработаны многочисленные схемы анализа урока, построенные на разных основаниях. Современный урок, в том числе с применением информационно-коммуникационных технологий, — это далеко не однообразная и единая структурно-содержательная схема. Для выбора схемы анализа такого урока необходимо учитывать современные критерии качества образованности учащихся, владеть умениями отбора и перестройки содержания изучаемых знаний, моделирования и конструирования условий и средств, поддерживающих и развивающих личностные структуры сознания учащихся, как основу их личностной самоорганизации. Самое главное — урок рассматривается сегодня не только как деятельность учителя, т.е. как форма обучения, но и как деятельность ученика, т.е. как форма учения. При выборе темы данной статьи хотелось исследовать психологические особенности структуры и содержания урока, психологические особенности самоорганизации школьного учителя, учащихся 2 класса на данном уроке и их познавательную деятельность, и в общем достигнуты ли цели урока, результаты урока.

Ключевые слова: психологические особенности, урок, деятельность, результат урока, внимание, интерес.

При выборе темы данной статьи хотелось исследовать психологические особенности структуры и содержания урока, психологические особенности самоорганизации школьного учителя, учащихся 2 класса на данном уроке и их познавательную деятельность, и в общем достигнуты ли цели урока, результаты урока. Помочь молодым специалистам разобраться в тонкостях различных анализов урока, а в данной статье это психологический анализ урока иностранного языка. Психолого-педагогической теорией разработаны многочисленные схемы анализа урока, построенные на разных основаниях. Современный урок, в том числе с применением информационно-коммуникационных технологий, — это далеко не однообразная и единая структурно-содержательная схема. Для выбора схемы анализа такого урока необходимо

учитывать современные критерии качества образованности учащихся, владеть умениями отбора и перестройки содержания изучаемых знаний, моделирования и конструирования условий и средств, поддерживающих и развивающих личностные структуры сознания учащихся, как основу их личностной самоорганизации. Самое главное — урок рассматривается сегодня не только как деятельность учителя, т.е. как форма обучения, но и как деятельность ученика, т.е. как форма учения.

Переходя к психологическим особенностям структуры и содержания урока. Сперва поговорим о психологической цели урока:

А) Психологическая цель урока: развитие внимания, восприятия, мышления, воображения.

Тема урока «Animals» вызвала большой интерес учащихся, вследствие чего уровень познавательной активности класса был высоким. Активная вовлеченность учащихся в учебный процесс способствовала развитию мышления и восприятия. Доброжелательная обстановка урока вызвала желание приобрести знания по заданной теме и проявить имеющиеся у учащихся навыки и умения.

Активизация внимания осуществлялась посредством ориентирующих замечаний, творческих заданий и наглядных пособий. В качестве психолого-педагогических средств также использовались карточки с дифференцированными заданиями, которые позволяли детям с разным уровнем подготовки проявить себя и показать свои знания.

Развитие воображение происходило в процессе творческого задания: учащимся в группах было предложено обсудить и составить рассказ на тему «My pets»

Б) Цели и задачи урока были реализованы в полной мере. Учащиеся внимательно слушали учителя и друг друга, активно участвовали в ходе урока, что способствовало развитию их мышления, воображения, внимания, восприятия.

Структура и содержание урока

А) Структура и содержание урока были полностью направлены на реализацию целей и задач урока (развитие внимания, мышления, восприятия, воображения).

Б) Урок соответствовал возрастным особенностям учащихся и их психофизиологическим возможностям (младший школьный возраст).

В) Принципы воспитывающего обучения были соблюдены, поскольку диалогическая речь по теме «Animals» знакомила учащихся с страноведческими реалиями. В ходе урока учащиеся внимательно слушали учителя и своих одноклассников. (таблица 1) [1].

Таблица 1- Схема наблюдения за уроком

Дата	Время	Этап (структура урока)	Содержание (методические приемы)	Форма организации учащихся	Действия учителя	Действия (реакция) класса	Действия отдельных учеников	Результат этапа	Психологический анализ недостатков и достоинств
		Заполняется после наблюдения							Заполняется в процессе наблюдения

Стиль взаимодействия учителя и учащихся

1. Психологические особенности самоорганизации учителя:

А) К данному уроку молодой учитель был психологически готов.
 Б) На протяжении всего урока настроение было доброжелательным, учитель был настроен на активное общение с учащимися, старался создавать благоприятную атмосферу и ободрять учащихся. Урок был динамичный, с классом был налажен хороший контакт, она стремилась осуществить поставленные цели, при разработке плана использовала педагогическую находчивость [2].

2. Психологические особенности учащихся данного класса, отмеченные в процессе урока:

А) Уровень умственного развития класса очень высокий, дети самоорганизованы, проявляют познавательные потребности и позитивное отношение к учению.

Б) В ходе работы с классом, учитель отметил такие особенности «сильных» учащихся, как самоорганизованность, использование дополнительных материалов, более глубокие знания по предмету, их отличает высокий темп работы и повышенный интерес к получению новых знаний. «Средние» ученики стараются ровняться на отличников, однако учебный процесс отнимает у них больше сил, материал усваивается сложнее, им требуется больше времени для его понимания и осмысления. Они также организованы и вовлечены в активный учебный процесс.

«Слабые ученики» предпочитают групповую форму работы, часто нуждаются в объяснениях и помощи, нередко замыкаются в себе, уровень познавательной активности слабый, их нужно мотивировать и стараться сделать более уверенными в себе и своих знаниях. Хотелось бы отметить, что в классе, с которым работал, не наблюдал «трудных» учеников. Все дети были мотивированы на предмет, хотя уровень способностей был различен.

В) На данном уроке практически все учащиеся были активны, проявляли интерес, высокую познавательную деятельность.

Г) Работоспособность класса на протяжении урока была высокой.

Д) Интеллектуальная активность учащихся была на высоком уровне. Все учащиеся проявляли внимательность, сосредоточенность при выполнении заданий, готовность к восприятию, запоминанию, проявляли творческое мышление.

Е) Общую атмосферу урока можно назвать активной, деловой и доброжелательной. Учащиеся внимательно слушали друг друга, охотно отвечали на вопросы одноклассников, поддерживали и помогали друг другу.

Ж) На уроке учащиеся проявляли большой интерес к изучению английского языка. Проявляли уважительное отношение друг к другу и к учителю [3].

III. Познавательная деятельность учащихся и психологические особенности организации:

Внимание учащихся было привлечено посредством наглядности, эмоциональности учителя, обращения к личному опыту учащихся и смены видов деятельности.

1. Активизация восприятия происходила на основе наглядного предъявления изучаемых объектов.

2. Для повышения продуктивности произвольного и непроизвольного запоминания учениками изучаемого материала были использованы такие формы работы как активный анализ текста, выбор главного и отсечение второстепенного.

3. Для активизации мышления использовались карточками с дифференцированными заданиями, выделение главной мысли из целого текста, постановка вопросов.

4. Активизация воображения была достигнута через использование заданий творческого характера: учащимся в группах было предложено обсудить и составить рассказ на тему «My pets»

5. Новые понятия были введены с помощью выделением в тексте слов, выражающих изучаемые понятия, а также с помощью наглядности. Использовался метод контекстуальной догадки (в тексте).

IV. Общие результаты урока.

1. Все психологические цели и задачи урока были достигнуты.

2. Главные достоинства урока: благоприятная атмосфера, активность вовлеченность учащихся в процесс обучения, наглядность представленного материала, разнообразие видов деятельности.

3. Учебный материал к уроку был подобран грамотно и эффективно, урок проведен успешно, не считаю, что требуются корректировки. В

целом, распределение времени урока представляется целесообразным, соответствующим плану урока.

Постоянно указывался лимит времени на отведенное упражнение. Завершая данную статью, можно констатировать, что данный аспект, а именно психологический анализ урока должен рассматриваться часто среди молодых, не опытных учителей, которые нуждаются в разборе каждого урока. Рекомендация дана особенно администрациям школ для поднятия квалификации молодых специалистов. Молодежь нуждается в методической помощи, психологического руководства со стороны администрации, методических кабинетов города Алматы.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Караев Ж. Основы школоведения /Ж. Караев, В. Шахгулари, С. Иманбаева. – Алматы, 2006. - 266 с.

[2] Ковжасарова М.Р. Технологизация учебного процесса: казахстанский опыт /М. Р. Ковжасарова, Н. Нурахметов, Г. Аульбекова. - Алматы, 2005. - 224 с.

[3] Азаров Ю. Не может быть альтернативы всестороннему развитию личности как цели воспитания //Вопросы воспитания. - 2000. - №3. – С. 24-27.

[4] Алферов Ю., Курдюмова И., Писарева Л. Как оценить урок? // Сельская школа. – 1999. - № 5. - С. 43-44.

REFERENCES

[1] Karayev ZH. Osnovy shkolovedeniya. (Fundamentals of school science). ZH. Karayev, V. Shakhgulari, p. Imanbayeva. – Almaty, 2006. - 266 p. [in Russ].

[2] Kovzhasarova M.R. Tekhnologizatsiya uchebnogo protsessa: kazakhstanskiy opyt. (Technologization of the educational process: Kazakhstan's experience). M.R. Kovzhasarova, N. Nurakhmetov, G. Aul'bekova. - Almaty, 2005. - 224 s. [in Russ].

[3] Azarov Yu. Ne mozhet byt' al'ternativy vsestoronnemu razvitiyu lichnosti kak tseli vospitaniya. (There can be no alternative to the comprehensive development of the individual as the goal of education). Parenting issues. - 2000. - №3. – p. 24-27. [in Russ].

[4] Alferov Yu., Kurdyumova I., Pisareva L. Kak otsenit' urok? (How to rate a lesson?). Village School. – 1999. - № 5. - p. 43-44. [in Russ].

«ЖАНУАРЛАР» ТАҚЫРЫБЫ БОЙЫНША 2 СЫНЫПТА АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ САБАҒЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТАЛДАУ

Болат С.Б., магистрант Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, bolatsb25@gmail.com

Аңдатпа. Психологиялық-педагогикалық теория әр түрлі негіздерге құрылған сабақты талдауға арналған көптеген схемалар жасады. Заманауи

сабақ, оның ішінде ақпараттық- коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, монотонды және бірыңғай құрылымдық-мазмұндық схемадан алыс. Осындай сабақты талдау схемасын таңдау үшін оқушылардың білім сапасының заманауи критерийлерін ескеру, олардың жеке өзін-өзі ұйымдастырудың негізі ретінде оқушылардың санасының жеке құрылымдарын қолдайтын және дамытатын жағдайлар мен құралдарды модельдеу және құру мазмұнын таңдау, қайта құру дағдыларын меңгеру қажет. Ең бастысы, сабақ бүгінгі таңда мұғалімнің іс-әрекеті ретінде ғана емес, т.а. оқыту формасы ретінде, сонымен бірге студенттің қызметі ретінде, т. оқыту формасы ретінде. Осы мақаланың тақырыбын таңдағанда мен сабақтың құрылымы мен мазмұнының психологиялық ерекшеліктерін, мектеп мұғалімінің, осы сыныптағы 2-сынып оқушыларының өзін-өзі ұйымдастырудың психологиялық ерекшеліктерін және олардың танымдық белсенділігін зерттегім келді, жалпы сабақтың мақсаттарына, сабақтың нәтижелеріне қол жеткіздім.

Тірек сөздер: психологиялық ерекшеліктер, сабақ, іс-шаралар, сабақ нәтижесі, зейін, қызығушылық.

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE ENGLISH LESSON IN THE 2ND GRADE ON THE TOPIC «ANIMALS»

Bolat S.B., master student
Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: bolatsb25@gmail.com

Abstract. Psychological and pedagogical theory has developed numerous schemes for analyzing a lesson, built on different foundations. A modern lesson, including with the use of information and communication technologies, is far from being a monotonous and unified structural and content scheme. Most importantly, the lesson is viewed today not only as a teacher's activity, i.e. as a form of education, but also as a student's activity, i.e. as a form of teaching. When choosing the topic of this article, I wanted to explore the psychological characteristics of the structure and content of the lesson, the psychological characteristics of the self-organization of the school teacher, grade 2 students in this lesson and their cognitive activity, and in general, whether the goals of the lesson and the results of the lesson were achieved.

Keywords: psychological features, lesson, activities, result of the lesson, attention, interest.

Статья поступила 24.10.2020

ӘӨЖ 37.012

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.011

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Спатайқызы К., магистрант

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: spatayevna.k@gmail.com

Аңдатпа. Аталмыш мақалада автор Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіне сәйкес, білім беру ұйымдары жағдайында бастауыш сынып оқушыларының шеттілдік қарым-қатынасқа даярлығын рөлдік ойындар негізінде қалыптастыру мәселелерін қарастырады. Рөлдік ойындар арқылы балалар қоғамдық қатынастарға бейімделеді, сол себептен ойын - сабақтың мазмұнына, мақсатына, оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес таңдалуы керек екендігі назарға алынған. Зерттеу жұмыстарына сәйкес, автор мектеп оқушыларының қызығушылығын арттыруда және білім деңгейін тексеруде ойындардың қажеттілігін атап көрсетеді.

Тірек сөздер: рөлдік ойындар, жағдаят, көрініс қою, оқыту, ынталандыру, зейін ашу, оқылым дағдысын қалыптастыру, ойын шарттары, шеттілдік қарым-қатынасқа даярлық.

Оқушыларды шетел тілінде сөйлеуге, қарым-қатынас жасауға шет тілінің әрбір мұғалімі өз сабақтарында жаттығудың бір түрі ретінде ойындарды қолданса болады. Оқытудың ойын түріндегі әдісі сабақты қызықты өтуге, оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға және білім деңгейін тексеру құралы ретінде пайдалануға болады.

Оқытудың ойын түрлерін мынадай мақсатта қолдану өте тиімді:

1. Алфавиттегі әріптердің айтылуы мен оқылуын дұрыс меңгерту
2. Орфографияның негіздерін тереңдетіп оқыту
3. Оқылым дағдысын қалыптастыру
4. Лексиканың ережелерін меңгерту
5. Оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, сауатты жазу, дұрыс айту, көп білуге құштарлық дағдысын қалыптастыру [1].

Оқушының қызығушылығын арттыру мақсатында мұғалім ойынға қатысушының өзіндік сөз ырғағын бейнелеп көрсетіп, тапсырманы дұрыс құра білуі керек. Тақырыптық «рөлдік ойындар» оқушылардың сөйлеу дағдысының дұрыс қалыптасуын дамытады. Тілдік ойындар дыбыстау дағдысын, лексикалық және грамматикалық дағдыларды қалыптастырып дамытуға, тілдік құбылыстарды пайдалануға, жаттықтыруға бағытталған

[3]. Тілдік мақсаттар, міндеттердің орындалуына септігін тигізеді. Оқытудың жаңартылған бағдарламасына сәйкес, мектеп жасындағы жеткіншектерге төмендегі көрсетілген міндеттер сабақтың негізгі мақсаты болып саналады:

Схема 1. Сабақ құрылымы

Пәнге тән лексика және терминологиямен жұмыс жүргізіп, диалог пен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестеді қолдану ережесін оқушыға жеткізу үшін рөлдік ойындардың ерекшелігі зор. Құндылықтарға баулу барысында әрбір сабақта «Мәңгілік ел» идеясының бес құндылығын негізге ала отырып оқушылардың бойына жаңашылдықты сіңіру әрбір ұстаздың міндеті. Осыған орай, оқушылардың зейінділігін дамытатын, ой-өрісін кеңейтетін ойын түрлерін қолданудың әдіс-тәсілдерін жете меңгеру мұғалім үшін үлкен шығармашылық табыс болар еді. Мысалы ребус, кроссвордтар шешу ойындарын қорытынды, білімді тиянақтайтын сабақтарда қолданған тиімді. Дидактикалық ойындарды оқушылардың таным белсендігін жандандыратын, өздігінен ойлауын дамытатын тәсіл ретінде әрбір сабақта қолдануға болады. Олар кез-келген оқу материалын қызықты да тартымды қылып, оқушылардың көңіл күйін көтеруге, өздерінің жұмыстарына қанағаттануға және білім үрдісін жеңіл меңгеруге көмектеседі. Қозғалыс ойындары оқушылардың іс-әрекеттерін бір түрінен басқа түріне тез ауысуға көмектеседі. Балалардың жылдам қимылдап, тез шешім қабылдау қабілеттерін де дамытады. Ешқандай арнайы дайындықты талап етпейді. Мұндай ойындарды жабық бөлмеде немесе ашық аланда да өткізе аламыз. Искерлік ойындар оқушылардың оқу мазмұнын терең меңгеріп, нәтиже шығаруға және пысықтауға ықпал етеді. Олар саяхат сабақтарда белсене қатысуына ынталандырып, айтылым дағдысына сүйеніп мәлімдеуімен, білімдерін жандырады. Искерлік ойындар оқушылардың қиялдауға жетелеп, болашағын болжау дағдысын дамытады. Салыстыруға және дәлелдеуге үйретеді [2]. Тарауды, тақырыпты қорытындылау кезеңдерінде қолданылатын интеллектуалдық

ойындар оқушылардың белсендігін оятады. Интеллектуалдық ойындар барысында оқушыларды «ұғымталдыққа, жүйріктікке, зеректікке» бейімдейді. Ойын бағытына тапсырмалар, жұмбақтар, бас қатырғыш жаттығулар жатады. Интеллектуалдық ойындар көбінде сабақтың қорытынды бөлімінде қолданылады [4].

Ойын арқылы баланың сөз байлығын, тіл қорын дамытуға болады. «Ересек адамдардың ісі, жұмысы, қызметі сияқты ойын да бала өмірінде маңызды болып саналады. Бала ойында қандай болса, өскенде жұмыста да сондай адам болады» деген А.С.Макаренко. Сондықтан сабақ барысында ойынның кез келген түрін қолдана білген шеберлік деп түсінуіміз керек. Ойын түрлерін сабақта қолданған кезде жас ерекшеліктеріне қарамайды. Ойын әдісі оқушылардың көңіл-күйін көтеіп, ойлау қабілетін арттыратын үрдіс. Ойын ойнау барысында адам өзінің бойына төзімділікті, алғырттықты, тапқырлықты, ұқыптылықты, ізденімпаздықты, іскерлікті қалыптастырып, одан әрі дамытады. Дүниетаным өрісі көлемделініп, көп білуге құштарлығы ашылады. Сонымен қатар адам бойындағы басқа да жақсы қасиеттердің қалыптасуына үлкен мүмкіндігі бар педагогикалық тиімді әдістердің бірі [6].

Ойын – оқушылармен еркін қарым-қатынас жасаудың нысаны. Ол білім берудің ең көне нысаны болып табылады, өйткені қатысушылардың жасына шектеу қойылмайды, ойыншыларға өздерін оқу үрдісінің субъектілері ретінде сезінуге мүмкіндік береді.

Ағылшын тілінің мұғалімі әр сабағында ойын әдістерін пайдалануы тиіс. Бастауыш сынып оқушыларының жасы мен психологиясының ерекшеліктерін ескеріп, ойын сабағына педагогикалық тәсілдердің алуан түрін қолданған абзал. Себебі ойын арқылы оқыту тәсілі оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыратын ең тиімді тәсілі болып табылады. Ағылшын тілін үйренудің бастапқы кезеңінде оқу ойындарының тілдік (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық), рөлдік және динамикалық түрлерін араластыра пайдаланған жөн. Ойын түрлері көп. Соның ішінде бастауыш және орта буын сыныптарда пайдалануға ыңғайлысы ойын-сабақ, ойын жаттығу, сергіту ойындар, дидактикалық мақсаттағы ойындар, сөздік ойындар, логикалық ойындар. Психологиялық тұрғыдан алып қарағанда бастауыш және орта буында оқушылар белсенді және өте қозғалмалы болып келеді [4]. Бұл жастағы балалар өздерін еркін ұстап, сабаққа аса қызығумен қатысады. Өзінің айналасындағы нәрсені көріп, соны бейнелеуді ұнатады.

Фонетикалық ойындар - фонематикалық есту қабілетін дамытуға арналған ойындар мен жаттығулар ағылшын тілінің дыбыстарын дұрыс қабылдау үшін қажет. Дыбыстау-оқушылар үшін фонетиканың ең маңызды әрі күрделі бөлімдерінің бірі болып табылады. Дұрыс интонациялау

дағдысын қалыптастыруға арналған ойын тәсілдері. Сондықтан ойын қызметі оқушылардың сабақтағы жұмысын түрлендіреді және жұмыс нысандарын, әдіс-тәсілдерін саралауға мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқытудың басты мақсаты – білім беруді ойынмен ұштастыру. Ойын барысындағы баланың белсенділігі оның ұжымдағы басқа да әрекеттерін айқындайды. Себебі ойын ол ұжымдық әрекет [2]. Ойын арқылы оқушының ойлау қабілеті дамиды, өздігінен жұмыс істеуге қабілеті артады, сөздік қоры байып, тілі дамиды, зейіні қалыптасады. Сонымен қатар оқушының байқампаздығы артып, өзара сыйластыққа үйретеді. Ойынның ережесін бұзбауға, тәртіптілікке баулиды. Жасөспірімдердің бір-біріне деген сенімділігі артып, сабаққа қызығушылығы ерекше болады.

Сабақ барысында оқушының зейінін сабаққа аудару үшін мұғалім әрбір сабағына мұқият дайындықпен келуі қажет. Баланың ауызша сөйлей алу және жазу дағдысын қалыптастыру, пәнге деген қызығушылығы мен өз бетінше жұмыс жасай алу қабілетін дамытуда арналған дидактикалық ойындарды сабақ барысында көптеп пайдаланған абзал. Мәтінді мазмұндауға үйретіп, жоспар құруға, белгілі бір суретке қарап тақырып қоя білуге дағдыландыру үшін ойын сабақтарының үлесі зор. Себебі ойын барысында суретке қарап сөйлем құрау, мұғалімнің көмегімен өздерінің ойларын, қызықты іс-әрекеттерін әңгімелеу дидактикалық ойындарда қалыптасады. Балалар білімді ойын арқылы қабылдап үйренеді. Сондықтан сабақтағы ойын оқушы білімін шындап, ой-өрісін кеңейте алады, білім алудағы қызығушылығын арттырады. Ойын арқылы бала аз уақытта көптеген мәліметтер ала алады және психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады. Баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес сабақтың мақсатына сай ұйымдастырылған ойындардың берері мол. Ағылшын тілін оқытуда ойын түрлерін қолдану оқушының тілді үйренуге ынталандырып, пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар жаңа тақырыпты жақсы түсінуге әсер етеді. Ойын арқылы балалар ағылшын тілінде жеңіл қарым-қатынас жасай алады және ойын кезінде оқушылар шаршағандығын сезбей, әсерлене, қызыға отырып ағылшын тілін тез үйренеді. Ойын сабақтарында белгілі бір білім беруді мақсат етіп ойналған кезде нәтижелі болады [5]. Ойындар баланың тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар, ерік сезім түрлерін де дамытады.

Ағылшын тілі сабағында әрбір оқушының сабаққа белсенді қатысуының, ауызекі сөйлеуге құлшындыратын, ағылшын тілін оқып үйренуге талпынысы мен қызығушылығын арттыратын әдіс-тәсілдер түрі ерекше орын алады. Бұл міндеттерді сабақта оқытудың ойын әдістерінің көмегімен шешуге болады.

Ойынды алфавитті және лексиканы меңгерту, қарым-қатынас жасай алуға үйрету, тілдік материалдарды есте сақтау, белгілі бір тілдік білімді дамыту, қабілеттілікті дамыту, білім беру мақсаттарын қойып пайдалану керек. Сондай-ақ, ойын арқылы күрделі тақырыптарды жеңіл, оңай меңгертуге болады. Ағылшын тілінде жұмбақтар мен сөзжұмбақтарды шешіп, лото, лингвистикалық ойындарды ұйымдастыра білмек сабақ мақсатын міндетті түрде аша аламыз. «Бөлмедегі жиһаздарды орнына қою», «Дүкендерді аралау», «Телефонмен сөйлесу» ойындарды ұйымдастыру барысында оқушылардың ынта-жәгерән оятып дамыта алатын боламыз [8].

Ойынның лексикалық, орфографиялық, дидактикалық және грамматикалық түрлерімен рөлдік ойындар құрастыруға болады. Сонымен қатар, ағылшын тілінде сөйлеуге және жазуға үйрететін арнайы ойындарды педагогикалық шеберлігімізбен ұйымдастыруға болады.

Ойынды сабақтың барлық кезеңінде пайдалануға болады. Мысалы, ұйымдастыру бөлімі кезінде фонетикалық рифмовка алуға болады. Жарыс түрінде «Кім өлеңді бірінші жаттайды?» ойынын өткізсек оқушылар өлеңді жарыса отырып қалай жаттап алғандарын байқамай да қалады [1]. Түстерді үйрету мақсатында, ағылшын тілі сабағында қолданылатын ойындар: «Let's draw a Rainbow!» ойыны. Ойынға түрлі – түсті қарандаштар, кемпірқосақ салынған сурет т.б. қажетті құралдарды пайдаланып, әрлендіріп өтуге болады. Мұғалім ойын барысында кемпірқосақ салынған суретті тақтаға ілед, ал, оқушылар 7 түрлі қарандашты партаның үстіне қояды. Осылай ұйымшылдықпен ойынды бастаса балаларды шабыттандырады. Мұғалім суретті көрсетеді, балалар сол түсті қарындашты көтереді, This is a rainbow. I can see red colour orange colour, yellow colour, green colour, blue colour, dark blue colour, violet colour. The rainbow is colourful. It's beautiful. Let's draw a rainbow! Мұғалім балаларға кемпірқосақтағы түстерді реттілігімен есте сақтап алуларына уақыт береді де, суретті тақтадан алып тастайды. Балалар кемпірқосақты салып болғаннан кейін, мұғалім суретті тақтаға іледі. Балалар өз суреттерімен салыстырады. Осылайша оқушылардың есте сақтау қабілетін дамытумен қатар байқағыштық қасиеттерін аша түседі. Лексикалық–грамматикалық ойындар жарыс ойындары. Мысалы, «Спорт жаршысы» ойынын сабақ барысында қолданайық.

а) Жүгіру. Кім бірінші болып белгілі бір тақырып бойынша 10 сөз жазады;

ә) Ауыр атлетика. Кім ең ауыр сөзді жазады;

б) Ұзындыққа секіру. Кім ең ұзын сөзді жазады;

в) Күрес. Оқушылар екі топқа бөлініп, бір-бірінесұрақ қояды.

Егістіктерді қайталау мақсатында музыкалық ойындардан ән айту

ойынында «Clap, clap, your hands» өлеңін айтуды талап етсе мқғалім, оқушылардың біреуі бірінші шумақты айтады. Одан кейін бір оқушы екінші шумақты бастайды.

Көріністер қою әдеби-шығармашылық ойындар болып табылады.

«Шалқан» ертегісін «Отбасы» тақырыбын өткен кезде пайдалануға болады.

Ойынның құрылымдық ерекшелігі мен түйіні - бала атқаратын рөл. Ойын үдерісінде рөлге берілетін маңызына қарай көптеген ойындар рөлді немесе рөлді–сюжетті ойындар деп аталады. Рөл әрқашан адамға немесе жануарға, ол қиялдағы қылықтарға, іс–әрекеттерге, қарым– қатынастарға қатысты болады. Солардың бейнесіне енген бала сол өзі қалап алған нәрсеге айналады, яғни белгілі бір рөлді ойнайды [3].

Рөлдік ойындар қолданар алдында оқушыларға белгілі бір жағдаят бойынша тапсырмалар беріледі: «Сіз Англияға келдіңіз. Дүкенге секіріп бір зат алғыңыз келді, бірақ ағылшын тілін жақсы білмейсіз. Сондықтан ыммен түсінісуге тура келді. Дүкеншінің мақсаты: сізді түсініп, көмектесу. Клиенттің ролін ойнаған оқушыға карточка беріледі (I want to buy a picture about London) басқа оқушылар сатушы ролін орындап, мынадай сұрақтар қояды: [7].

1. Do you want to buy a book?
2. What kind of book do you want to buy?
3. Do you want to buy it?»

Рөлдік ойындар кезінде әртүрлі суреттерді пайдалануға болады. Тақтаға белгілі тақырып бойынша сурет ілінеді. Оқушылар сол бойынша әңгімелеседі.

Әрбір ұстаздың мақсаты - сабақ сапасын көтеру, түрлерін жетілдіру, сабаққа оқушының қызығушылығын арттыру. Сондай - ақ бүгінгі таңда елімізде оқыту мазмұны жаңартылып, сабақтарда озық технологияларды қолданудамыз. Сондай технологияның бір түрі - «Ойын арқылы оқыту» технологиясы. «Егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ» десек, білімнің негізі бастауышта қаланатыны белгілі. Бастауыш сыныптағы әртүрлі пәндер оқушы білімін дамытып, танымдық қабілетін сомдауға үлкен үлес қосады. Балаларды оқытуда және тәрбиелеуде ойынның ролі педагогикада бұрын да, қазір де қарастырылып келеді.

Сонымен, ойын арқылы балалар қоғамдық қатынастарға бейімделеді, жалпы адамзаттық мәдени құндылықтар мен әртүрлі ұлт өкілдерінің мәдениеттерін меңгереді, баланың шынайы адамгершілік коммуникацияға енуіне мүмкіндік беретін коммуникативті іс-әрекеттердің көрініс табуы жүзеге асырылады. Баланың әр қырынан көрінуіне интеллектуалдық, шығармашылық, коммуникативтік жағынан және әртүрлі қиындықтарды жеңуге жағдай жасайды.

Қорыта айтқанда, кез - келген ойын түрлерін сабақта ойнатқанда оқушыларда әрекет пайда болады, дүниетанымы кеңейеді. Сөйтiп оқушы ой - өрiсiн ойын арқылы дамытады. Соңғы нәтижеде ойнай отырып, бiлiм көрсеткiшiне өз үлесiн қосады. Артта қалған, жасық мектептен қорқатын, оқуға енжар, күшпен оқитын оқушы болмайды. Керiсiнше, баланың өмiрi, қоршаған органы танып бiлу, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшелiктерi ойын үстiнде қалыптасады.

В.А. Сухомлинскийдiң сөзiмен айтқанда: «Ойынсыз ақыл - ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкiн емес. Ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе iспеттi, ол арқылы баланың рухани сезiмiн, өзiн қоршаған дүние туралы ұштастырады. Бiлiмге құмарлық пен елiктеудiң маздап жанар оты», - деген екен.

ӘДЕБИЕТ

[1] Макапова Г.К. «Роль ролевых игр в обучении иностранному языку». - Алматы, 2006. - 37-40 б.

[2] Мартыненко Л.С. Ролевые и деловые игры на уроках английского языка. – М., 1997. – 56-58 с.

[3] Жилкина Д.Н. «Ролевые игры на уроках английского языка». // Иностранные языки в школе. - 2010. - №1. - 34-38 с.

[4] Тұрғанбаева М.О. «Ағылшын тілі сабағында ойын элементтерін қолдану жолдары». //Мектептегі шет тілі. - 2008. - №1. - 11-13 с.

[5] Семенова Т.В. «Ролевые игры в обучении иностранным языкам». //Иностранные языки в школе. - 2005. - №1. - 13-14 с.

[6] Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. - М.: Просвещение, 2005.- 357 б.

[7] Кобышева А.В. «Использование ролевых игр в обучении иностранного языка на начальном этапе». Игровой метод в обучении иностранному языку. - 2008. - №5. - 11-13 с.

[8] Калимулина О.В. Ролевые игры в обучении диалогической речи //Иностранные языки в школе. - 2003.- №3. - 16-17 с.

REFERENCES

[1] Makapova G.K. «Rol' rolevykh igr v obuchenii inostrannomu yazyku» (The role of role-playing games in teaching a foreign language). - Almaty, 2006. - 37-40 p. [in Rus.]

[2] Martynenko L.S. Rolevyye i delovyye igrы na urokakh angliyskogo yazyka. (Role-playing and business games in English lessons). – M., 1997. – 56-58 p. [in Rus.].

[3] Zhilkina D.N. «Rolevyye igrы na urokakh angliyskogo yazyka» (Role-playing games in English lessons). Inostrannyye yazyki v shkole. -

2010. - №1. - 34-38 p. [in Rus.].

[4] Тұрғанбайева М.О. «Ағылшын тілі сабағында орын элементтерін қолдану жолдары» (Ways to use game elements in English lessons). Мектептегі шет тілі. - 2008. - №1. - 11-13 p. [in Kaz.].

[5] Semenova T.V. «Rolevyye igrы v obuchenii inostrannym yazykam». (Role-playing games in teaching foreign languages). Inostrannyye yazyki v shkole. - 2005. - №1. - 13-14 p. [in Rus.].

[6] Zimnyaya I.A. Psikhologicheskiye aspekty obucheniya govoreniyu na inostrannom yazyke. (Psychological aspects of learning to speak a foreign language). - М.: Prosveshcheniye, 2005.- 357 p. [in Rus.].

[7] Konyshcheva A.V. «Ispol'zovaniye rolevykh igr v obuchenii inostrannogo yazyka na nachal'nom etape». (The use of role-playing games in teaching a foreign language at the initial stage). Igrovoy metod v obuchenii inostrannomu yazyku. - 2008. - №5. - 11-13 p. [in Rus.].

[8] Kalimulina O.V. Rolevyye igrы v obuchenii dialogicheskoy rechi. (Role-playing games in teaching dialogic speech). Inostrannyye yazyki v shkole. - 2003.- №3. - 16-17 p. [in Rus.].

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РОЛЕВЫХ ИГР ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Спатайкызы К., магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: spatayevna.k@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования готовности младших школьников к иноязычному речевому общению на основе ролевых игр в условиях образовательных организаций, связанных с системой образования Республики Казахстан. Через ролевые игры дети адаптируются к социальным отношениям, поэтому учитывается, что игра должна подбираться в соответствии с содержанием, целью урока и возрастными особенностями учащихся. По результатам исследовательской работы автор подчеркивает необходимость проведения игр для повышения интереса учащихся и проверки уровня знаний.

Ключевые слова: ролевые игры, ситуационные вопросы, драматизация, обучение, стимулирование, раскрытие внимания, формирование навыков чтения, игровые условия, готовность к иноязычному речевому общению.

THE EFFECTIVENESS OF USING ROLE-PLAYING GAMES IN TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

Spataikyzy K., master student
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan e-mail:
spatayevna.k@gmail.com

Abstract. The article is considered with the issues of formation of readiness of primary school children for foreign language speech communication based on role-playing games in the conditions of educational organizations associated with the education system of the Republic of Kazakhstan. Through role-playing games, children adapt to social relations, so it is taken into consideration that the game should be selected in accordance with the content, purpose of the lesson, and age characteristics of pupils. According to the research work, the author emphasizes the need of games to increase the interest of students and to validate the level of knowledge.

Keywords: role-playing games, situational questions, dramatize, teach, stimulate, disclosure of attention, formation of reading skills, game conditions, readiness for foreign speech communication.

Статья поступила 10.10.2020

UDC 37.018

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.012

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING PEDAGOGICAL DISCIPLINES: PSYCHOLOGICAL FACTORS OF TEACHERS' ATTITUDE TO PEDAGOGICAL INNOVATIONS

Akchin A.T.¹, deputy head of the department for educational and
scientific work, Almaty, Kazakhstan

Duisenbekova Zh.D.², teacher of the department of foreign languages,
Military Institute of Land forces, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: janymkau@mail.ru

Feodessenko B.³, senior teacher of the department tactics, Military Institute
of the Land Forces, Almaty, Kazakhstan

Abstract. This article observes to use innovative technologies also considers psychological factors of readiness of the teacher to innovative activity.

The article considers the types of the latest innovative technologies in the process of teaching pedagogical disciplines: psychological factors of teachers' attitude to pedagogical innovations. The prospects and features of the introduction of innovative learning technologies in educational institutions are determined.

Education, on the one hand, depends on the processes taking place in it, reacting and responding to the state of scientific and technological progress, trends in the development of the economic sphere of the country, on the other, of course, affects all processes and aspects of life, since it trains specialists, develops personality, forms certain life views. Therefore, the current state of innovation in education in our country deserves special attention. The problem of formation and development of pedagogical innovative technologies attracts the attention of many teachers and scientists. However, it should be noted that there is a lack of a comprehensive systematic approach to the implementation of innovative technologies in the pedagogical process. Analyzing the teaching technologies that are used in educational institutions, we note their division into two groups, which we call traditional and non-traditional. In the education system, we distinguish such innovative technologies: innovations in the content of education, innovations in the pedagogical process, innovations in the organizational structures of education, innovations in the activities and relations between teachers and students, innovations in the field of educational services, innovations in the field of international cooperation of educational institutions.

Keywords: motive; pedagogical innovations; innovation; brain storm; knowledge; interactive training; cognitive component; computer technologies; affective component; discussion.

Let's consider innovative pedagogical technologies that allow us to improve the educational system. The essence of the problem presentation of knowledge by the teacher is that instead of transmitting ready-made provisions (rules, laws) of science, the teacher reports the actual material, gives its description against the background of systematically created problem situations, constantly encourages students to partially or completely independent cognitive activity with the establishment and solution of educational problems.

In the process of using innovative technologies, students improve their skills in working with text, create graphic objects, databases, and use spreadsheets. The availability of global information bases allows students to learn how to use a variety of information, analyze it, which undoubtedly expands their horizons. The use of innovative technologies increases motivation to learn, stimulates cognitive interest, and increases the effectiveness of independent work. Innovative technologies can become the main tools in the

field of educational, educational and creative activities of students [2].

The pedagogical basis of the automated educational and control program consists of a variety of test tasks. Due to the fact that information in today's world is rapidly losing relevance, the teacher must constantly update the materials training package, to bring students to an even greater extent will promote motivation in the learning process. The combination of, for example, two cutting-edge technologies creates an innovative technology that, on the one hand, provides computer support for learning (information technology), and on the other hand, provides individualization of learning (modular technology). Information-modular technology allows you to actively use distance learning, based on the use of a wide range of various information, technological and technical means that allow you to build the learning process without taking into account the place and time. The most important features of distance learning are flexibility, modularity, parallelism, completeness of information access, economy, technology, social internationality and humanity. Thus, information and modular technology occupies a worthy place in the general system of pedagogical technologies.

So, the article considers some innovative pedagogical technologies that are used in the preparation of students of educational institutions in the educational process. It should be noted that one of the presented pedagogical technologies cannot be called a priority. They can only be used in the system, in their complex interaction. Therefore, the value lies precisely in their simultaneous and contiguous use. When choosing a technology, you need to make sure that it guarantees the achievement of a certain level of training and education. The use of innovative pedagogical technologies also depends on the teacher's ability to properly organize the educational process. When choosing a particular pedagogical technology, it is necessary to remember the moral aspect. We are talking, in particular, about the feasibility of using well-known and created pedagogical technologies. Innovative technologies are an important factor in the educational process. In the future, the widespread use of innovative pedagogical technologies in the educational system becomes obvious. The wide range and multiplicity of innovative and information technologies necessitate their further detailed analysis and study in complex interaction.

Innovation is a complex of interrelated processes and is the result of the conceptualization of a new idea aimed at solving the problem and then – to the practical application of the new phenomenon. As pedagogical innovations in the educational process can be: the content of educational material, technical means, pedagogical technologies, etc. We will focus in more detail on technologies and the attitude of teachers to innovation. V.D. Simonenko refers to innovative technologies of training: interactive technologies of training,

technology of project training and computer technologies [1].

In the psychological theory of learning, interactive learning is based on the psychology of human relationships. interactive learning technologies are considered as ways of mastering knowledge, forming skills and abilities in the process of interaction between the teacher and the student as subjects of educational activity. Their essence is that they are based not only on the processes of perception, memory, attention, but, above all, on creative, productive thinking, behavior, communication. at the same time, the learning process is organized in such a way that students learn to communicate, interact with each other and other people, learn to think critically, solve complex problems based on the analysis of production situations, situational professional tasks and relevant information [2].

In interactive learning technologies, the roles of the educator and the trainees, as well as the role of information are changing significantly. Didactic play is an important pedagogical means of activating the learning process. in the process of didactic play, the student must perform actions similar to those that may take place in his professional activity. As a result, there is an accumulation, actualization and transformation of knowledge into skills and abilities, the accumulation of personal experience and its development. The technology of the didactic game consists of three stages: preparation, analysis. for example, the solution of the same pedagogical tasks and situations can be found only in the course of performing game actions. Students are given a certain pedagogical situation in the classroom, they assign roles, consider options for solving the situation, a game plot, and then present the chosen solution. Evaluating the effectiveness of didactic games, we can note the following: the game allows you to control the knowledge of students; during the game, students form their own opinion, independence; the ability to make decisions in real conditions is worked out; the ability to work in a team to solve a common problem is formed. The technology of project training is considered as a flexible model of the organization of the educational process, focused on the creative self-realization of the individual, trained by the development of her intellectual, volitional qualities and creative abilities in the process of creating an educational creative project [3].

The use of computer technologies in the system of professional education contributes to the implementation of the following pedagogical goals: development of the student's personality, preparation for independent productive professional activity; implementation of the social order determined by the needs of modern society. The successful implementation of any innovation in education depends on a variety of psychological and socio-psychological factors, which can be both objective and subjective. The decisive factor in the renewal of the school is the personality of the teacher. at the same time,

teachers differ in their attitude to innovations.

Model of innovative mechanisms for the development of education the above leads to the conclusion that the public need to update education requires special attention to innovative processes, to optimize their management, to factors that hinder or contribute to the introduction and dissemination of pedagogical innovations, to the personality of the teacher, his training and retraining. Readiness for innovative activity is understood as a set of qualities of a teacher that determine his focus on the development of his own pedagogical activity and the activity of the entire team, as well as his ability to identify current problems of students ' education, find and implement effective ways to solve them [4].

Psychological factors of teachers ' readiness for pedagogical innovations.

The first component of the teacher's readiness for innovation is the presence of a motive for inclusion in this activity.

The second component of the considered readiness is a set of knowledge about modern requirements for the results of school education, innovative models and technologies of education, what determines the needs and opportunities for the development of existing pedagogical practice. The third component of the teacher's readiness for innovative activity is a set of knowledge and ways to solve the problems of this activity.

I would like to note that the leading functions of innovative learning can be considered: intensive development of the personality of the student and teacher; democratization of their joint activities and communication; orientation to creative teaching and active learning, to the initiative of the student in forming himself as a future professional; modernization of means, methods, technologies of training that contribute to the formation of innovative thinking of the future professional.

REFERENCES

- [1] Karpenko M.P. Innovative pedagogical technologies in education. - M., 2001. – P.89.
- [2] Kachalova L.P., Teleeva E.V., Kachalov D.V. Pedagogical technologies. - Shadrinsk, 2001. – P.66-69.
- [3] Popel N.V. Psychological factors influencing the attitude of teachers to pedagogical innovations: author's abstract. cand. the course of studies. Sciences. Shui, 2002. – P. 186
- [4] Simonenko V.D. General and professional pedagogy. - M.: Ventana-Graf, 2006. -368 p.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ: ПЕДАГОГТАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИННОВАЦИЯЛАРҒА ҚАТЫНАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ФАКТОРЛАРЫ

Акчин А.Т.¹, ҚӘӘИ бастығының оқу және
ғылыми жұмыстары жөніндегі орынбасары
Дүйсенбекова Ж.Д.², ҚӘӘИ шет тілдері кафедрасының оқытушы,
Алматы, Қазақстан, e-mail: janymkau@mail.ru
Федоссенко В.³, ҚӘӘИ тактика кафедрасының аға оқытушысы,
Алматы, Қазақстан

Андатпа. Бұл мақалада мұғалімнің инновацияға дайындығының психологиялық факторлары қарастырылады. Мақалада педагогикалық пәндерді оқыту үдерісіндегі жаңа инновациялық технологиялардың түрлері қарастырылады: педагогтердің педагогикалық инновацияларға қатынасының психологиялық факторлары. Білім беру мекемелеріне оқытудың инновациялық технологияларын енгізудің перспективалары мен ерекшеліктері айқындалды.

Білім беру, бір жағынан, ондағы процестерге байланысты, ғылыми-техникалық прогрестің жағдайына, елдің экономикалық саласының даму тенденциясына жауап береді және жауап береді, екінші жағынан, өмірдің барлық процестері мен аспектілеріне әсер етеді, өйткені ол мамандарды дайындайды, жеке тұлғаны дамытады, белгілі бір өмірлік көзқарастарды қалыптастырады. Сондықтан біздің еліміздегі білім берудегі инновациялардың қазіргі жағдайы ерекше назар аударуға тұрарлық. Педагогикалық инновациялық технологияларды қалыптастыру және дамыту мәселесі көптеген мұғалімдер мен ғалымдардың назарын аударады. Алайда, педагогикалық процеске инновациялық технологияларды енгізудің кешенді жүйелі тәсілі жоқ екенін атап өткен жөн. Білім беру мекемелерінде қолданылатын педагогикалық технологияларды талдай отырып, олардың дәстүрлі және дәстүрлі емес деп аталатын екі топқа бөлінуін атап өтеміз. Білім беру жүйесінде біз мынадай инновациялық технологияларды бөліп көрсетеміз: білім беру мазмұнындағы инновациялар, педагогикалық үдерістегі инновациялар, білім берудің ұйымдастырушылық құрылымдарындағы инновациялар, оқытушылар мен оқушылар арасындағы қызмет пен қатынастардағы инновациялар, білім беру қызметі саласындағы инновациялар, білім беру мекемелерінің халықаралық ынтымақтастығы саласындағы инновациялар.

Тірек сөздер: мотив; педагогикалық инновациялар; инновация; ми шабуылы; білім; интерактивті оқыту; танымдық компонент; компьютерлік технологиялар; аффективті компонент; пікірталас.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ОТНОШЕНИЯ ПЕДАГОГОВ К ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ИННОВАЦИЯМ

Акчин А.Т.¹, заместитель начальника института по
учебной и научной работы, Алматы, Казахстан
Дуйсенбекова Ж.Д.², преподаватель кафедры иностранных языков
Военного института Сухопутных войск,
Алматы, Казахстан, e-mail: janymkau@mail.ru
Федоссенко В.³, старший преподаватель кафедры тактики
Военного института Сухопутных войск, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматриваются психологические факторы готовности педагога к инновационной деятельности. В статье рассматриваются виды новейших инновационных технологий в процессе преподавания педагогических дисциплин: психологические факторы отношения педагогов к педагогическим инновациям. Определены перспективы и особенности внедрения инновационных технологий обучения в образовательных учреждениях.

Образование, с одной стороны, зависит от происходящих в нем процессов, реагируя и реагируя на состояние научно-технического прогресса, тенденции развития экономической сферы страны, с другой, безусловно, влияет на все процессы и стороны жизни, поскольку готовит специалистов, развивает личность, формирует определенные жизненные взгляды. Поэтому современное состояние инноваций в образовании в нашей стране заслуживает особого внимания. Проблема формирования и развития педагогических инновационных технологий привлекает внимание многих педагогов и ученых. Однако следует отметить, что отсутствует комплексный системный подход к внедрению инновационных технологий в педагогический процесс. Анализируя педагогические технологии, используемые в образовательных учреждениях, отметим их разделение на две группы, которые мы называем традиционными и нетрадиционными. В системе образования мы выделяем такие инновационные технологии: инновации в содержании образования, инновации в педагогическом процессе, инновации в организационных структурах образования, инновации в деятельности и отношениях между преподавателями и учащимися, инновации в сфере образовательных услуг, инновации в сфере международного сотрудничества образовательных учреждений.

Ключевые слова: мотив; педагогические инновации; инновация; мозговой штурм; знание; интерактивное обучение; когнитивный компонент; компьютерные технологии; аффективный компонент; дискуссия.

Статья поступила 17.10.2020

UDC 327.7: 327

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.013

ENHANCING THE COGNITIVE ACTIVITY OF YOUNGER STUDENTS WITH THE HELP OF CARTOONS

Koldas M.B.¹, master student

Medeuova P.R.², master student

Beisenova D.M.³, master student

^{1,2,3}Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Abstract. This article explores the main features of cognitive activities and its influence to the younger students with the help of cartoons. Mentioned the significant factors and processes, which coincides with the analyzed problem. The article is focused on the cognitive activities, aspects of the development of children's cognitive activity and concepts of cognitive processes.

Keywords: Cognitive activity, younger students, children, learning process, cartoons, cognition, cognitive process.

The study of the research work is based on the knowledge of such disciplines as “pedagogy “and” psychology”. Pedagogical teaching is the methodological basis of pedagogy and helps to understand the goals of education, as well as to solve the problems of the worldview, the interaction of the collective and the individual, understanding the theme such as ‘enhancing the cognitive activity of younger students with the help of cartoons’ at school. The relationship between pedagogy and psychology is as thorough and clear as possible: pedagogy uses methods of psychological research to identify, describe, explain and systematize pedagogical facts and phenomena; any section of pedagogy relies on the corresponding section of psychology in its research; the construction of learning and educational processes corresponds to the laws of mental and cognitive activity, cognitive skills and personal development of a student, psychological qualities, needs and capabilities. During the research work the fundamental characteristics of the pedagogical and psychological categories such as “cognitive processes”, ‘cognitive activity, ‘competency-based education’ were described.

In the process of teaching the ‘cartoons to the younger students’, interactive teaching methods are used, which allow activating the cognitive activity of students. These methods include creating and solving problem situations, micro-applications, games, self-testing and self-analysis of psychological qualities, analysis of pedagogical phenomena, development of pedagogical essays and reviews.

The cognitive activity and the cognitive processes [1].

A child's whole life is accompanied by various activities, where he acquires a certain knowledge, his mental and cognitive development. According to L. Vygotsky, the driving force for mental development is the doctrine of universal human values as a way of 'acquiring'. Instead, learning will not succeed if the child does not function as a subject for cognitive activity.

Researchers J. Bruner, L. Vygotsky, L. Wenger, D. Godovikova, M. Lisina, V. Mukhina, S. Rubinstein, K. Sherbakova and others studied the problem of cognitive activity in preschool children.

Cognitive activity is an organized, targeted process of acquisition, mastery, refinement and consolidation of knowledge, skills and abilities, new knowledge, skills and abilities acquired by a child with the help of adults or independently in previous practice. Cognitive activity has the same complex structure as all others: purpose, control and actions, conditions, goal, motive, method of execution, evaluation and actions [2].

N. Talizina distinguishes two classes of cognitive activity - general and special. The general class of cognitive activity includes methods used in all activities.

A specific class of cognitive activity refers to only a specific activity. For example, in speech these are the methods of sound and complex analysis of words, translation of literary texts, memorization of poems. One of the factors for cognitive activity is the child's mental activity, which later becomes cognitive activity. Mental activity is defined as the body's need to recognize itself as well as the environment.

Cognitive activity is the state of the body's readiness for cognitive activity that stimulates it. According to D. Godovikova, cognitive activity is reflected in the child's desire to form a 'worldview through predictive research activity'.

In pedagogy, children's learning activity is seen as a didactic principle that requires the teacher to organize the learning process, which promotes children's development of necessary skills, initiative, creativity, independence, strong knowledge, thinking, control and speaking skills.

One of the types of cognitive activity is speech activity, whose development is mainly in the twentieth century. F. de Saussure 'Linguistics'; L. Scherba "On Three Aspects of Linguistic Phenomena and Experiments in Linguistics" (1931), "Language System and Speech Function" (1974); L. Vygotsky "Thinking and Speaking" (1934) M. Jinkin "Speech Mechanisms", O. Luria "Language and Consciousness" (1979); O. Leontiev "Language. Talk. Speech Activity "(1969)," Fundamentals of the theory of speech activity "(1974)," Fundamentals of psycholinguistics ". (1997) and others). on this phenomenon.

In addition to “psychological regulation,” language has a “language system,” which includes a set of individual actions “speech and understanding.” The division into language teaching such as speaking, listening, reading and writing.

The second way to understand speech is the psychological method. According to O. Leontiev, the speech act is epistemic, because it “embodies” the truth through language [3].

The third approach is psycholinguistics. According to I. Zimnya, O. Leontiev, whose theme is the relationship of personality to the structure and functions of speech, on the one hand, language as a major “component” of the image of the human world, on the other hand the page. It can be a procedure whose components are speech verbs whose object is subordinate to the general purpose of the activity Speech processes (depending on the circumstances) or speech actions that are part of other verbs that are not speech. Thus, the structure of speech activity includes speech procedures, speech procedures, speech procedures, and speech state.

Pedagogical process and cartoons.

Pedagogical process - this concept covers the method and manner of organizing educational relations, consisting in the systematic and purposeful selection and application of external factors of the development of study subjects. The pedagogical process is understood as the process of teaching and educating a person as a special social function, which requires the environment of a specific pedagogical system.

On her ‘The Modernization Of Foreign Language Education’ book, S.S.Kunanbayeva has reported that ‘The principle of conceptualization allows the assimilation of a new linguoculture by the student during the learning process within an information-based and educational environment created both by the internet and by electronic educational resources containing audio, video, multimedia aids on the linguistic, cultural, ethnic, sociological and other features of different nations in order to immerse the student in the cultural and linguistic environment of the MFL being studied’ [4].

The learning process is a part of the integral pedagogical process. It is one of the most planned and complex processes. During the learning process the cognitive activity of the student is carried out under the guidance of the teacher.

Legitimacy is a theoretical manifestation of the phenomenon. The practical implementation of laws and regulations related to a particular phenomenon is carried out through the principles. There are 10 principles of the learning process. One of the Learning Principles is called visibility or interactive visibility principle. In the research work, we study the principle of visualization by using audiovisual type of technologies.

Studies that are carried out for understanding these changes revealed existence of «Psychological Processes».

Here the term "process" is used to describe the "algorithmic" nature of phenomena. It has been observed that when a person reacts to stimuli (or changes in behavior, emotions, or thoughts), it involves certain "steps" to express themselves.

Some studies suggest that these processes can be classified according to certain common features or their interactions. Oswald Kulpe and Wilhelm Wundt made a well-known binary classification of basic and higher processes in the late 19th century. According to Wundt, if there are no parallel physical processes, the processes will be "high". Like reading, thinking, remembering and more. Later, Vygotsky introduced another criterion. In it, he spoke of higher processes that existed only in humans and have a cultural origin, but not "evolutionary." Ricardo Tamayo's recent study focuses on the difficulty of defining "consciousness" as a "process" or "state," based on four Aristotle reasons (material, effective, formal, final) and "absolute" and "relativity" for processes.

During the learning process, a student develops and improves himself by watching developing cartoons under the guidance of the teacher. In every stage of development, the psychological process has been improved. The main thing is to memorize information, ideas, speech, imagination, etc. Each of them plays a specific role in knowledge of the surrounding world, and cognitive skills development.

Mental and cognitive processes in psychological science are a dynamic reflection of reality, which manifests itself in a wide range of forms. The following is a structure of psychological processes:

- cognitive;
- emotional;
- strong-willed.

Mental processes:

- arise against the background of exposure to internal and external stimuli;

- animate, revive the body;
- have a beginning, development, end.

How they differ from each other:

- duration;
- mental stress;
- the level of psychophysiological resources;
- general state (negative, positive);
- intensity level.

For the first time, we began to talk about mental manifestations in ancient

times, but the study of mental processes began in the nineteenth century.

During the study, several concepts were formed: representatives from the direction formed by Jean Piaget conducted many experiments and studies, in which they found that higher mental function developed during their lifetime, but this process stopped during adolescence. Evolution stops completely when the morphological maturation of the organism ends. L.S. Vygotsky developed a different concept. According to him, mental function continues to develop throughout life. This is related to the influence of environmental factors, the influence of society, and genetic predisposition.

Functions and places in human life.

Mental processes respond to several functions:

- reception, information processing;
- manifestation of reality;
- service management;
- development, self-improvement;
- formation of creative pursuits;
- assessment of the surrounding reality. Types of psychological processes.

Scientists distinguish three types of psychological processes - cognitive, emotional, volitional. Each of these species has several subspecies.

Cognitive. Through cognitive processes, a student receives new information, develops skills and gains experience. The person collects, processes and stores new data.

Feeling. Emotion is a mental manifestation of situations and characteristics of the environment. In order to receive information, a student must be exposed to pathogens. There are receptors in the sense organs that are responsible for receiving and transmitting nerve impulses. Since the findings are not processed by thought or culture, they are considered natural and correct.

Perception. Perception is a mental process in which images of the outside world, images of things, are created. Objective and holistic perception can be called a comparison with feelings.

To create an overview of an object or phenomenon:

- mood;
- expectation;
- The power of desire
- Background information on the topic;
- Fiction.

Therefore, the end of the result does not always live up to expectations, and it cannot be called completely independent.

Visualization. In our time, a person depicts phenomena and things that he does not touch. Visualization from previous experience. Therefore, the result of the representations can be called the second experiment.

Fiction. Penetrate into the inner world of a person. He creates photographs, photographs and videos. With your imagination, you can see an image that cannot be captured in the real world. Imagination is associated with the development of memory and creative ambition.

Thinking. Responsible for the ability to resolve emergency situations. At the same time, to solve the current situation, similar methods will be chosen that have not been used before. Another way to explain the concept of "thinking" is an endless stream of meanings, images and different ideas.

Memory is the innate ability to remember to use information at the right time. Forgetting is part of memory. It is required to quickly recall the necessary information. If a person does not know how to forget, then at some point he will have problems with multiplying what is necessary.

Attention. Integrated information selection system. With its help, a person receives only the data that he needs. There are two types of interests:

Involuntarily - a person pays attention to bright colors, loud sounds and fast movements;

Voluntarily - it is worth paying attention to the choice of a goal, which is carried out independently.

The above-mentioned psychological processes will influence to younger student during watching cartoon at school.

Psychological competencies. Communicative competencies consist of:

1) a person's ability to predict the communicative situation in which communication will take place; navigate the situation in which he finds himself;

2) communicative performance skills, etc., the ability to find a communicative structure adequate to the topic of communication and implement a communicative plan;

3) the ability to understand oneself, one's own psychological potential and the potential of a partner.

4) effective application of knowledge and skills to solve problems and tasks facing a person. It contains two main blocks:

- intellectual (cognitive) - psychological knowledge and psychological thinking;

- practical (effective) - psychological skills.

All the above-mentioned psychological processes work during watching the cartoon. This process helps to develop the essential competencies.

Many parents prefer to choose only Soviet cartoons for their children. Undoubtedly, these cartoons have not yet grown in one generation, they all relate only to pleasant emotions. But we can't forget the old vintage cartoons from the great Walt Disney. His infinitely good and positive characters Bambi, Snow White, Slonenko Dumbo are very similar to children and do not violate their normal mental development.

Children of different ages are interested in various cartoon stories. The smallest will be an interesting screen tale about a kolobok, turnip, chicken Ryaba, etc. Children 3-4 years old prefer cartoons with dynamic activities, and older children are already interested in the relationship of cartoon characters.

The quality and detail of the cartoon drawing also play an important role. For children, it is better to choose cartoons with inexplicable, moderately bright photographs and symbols, without unnecessary details. Small children even enjoy watching “bizarre” cartoons, the beauty of their drawing is a little funny. Well, if all the elements of the cartoon are proportional, then it is very important to know the child correctly.

Young children perceive cartoon characters as real people or animals. Therefore, we need to take care of children in which the main characters are fantastic creatures with super abilities (mutants, spiders, superheroes, etc.). A child may want to repeat the feat of his favorite heroes: jump off the roof, lie on the rails, and so on. Therefore, it is important to teach a child to separate the fantasy world from reality. The kid should be told that everything that happens on the screen is not “really” but “fun.”

Thus, the choice of children’s cartoons for parents must be very careful. But too much fanaticism is nothing. Even in the most similar and innocent cartoons, you can always see negative moments (this applies to the same “Tom and Jerry”, and in the advice - “Nu, pogodi!”). The main thing is to form the child the right approach to cartoons and not to abuse this pastime.

In conclusion, in the process of teaching the ‘cartoons to the younger students’, interactive teaching methods are used, which allow activating the cognitive activity of students. These methods include creating and solving problem situations, micro-applications, games, self-testing and self-analysis of psychological qualities, analysis of pedagogical phenomena, development of pedagogical essays and reviews.

Cognitive activity is an organized, targeted process of acquisition, mastery, refinement and consolidation of knowledge, skills and abilities, new knowledge, skills and abilities acquired by a child with the help of adults or independently in previous practice. Cognitive activity has the same complex structure as all others: purpose, control and actions, conditions, goal, motive, method of execution, evaluation and actions.

Cognitive activity is the state of the body’s readiness for cognitive activity that stimulates it. According to D. Godovikova, cognitive activity is reflected in the child’s desire to form a ‘worldview through predictive research activity’.

In pedagogy, children’s learning activity is seen as a didactic principle that requires the teacher to organize the learning process, which promotes children’s development of necessary skills, initiative, creativity, independence, strong knowledge, thinking, control and speaking skills.

REFERENCES

- [1] Klausmeier J. Herbert & Patricia, S. Allen. "Cognitive Development of Children and Youth. - A Longitudinal Study, 1978. - P. 3.
- [2] Slavin Robert E. Educational Psychology: Theory and Practice. New York 2018. - P.33 – 35.
- [3] Berk Laura E. Infants and Children: Prenatal Through Middle Childhood. - Boston, 2012. - P. 224 – 225.
- [4] Kunanbayeva S.S. The modernization of foreign language education: the linguocultural – communicative approach. - Almaty, 2013. - P. 33. - 37.

МУЛЬТФИЛЬМДЕР КӨМЕГІМЕН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН АРТТЫРУ

Қолдас М.Б.¹, магистрант

Медеуова П.Р.², магистрант

Бейсенова Д.М.³, магистрант

^{1,2,3} Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Андатпа. Бұл мақалада танымдық іс-әрекеттің негізгі ерекшеліктері және оның мультфильмдер көмегімен бастауыш сынып оқушыларына әсері зерттеледі. Талданатын мәселеге сәйкес келетін маңызды факторлар мен процестер айтылады. Мақала танымдық іс-әрекетке, балалардың танымдық іс-әрекетінің даму аспектілеріне және танымдық процестер туралы тұжырымдамаларға назар аударады.

Тірек сөздер: Танымдық іс-әрекет, бастауыш сынып оқушылары, балалар, оқу процесі, мультфильмдер, таным, танымдық процесс.

ПОВЫШЕНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ПОМОЩЬЮ МУЛЬТФИЛЬМОВ

Қолдас М.Б.¹, магистрант

Медеуова П.Р.², магистрант

Бейсенова Д.М.³, магистрант

^{1,2,3} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Аннотация. Данная статья исследует основные особенности познавательной деятельности и ее влияние на младших школьников с помощью мультфильмов. Названы значимые факторы и процессы, связанные с анализируемой проблемой. В статье рассматривается познавательная деятельность, аспекты развития познавательной активности у детей и концепции познавательных процессов.

Ключевые слова: Познавательная деятельность, младшие школьники, дети, учебный процесс, мультфильмы, познание, познавательный процесс.

Статья поступила 24.10.2020

UDC 327.7: 327
DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.014

ROLE PLAYING, AS A FORM OF MANAGER TRAINING

Alpysbayeva A.B., master student
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: www.aigera99@mail.ru

Abstract. This article examines the structure of role playing, the main aim and forms. Mentions the methods of such activities and shows the result of practical work, which was held and played with managers. Also this article shows the answers of participants of the game and summarizes all the theory.

Keywords: Role playing, manager, “The Tower”, training, individual, teamwork.

Role playing games and miniatures are helpful for preparing a wide range of representatives, yet they can be especially fruitful when working with low-talented faculty.

These days, organizations and associations now and again confronting and adapting to troublesome difficulties. It has become imperative that directors increase careful abilities and encounters so as to turn into a decent pioneer. There are numerous ways and techniques which can assist you with preparing a proficient supervisor. Since preparing them has become a major test for organizations and associations. Furthermore, one of the structures is role playing games.

The principle point and motivation of role playing is to permit an individual to rehearse an expertise or capacity they wish to create. Applying what you realize in a reenacted circumstance permits you to be more successful and agreeable in a genuine circumstance. With role playing games, a student can rehearse a few things all the while, can get constant input, and can change their conduct very quickly. A key component of role playing games is that the student places themselves in the shoes they wish to fill or from someone else’s point of view by and large. At the end of the day, they are “acting” as they wish to carry on. Role playing games expands on an individual’s information and experience by convincing them to thoroughly consider how they will act in a given circumstance. It empowers the student to encounter the circumstance, or make a circumstance, to get ready for a future collaboration. Role play is important in light of the fact that it takes into consideration practice in a safe and nonthreatening way. Role play is a truly adaptable learning apparatus. It can take a few structures, should be possible in an exceptionally arranged way, or can be an impromptu action. Role play can help supervisors on an everyday

premise and can likewise be useful in creating the executives capability in most, if not all of the abilities chiefs require today [1].

Manager - the boss, occupied with the administration of cycles and work force at a specific territory of the undertaking, association. It might be its proprietor, however is regularly a representative.

Manager, generally speaking, is an authority in the association wherein he works, and is remembered for the center and top administration of the organization, venture. The characterizing highlight of the supervisor is the presence of subordinates. The primary capacity of a chief is the board, which incorporates the way toward arranging, association, inspiration and control. Contingent upon the size and number of the executives objects, the board levels are recognized, and, subsequently, chiefs.

One of the main forms of activity in manager training in particular is role- playing games. This type of activity was formed even in the preschool age of people, and in other words, the entire subsequent life of each person is a constant, non-stop process of mastering roles. A game is an activity that recreates social relationships between players. From this we can conclude that play is social in nature. In the course of the game, each individual learns to analyze and understand the meaning of the actions of other people, why a person performs this or that action, to understand their states and individual characteristics. The game includes a variety of elements - rules, norms, structure, etc. In the current situation, such an activity as role-playing games is practiced in many countries, especially in Western countries. It is especially widely used in the process of training managers, in higher educational institutions, schools, etc.

Games provide an opportunity to experience self-esteem and responsibility, gives joy and positive emotions, increases intelligence, allows you to achieve success and your goal.

The player learns to assist, to establish contact with other participants, while he recognizes not only himself but also the people around him. So de games teach to show emotions correctly, to draw adequate conclusions, to relate correctly to failures and mistakes.

Games are great for improving communication skills and relationships. In the course of the game, such vital qualities as concentration, perseverance, memory, perseverance, perseverance in achieving the goal are developed.

So, the game helps to reduce the level of stress and reduces a person's attitude in life, which is to mistrust the knowledge or statements received.

The plots of the game can be very different, both based on fairy tales or stories, based on different entertaining plot, in which questions are interwoven. Depending on the complexity of the plot, the level or rules of the game can be difficult or easy.

The value of the role-playing method includes a special group of game themes, it is used as the distribution among a group of people of different types of roles chosen according to certain internal characteristics that do not obey the external environment. The most key reason for using this method is that the participants interact with each other in within the framework of professional activity or in real life situations. Based on these definitions, it is possible to identify the main difference between the method of role-playing games and a business game; it is aimed at developing the technological competence of a specialist [2].

Important indicators of role-playing games are: the existence of

1. a certain form of the situation;
2. presentation and selection of special roles;
3. the difference in the role of the player, performing all kinds of roles;
4. game integration of participants;
5. the existence of a common task;
6. variability of judgments;
7. the existence of a certain grading system;
8. the existence of a leader who will control the entire process from the

outside.

There are several ways to define roles:

1) Aquarium - the main participants gather in the center, the rest observe them and sit around.

2) Parallel - the participants are divided into two groups and two games take place in parallel in the same room, at the end the participants define the experience gained and discuss.

3) Role rotation - a method of role-playing in which all participants play the same role, this helps to show the attitude of each person when solving the same problem.

4) Exchange of roles - they use different methods of exchange, it can be an exchange between partners, as well as the use of those roles that are not used physically in real life or are unfamiliar or inaccessible, for example, exchange of roles, nation or race. This allows the participants to better feel the other person and look at themselves from the other side, as well as resolve conflict situations and problems that have arisen and help to avoid them.

5) Duplication - this method is used as playing the role of one person in which another participant integrates and expresses into the ear things that, in his opinion, the subject feels. Assistants in this situation stand behind the interlocutor's back and voice all actions.

6) Mirror- the main goal of this technique is to reproduce concrete, but unbiased behavior, one player by another. At the same time, the participant, whom he portrays, observes the actions of the player, like a spectator.

This technique serves to show people how strangers see them. But despite this, it requires high control from the presenter, his conscientiousness, also emotionality and attention.

The preparation of these trainings and their playback consists of several stages. The first is planning - it requires the presenter to determine which roles will be available, to choose a certain one of the available methods of conducting the game, preparation of methodological content, as well as preparation of the situation, etc. Basically, the material is borrowed from literary sources or other available. The second stage is pre-game. It requires the leader of the meeting with the participants to explain the rules to them, as well as to analyze the roles and equip the room, as well as explain the instructions and warm up before the game. The third stage, the game itself, requires the participants to immerse themselves in the process as well as interact according to the chosen roles and experience. This stage implies playing the same situation several times but with different roles of the players, as well as repeating the situation with a different composition. During the training, the presenter actively observes what is happening, can provide assistance, as well as interrupt the game or change its course. The fourth stage is reflection on what has been received. At this stage, conflict situations are regulated, as well as ways of solving controversial tasks and providing an answer in the form of a way out of the situation are proposed. The moderators also highlight the most significant results from the participants, generalize and summarize.

For our practical part, we chose a game called "The tower".

This is a great sales training RPG! It will help to assess competencies such as collaboration and result orientation. This game can be used both to evaluate candidates and to evaluate sales managers working for the company. To play, we needed pads for notes, pens, a stopwatch, A4 sheets of paper (about 50 pieces for each team plus spare), a roulette wheel. The game was held in the Mango store.

Before the start of the game, the participants were given the following instructions: they needed to build a paper tower with maximum efficiency, following the instructions. The game took place in 2 stages, in order to discuss and prepare the construction of the tower they had 15 minutes. At this time, they can use each sheet of paper for experiments only once, if they bent it for this test, then they can no longer use it, that is, they take new sheets [3].

The second stage is the actual construction of the tower. For this they were given 5 minutes. Before starting the formation, they had to put aside all the instructions and notes made, and fold the remaining paper in the center of the table. Each team started building a tower at my command. After finishing the work, the teams had to make it clear that they had finished. In total, they were given 50 sheets of paper, and if they needed, they could get them from me

for an additional price, it is indicated in the instructions.

The tower must be no less than 80cm high and stand no less than 30 seconds. They could write the following rules on the board: no other material than the one that was offered to them can be used.

After we finished, we did a debriefing of the performance of each team in turn, as well as a structured group discussion. There were questions like:

- How did the discussion of the assignment go?
- How were the roles in the team distributed?
- Does the goal set by the team coincide with the goal of this task set by the coach?
- Have the team members taken into account all parameters: time, height, materials?
- What helped in completing the assignment?

So each team has answered these questions and here we may summarize their answers and the results of the game.

The members of the first team noted that the first thing they did was to assign their roles in the task assigned to them. To begin with, they decided who would manage and who would build the tower itself, respectively. All the goals are the same and they are happy with the result. Also, even this command took into account all the parameters, unfortunately they couldn't accomplish the main task: their tower wasn't stable and didn't stand as long as it needed. So here, this team lost their points. Teamwork and the fact that they approached to the main systematically. Also this team approves that a small amount of time was the main factor that prevented the quality execution of tasks.

The second team says that discussion of the assignment took a long time, since initially the team members were rather passive, as a result of which they had to re-read the conditions and restrictions several times. After everyone understood the task directly, the discussion began.

The passivity of some of the team members significantly hampered progress. After long discussions on the options for building the tower, the participants decided to return to the problem again and only after that they noticed that the tower had to be built with the greatest efficiency.

In this connection, the discussion began in the second round. All team members perked up and began to take an active part in the construction, since quite prominent leaders were able to infect with excitement and rally all participants.

The roles in the team were distributed quite clearly. There were unequivocal leaders who suggested the main ideas, directed the discussion in the right direction, encouraged others to take part in both the discussion and the construction. The other half took mainly an executive position, that is, willingly and unquestioningly embodied the leader's ideas. As mentioned

earlier, initially the team did not quite correctly define the main goal of the assignment. It was only after a lot of time wasted in discussion that the team decided to revisit the problem, and as a result, they found the need to build with the highest efficiency. However, after that, the main goal set by the team and the goal set by the coach became identical.

The both teams mentioned that the game was interesting and it rally helped to understand their own mistakes and disadvantages of their team works. Now they clearly understand, what they should do and how they should work in order to train and become good and professional managers.

So as we mentioned before the second team was a winner of this role game. They scored 50 points for the height (83cm) of the tower and also for stability 50 points. Their tower was stable for 47 seconds, while the aim was 30seconds. They finished the construction right in time, so didn't get any points for saved minutes. They didn't receive any additional sheets and used all amount of sheets.

The results of first team little bit different. So they also got 50 point for the height of the tower. It approached 85cm. But they didn't get any points for stability. Their tower was broken on the 25th second. They finished the construction earlier for 5 minute, so they got extra 5 points. This team also didn't receive additional sheets, but they had some extra ones, so they got other 9 points for saved sheets.

In all the first team scored 64 points while the second winners team scored 100 points.

In conclusion, It was very interesting to hold such activities at workplace in order to train the managers. As a result,it made the employees closer and also made them understand and hear other. Now they improved their teamwork and usually hold such activities in order to train their managers. The chef manager of the shop admits, that such type of activities very useful at workplace.

One of the methods is when an employee and a manager change roles, they play a certain situation, a clear understanding of the correct actions and their shortcomings comes to them. Moreover, such a change in activity helps to realize which ways and methods of work are more effective.

In the process of using such games, you can soberly assess the entire course of events from the outside, mark certain shortcomings in the work, as well as the necessary and missing qualities of employees. Also, during the game, you can give adequate and constructive criticism, thereby assessing the work of each of the characters. Role-playing helps build confidence and leadership skills. But like any coin has a downside, it also has its drawbacks. The main drawback of role-playing games is that people do not always attach great importance to them and do not take this type of activity seriously, which is not always professional.

REFERENCES

[1] Asmolov G.M. Analysis of personal attitudes in business environment. – М., 1996. - 535-549 p.

[2] Edward Harbour and Jill Connick. Role Playing and role play games process and tips; Access Mode: <https://www.businessballs.com/amusement-stress-relief/role-playing-and-role-play-games-process-and-tips/> [Accessed 13.11.2020].

[3] Eleni Zoe. How to Train Your Managers, and Why it's so Important-2018; Accessed Mode: <https://www.efrontlearning.com/blog/2018/05/why-managers-improve-employee-engagement-training.html>. [Accessed 14.11.2020]

МЕНЕДЖЕРЛЕРДІ ОҚЫТУ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ

Алпысбаева А.Б., магистрант

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: www.aigera99@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада рөлдік ойынның құрылымы, негізгі мақсаттары мен формалары қарастырылады. Осындай іс-әрекеттің әдістерін көрсетеді және басшылармен жүргізілген және ойнаған практикалық жұмыстың нәтижесін көрсетеді. Сондай-ақ, бұл мақала ойынға қатысушылардың жауаптарын ұсынады және бүкіл теорияны қорытындылайды.

Тірек сөздер: рөлдік ойындар, менеджер, «Мұнара», оқыту, индивидуум, топтық жұмыс.

РОЛЕВЫЕ ИГРЫ КАК ФОРМА ОБУЧЕНИЯ МЕНЕДЖЕРОВ

Алпысбаева А.Б., магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: www.aigera99@mail.ru

Аннотация. В данной статье исследуются структура ролевой игры, основные цели и формы. Указывает на методы такой деятельности и показывает результат практической работы, которая проводилась и игралась с руководителями. Также в этой статье представлены ответы участников игры и обобщена вся теория.

Ключевые слова: ролевые игры, менеджер, «Башня», обучение, индивидуум, командная работа.

Статья поступила 16.11.2020

3 Бөлім.
ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ
Раздел 3.
ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ
Part 3.
SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

ӘӨЖ 37.013

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.015

**НЕГІЗГІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЕТТІЛДІК
КОММУНИКАТИВТІК БІЛІКТІЛІГІНІҢ МӘНІ**

Узакбаева С.А.¹, п.ғ.д., профессор

Туганбаева Г.Е.², магистрант

^{1,2} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: tuganbayeva.90@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада коммуникация, біліктілік, коммуникативтік біліктілік, шеттілдік коммуникативтік біліктілік ұғымдарының мәні қарастырылады және оларға берілген ғалымдардың анықтамаларынан, құрылымынан түсінік беріледі. Оқушылардың шеттілдік коммуникативтік біліктілігінің компоненттеріне (сөйлеу біліктілігі, тілдік біліктілік, әлеуметтік-мәдени біліктілік, компенсаторлық біліктілік) сипаттама беріледі.

Тірек сөздер: коммуникация, біліктілік, коммуникативтік біліктілік, шеттілдік коммуникативтік біліктілік, мәдениетаралық біліктілік, компенсаторлық біліктілік.

Қазіргі таңда көптеген адамдарға өзге ұлт өкілдірімен қарым-қатынасқа түсу қажеттілігі туындайды. Халықаралық қатынас тілінде сөйлей білу, адамның білім деңгейінің жоғары дәрежеде екендігін көрсететін ажырамас аспектісі болып табылады. Шет тілдерін оқып үйрену қазіргі заманда адам өмірінде маңызды. Кем дегенде бір шет тілінде сөйлеу, адамның танымын кеңейтеді, басқа халықтың мәдениеті мен әдет-ғұрпын білуге мүмкіндік береді. Шетел тілін меңгеруде коммуникативтік біліктілік маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік-мәдени және білім беру-кәсіби салаларының өмірлік жағдайларында қолдануға

мүмкіндік беретін шеттілдік қарым-қатынас дағдыларының қалыптасуы, оқушылардың сөйлеу қабілеттерінің түзілуі жалпы орта мектептің оқу бағдарламасының жоспарына сай негізгі мақсаттардың бірі болып табылады. Коммуникативтік біліктіліктің қалыптасуы коммуникативтік дағдылар мен қабілеттердің дамуын жеткілікті деңгейде қамтамасыз ететін шешуші фактор болып келеді.

Әрине ағылшын тілін меңгеру өз елімен меңгеріліп отырған ел арасындағы мәдени ерекшеліктерді құрметтеуге, түсінуге және қабылдауға негізделуі керек. Оқытудың мектеп қабырғасы кезеңінен негізі қаланатын шеттілдік коммуникативтік біліктіліктің жоғары деңгейі алдағы уақытта оқушылардың қоғамға сәтті бейімделуіне мүмкіндік береді. Осы ретте мектеп мұғалімдердің алдында тек қана оқу материалдары мен бағдарламасын меңгертіп қана қоймай, шет тіл өкілдерінің пікірлеріне, мәдениеті мен тарихына құрметпен қарауды үйрету керек.

Қазірден бастап мектеп оқушыларына дұрыс бағыт-бағдар беру, жоғары әрі сапалы біліммен қамтамасыз ету арқылы, олардың коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. Себебі, бірнеше шет тілдерінде еркін сөйлей де, жаза да білетін адам бәсекеге қабілетті тұлға болатыны белгілі, сол арқылы біз бәсекеге қабілетті мамандарды өсіреміз, біліммен шыңдаймыз. Ол қазіргі нарық және заман талабы. Осы ретте, бірінші Президентіміз Н.Ә. Назарбаев: «Қазір біз балаларымыз қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де белсенді меңгеру үшін жағдай жасауға шаралар қабылдап жатырмыз. Үштілділік мемлекеттік деңгейде ынталандырылуы керек», - деген болатын 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Халыққа Жолдауында [1].

Сонымен қатар, шет тілін үйретудің басты мәселелерінің бірі – тілдің коммуникативтік қызметін дамыту және шет тілдерін меңгеруге оқушыларды ынталандыру. Коммуникативтік біліктілік ол негізгі біліктіліктердің қатарына кіреді және оның адам өмірінде маңызы зор, сондықтан коммуникативтік біліктілікті қалыптастыру мектеп жасынан бастап қолға алыну қажет.

Ең алғаш 13 ғасырда «to communicate» – «қарым-қатынас жасау» термині «to have a common channel of passage» - «ортақ болу» деген мағына білдірді, ал 14 ғасырда сол түбірден «communication» - «қатынас, байланыс» және «communicative» - «қарым-қатынасқа әзір немесе коммуникабельді» сөздері пайда болды, ал 16 ғасырда «to communicate» сөзі «to give a share of, share in, receive», яғни «бөлісу, қабылдау, қарым-қатынас құру» деген мағыналарға ие болды.

1960 жылдардың соңы мен 1970 жылдардың басында батыстың білім кеңістігінде біліктілікке бағытталған оқу пайда болды. Еуропа Кеңістігі

өмірге қажетті маңызды 5 біліктілікті анықтады:

- әлеуметтік және саясаттық біліктіліктерге қатысты, яғни түсініспеушіліктер туындаған жағдайда оны күш қолданбай шешуге жол іздеуді өз мойнына алу және жауапкершілікпен қарау, демократиялық партиялардың қызметі мен дамуына үлес қосу.

- көпұлттылық қоғамының өміріне қатысты біліктіліктер, яғни расизм және ұлттар арасында бөлініспеушілік мәселелерін шешетін, жастарды мәдениетаралық біліктіліктермен қамтамсыз ету арқылы бір-біріннің тілдерін, мәдениеттерін сыйлауға және құрметтеуге жетелеу.

- жұмыста және қоғамдық өмірде маңызды деп табылатын ауызша және жазбаша сөйлеу қабілеттерін анықтауға арналған біліктіліктер. Осы топқа шет тілдерін меңгеру де жатады.

- жаңа ақпараттарды игерумен байланысты біліктіліктер. Жаңа технологияларды меңгеру, оларды қолдану және түсіну.

- жеке не қоғамдық өмірде оқуға және үйренуге талпындыру біліктіліктері.

Адамның қызметтік және қоғамдық өмірінде өте маңызды орын алатын «коммуникативтік біліктілікті» алғаш рет ғылымға 1972 жылы американдық ғалым Делл Хаймсендірген болатын. Коммуникативтік біліктілікке беретін ғалымдардың анықтамалары да бірізді емес. А.В.Мудриктің пікірінше, «коммуникативтік біліктіліктердің қалыптасуы сұхбаттасушыларды әңгімелесуші ретінде қабылдау және қарым-қатынас барысында бір-бірін дұрыс ұғыну арқылы байқалады» [5]. Осы тұжырымдаманы сипаттай отырып, Н.В. Кузьмина коммуникативтік біліктілікті «байланыс орнату, эмоционалды позитивті қатынас құру, серіктесті тыңдау және түсіну, тыңдаушылар назарын басқару қабілеті» сияқты дағдылармен толықтырады [6].

Е.П. Абдуразякованың пікірінше, «шеттілдік коммуникативтік біліктілік белгілі бір деңгейде қарым-қатынас техникасын, сәйкес нормалар мен мінез-құлық стереотиптерін игеру». Сонымен қатар бұл біліктілік оқушылардың танымдық-эмоционалдық дамуымен тығыз байланысты. Шеттілдік коммуникативтік біліктіліктің келесі компоненттерін береді:

- сөйлеу біліктілігі;
- тілдік біліктілік;
- әлеуметтік-мәдени біліктілік;
- компенсаторлық біліктілік;
- оқу-танымдық біліктілік [7].

В.В.Сафанованың пікірінше, «шеттілдік коммуникативтік біліктілік – тіл, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени білімді, дағдыларды, іскерлікті меңгерудің белгілі бір деңгейі». Ол біліктіліктер компоненттеріне тілдік, сөйлеу, компенсаторлық және әлеуметтік-мәдени біліктіліктерді

жатқызады [8]. Коммуникативтік біліктілік құрылымының дәл осы үлгісін М.З. Биболетова ұсынады:

- сөйлеу біліктілігі – сөйлеу әрекетінің негізгі 4 дағдылары (сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу) арқылы коммуникативті дағдылардың қалыптасуы.

- тілдік біліктілік – меңгеріліп отырған тілдің өзіне тән тілдік ерекшеліктерін; ой, пікірлерді ана тілі мен шет тілінде жеткізу тәсілдерін; негізгі мектеп бағдарламасы мен қарым-қатынас жағдайларына сай таңдалған тақырыптарды жаңа тілдік құралдар (фонетикалық, орфографиялық, лексикалық, грамматикалық) арқылы меңгеру.

- әлеуметтік-мәдени (мәдениетаралық біліктілік) – негізгі мектеп оқушыларының психологиялық жас ерекшеліктері мен олардың қызығушылықтарына сай тақырыптарда меңгеріп отырған тілдің мәдениетімен, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлерімен танысу.

- компенсаторлық біліктілік – ақпаратты жеткізу және алу мақсатында тілдік құралдардың тапшылығы кезінде жағдайдан шығу дағдыларын дамыту [9].

Бүгінгі таңда көптеген ғалымдар М.З. Биболетованың берген шеттілдік коммуникативтік біліктілік құрылымын ұстанады, өйткені негізгі мектеп оқушыларының ОӘК (оқу-әдістемелік кешенінде) осы құрылым берілген.

Негізгі орта білім беруге арналған «Ағылшын тілі» пәнінің деңгейлік курсы білім алушыларды жалпыеуропалық тілді меңгеру деңгейлеріне сәйкес дайындауға арналған:

- 1) 5-сынып – А2 (ортадан төмен);
- 2) 6-сынып – А2 (ортадан жоғары);
- 3) 7-сынып – В1 (төмен);
- 4) 8-сынып – В1 (орта).

Осыған орай, негізгі мектепте шетел тілін оқып үйрену келесі мақсаттарға жетуге бағытталған:

- сөйлеу, тілдік, әлеуметтік-мәдени, компенсаторлық біліктіліктерді қамтитын аспектілермен ұштастыра отырып, шетел тілінің коммуникативтік біліктілігін дамыту;

- оқушылардың білім, білік, дағдыларының біртұтас жүйесін қалыптастыру, басқаша айтқанда, қазіргі білім үшін шешуші болып табылатын маңызды біліктерді қалыптастыру. Бұл маңызды біліктілік болып коммуникативтік білік болып табылады.

Сонымен, негізгі мектепте «ағылшын тілі» пәнін оқу барысында оқушы мынандай біліктілікті меңгеруі қажет:

1. Өзін ауызша және жазбаша сөйлеуде көрсету, жеке хаттар мен құттықтаулар жазу, өтініштер және түйіндемелерді рәсімдеу, сауалнамалар мен бланкілерді толтыру;

2. Шетел тілінен меңгергенбілімдерін, басқа ұлт өкілдерімен сөйлесу барысында тиімді пайдалану: оларға өзінің мектебі, сыныптастары, достары, отбасы, елі туралы айтып беру;

3. Монолог, диалог, оқу, жазу сияқты сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлеріне ие болу;

4. Шетел тіліндегі қарапайым сөздерді дұрыс қабылдауға дағдылану;

5. Оқылатын шетел тілінің сөздеріне екпінді дұрыс қою, сөйлемді мағыналық топтарға бөлу, сөйлемнің әр түрін дұрыс интонациялау;

Сондай-ақ, «ағылшын тілі» пәнін оқу нәтижесінде оқушы білуі керек:

1. Өз елінің және шетел тілінің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін;

2. Меңгеріліп отырған шетел тіліндегі сөздерді қалыптастырудың негізгі жолдарын, мақалаларды, тұрақты сөз формаларын, модальді етістіктерді қолдану ережелерін;

3. Сөйлемде жай, құрмалас және күрделі сөйлемдердің, ең көп кездесетін тұрақты және тұрақсыз етістіктердің, фразалық етістіктердің және қазіргі және өткен шақтардың қолданылу ерекшеліктері мен жағдайларын;

4. Сын есімдер мен үстеулерді салыстыру дәрежелерін қалыптастыру ережелерін, сұраулы сөйлемдердің барлық түрлерін құру ережелерін және т.б.

Жоғарыдағы айтылғанның бәрі шеттілдік коммуникативтік біліктіліктің негізгі мектеп оқушылары үшін аса қажетті екенін дәлелдейді. Шеттілдік коммуникативтік біліктілікті меңгерген, яғни өзге ұлт өкілдерінің мәдениеті мен тілдік ерекшеліктерін, фонетикалық, лексико-грамматикалық дағдылары мен сөйлеу қабілеттерін меңгерген оқушы олармен қарым-қатынасқа еркін түсе алады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2012 жылғы 14 желтоқсан. Режим доступа: <https://bilim-all.kz/article/4630-Ush-tildi-bilu-%E2%80%93-zaman-talaby>. [Дата обращения 17.11.2020].

[2] Chomsky N. Language and thinking. М.: MSU publishing house, 1972. - P. 122.

[3] Hymes D. On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.),

[4] Sociolinguistics. - Harmondsworth: Penguin Books, 1972. - pp. 269-293.

[5] Тер - Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. - М.: Слово, 2000. – 624 с.

[6] Мудрик А.В. Коммуникативная культура личности / Базовая культура личности: теоретические и методические проблемы: сб. науч. тр. /Школа.– М., 2009.– С. 56–67.

[7] Кузьмина Н.В. Особенности коммуникативной деятельности педагога // Казанский педагогический журнал.– 2008.– № 28.– С. 26–37.

[8] Абдуразякова Е.П. Иноязычная коммуникативная компетенция как одна из составляющих личностной и профессиональной характеристик современного специалиста // Вектор науки ТГУ, 2010. – С. 350 – 352.

[9] Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. – Воронеж: ИСТОКИ, 1996. – 239 с.

[10] Биболетова М.З., Грачева Н.П., Соколова Е.Н., Трубанева Н.Н. Примерные программы среднего общего образования.– М.: Просвещение, 2005. - 59 с.

REFERENCES

[1] Qazaqstan Respwblikasınıñ Prezidenti N.Ä. Nazarbaevtiñ Qazaqstan xalqına Joldawı. (Address of the president of the Republic of Kazakhstan N. A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan). 2012 jılǵı 14 jeltoqsan. Rejım dostwpa: <https://bilim-all.kz/article/4630-Ush-tildi-bilu-%E2%80%93zaman-talaby>. [Data obraşçenıya 17.11.2020]. [in Kaz].

[2] Chomsky N. Language and thinking. M.: MSU publishing house, 1972. - P. 122.

[3] Hymes D. On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.), Sociolinguistics. - Harmondsworth: Penguin Books, 1972. - pp.269-293.

[4] Ter-Minasova S.G. YAzyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya. (Language and intercultural communication). - M.: Slovo, 2000. – 624p. [in Rus].

[5] Mudrik A.V. Kommunikativnaya kul'tura lichnosti (Communicative culture of the individual) // Bazovaya kul'tura lichnosti: teoreticheskiye imetodicheskiye problemy: sb. nauch. tr. /Shkola.– M., 2009.– P. 56–67. [in Rus].

[6] Kuz'mina N.V. Osobennosti kommunikativnoy deyatel'nosti pedagoga (Features of the teacher's communicative activity). Kazanskiy pedagogicheskiy zhurnal.– 2008.– № 28.– P. 26–37.7. [in Rus].

[7] Abdurazyakova, Ye.P. Inoyazychnaya kommunikativnaya kompetentsiya kak odna iz sostavlyayushchikh lichnostnoy i professional'noy kharakteristik sovremennogo spetsialista (Foreign language communicative competence as one of the components of the personal and professional characteristics of a modern specialist). Vektor nauki TGU, 2010. – P. 350 – 352. [in Rus].

[8] Safonova V.V. Izucheniye yazykov mezhdunarodnogo obshcheniya v kontekste dialoga kul'tur i tsivilizatsiy. (Learning the languages of

international communication in the context of the dialogue of cultures and civilizations). – Voronezh: ISTOKI, 1996. – 239 p. [in Rus].

[9] Biboletova M.Z., Gracheva N.P., Sokolova Ye.N., Trubaneva N.N. Primernyye programmy srednego obshchego obrazovaniya. (Sample programs of secondary general education).– М.: Prosveshcheniye, 2005. - 59 p. [in Rus].

СУЩНОСТЬ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ

Узакбаева С.А.¹, д.п.н., профессор

Туганбаева Г.Е.², магистрант

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: tuganbayeva.90@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматривается сущность понятий компетенция, коммуникативная компетенция, иноязычная коммуникативная компетенция и описываются определения выдвигаемые учеными на данные понятия, характеризуются компоненты иноязычной коммуникативной компетенции учащихся основной школы (речевая компетенция, лингвистическая компетенция, социокультурная компетенция, компенсаторная компетенция).

Ключевые слова: коммуникация, компетенция, коммуникативная компетенция, иноязычная коммуникативная компетенция, межкультурная компетенция, компенсаторная компетенция.

THE CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Uzakbayeva S.A.¹, d.p.s., professor

Tuganbayeva G.E.², master student

^{1,2} Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: tuganbayeva.90@mail.ru

Abstract. This article discusses the essence of the concepts of competence, communicative competence, foreign language communicative competence and describes the definitions put forward by scientists, characterizes the components of the foreign language communicative competence of secondary school students (speech competence, linguistic competence, sociocultural competence, compensatory competence).

Keywords: communication, competency, communicative competence, foreign language communicative competence, intercultural competence, compensatory competence.

Статья поступила 14.11.2020

ӘӨЖ 371.4

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.016

ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИ ДӘСТҮРЛЕРДІҢ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ МҮМКІНДІКТЕРІ

Узакбаева С.А.¹, п.ғ.д., профессор

Абдикаримова А.Қ.², магистрант

^{1,2} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: aina.abdikarimova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада «руханилық», «рухани-адамгершілік тәрбие» ұғымдарының мәні, ұлттық мәдени дәстүрлердің бастауыш сынып оқушыларын рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі мүмкіндіктері қарастырылады, ұлттық мәдени дәстүрлерді іс-әрекетте жүзеге асырудағы практикалық шарттары ұсынылады.

Тірек сөздер: руханилық, рухани-адамгершілік тәрбие, бастауыш сынып оқушылары, ұлттық мәдениет, рухани тәрбие, рухани-мәдени дәстүрлер, педагогикалық шарттар.

Бүгінгі таңда Қазақстан өзінің тарихи дамуының маңызды кезеңін бастан өткеруде: мемлекеттегі әлеуметтік және мемлекеттік дамудың барлық салаларында қайта құру жүріп жатыр, соның ішінде экономикалық реформа, саяси жүйені өзгерту және білім беру жүйесін жетілдіру. Қазіргі кезеңдегі педагогикалық іс-әрекеттегі басым бағыт – халықтың рухани-мәдени құндылықтары мен дәстүрлері арқылы жеке тұлғаның рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастыру. Өз кезегінде, бұл барлық қоғамның, ең алдымен мектептің, әсіресе бастауыш мектептің рухани-адамгершілік негіздерін қалауға арналаған, ұйымдастырылуы мен қызметінің мазмұнын өзгертуді қажет етті. Демек, адамгершілік пен әдептің жоғарғы принциптеріне негізделген бай тарихи құндылықтарды, ұлттық мәдениет, дәстүрлер мен халықтық педагогиканың жетістіктерін жаңғырту, сондай-ақ оларды қазіргі жағдайда дұрыс пайдалану Қазақстанның жаңа азаматын тәрбиелеудің маңызды факторы ретінде қызмет етеді.

Тұлға руханилығы – жалпыадамзаттың ең үлкен құндылығы. Ол адамзат қоғамының бүкіл өмірінде шешуші рөл атқарады. Рухани тәрбие адамға өзінің өмірінің мәнін табуға көмектеседі, оның мақсаты – өзін-өзі жетілдіру және жеке тұлғаның өз өмірінде тұрақтануы. Руханилық адамның ақиқат, жақсылық, сұлулық, бейбітшілік және әлем бірлігін танып білуін болжайды. Ол адамды бүкіл әлемді қамтитын руханилықтың,

барлық мәдениеттердің, халықтардың, діндердің ұқсастығының көрінісі ретінде әлемдік мәдениетке жақындатуды көздейді. Рухани даму жолына түскен адам рухты іздеуге, өзінің «Менің» тануға бет бұрады.

Республикада мектептің іс-әрекетін жетілдіру бойынша жүргізіліп жатқан жас ұрпақты рухани – адамгершілікке тәрбиелеудің бүкіл мәселесін қоғамда болып жатқан жаңа прогрессивті процесстермен анықталатын қазіргі заманғы талаптар деңгейіне көтере алатын осындай жүйені құруды талап етеді. Тәрбие жүйесін жетілдіру – қоғамның тұлғаны қалыптастырудағы, соның ішінде халық педагогикасы құралдарымен жүзеге асыратын маңызды міндеті болып табылады.

Мәселенің тарихи негіздеріне жасалған талдау жас ұрпақтың адамгершілігі мен рухани тәрбиесін қалыптастыру мәселелері әрқашан қоғамның өзекті тақырыптарының бірі болғандығын көрсетеді. Рухани

– адамгершілік тәрбиесінің мазмұнын, әдістері мен құралдарын зерттеп, зерделеу ежелгі педагогикада атап өтіледі (Демократ, Платон, т.б). Шығыстың ұлы ойшылары – Әбу Абдулло Рудаки, Әбу Әли Ибн Сина, Насреддин Туси, Ахмади Дониш, Алишер Науаи, Абдурахмон Джамии, Махмуд Қашғари және басқаларының мұраларында адамгершілік тәрбиесінің формалары мен әдістері, оның мазмұны мен мақсаттары қарастырылады.

Адамның рухани дамуы ұлттық мәдениетті зерделеуді, талғам мен үйлесімділікті тәрбиелеуді көздейтіні белгілі, осы маңызды мемлекеттік мәселеде халықтың ұлттық мәдени дәстүрлерін зерттеп – зерделеудің мәнісі зор. Ұлттық мәдени дәстүрлер халықтың өткендегі тарихи даму жолынан, тыныс – тіршілігінен,, әдет – ғұрып, салт – дәстүрлерінен, өмірге, болмысқа деген көзқарасынан, қарым – қатынас мәдениеті мен дүниетанымынан түсінік береді. Ұлттық мәдени дәстүрлердің балалар мен жеткіншектерді тәрбиелеудегі, соның ішінде, рухани – адамгершілікке тәрбиелеудегі мүмкіндіктері аса жоғары. Атап айтсақ: ата – баба дәстүрлеріне аялы көзқарасын қалыптастырады, ана тілін, салт – дәстүрлерін, мәдениетін, әдебиетін меңгеруге, ұрпақтан – ұрпаққа сақтап жеткізіп отыруға үйретеді, адамгершілік қасиеттердің (мейірімділік, кішіпейілділік, әділеттілік, ғибраттылық, үлкендерді сыйлау, батылдық, шыншылдық, жомарттық және т.б) дұрыс қалыптасуына септігін тигізеді, отанын, елін, жерін, сүйеге үйретеді және т.б. [1].

Ұлттық мәдени дәстүрлердің тәрбиелік мүмкіндіктері Елбасы Н. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасында да атап көрсетілген. Онда «Болашаққа бағдар; рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында жастарымызды өз ісінің қыр – сырын жетік білетін, қоғамға керекті маман, саналы азамат, ұлттық мүдде жолына қызмет ететін, отанын, елін, сүйетін қайраткер етіп тәрбиелеу басты міндет»

делінген [2]. Тұлғаның бойында аталған қасиеттерді қалыптастыру отбасындағы тәрбиеден басталып, мектепте жалғасын табуы қажет.

Балалық шақтағы тәжірибе мен оқыту үлкен психологиялық тұрақтылықпен сипатталады. Л.С. Выготскийдің айтуынша

«Қажеттіліктер мен мотивтерді қайта құрылымдау, құндылықтарды қайта бағалау – бұл жастан жасқа өтудің басты сәті» [3].

Бастауыш мектеп оқушысының әлеуметтенуі ұлттық сананы және туған халқына, азаматтық қоғамға өзінің мәдениеттерінің сан алуандығы сезімін қалыптастыру арқылы қамтамасыз етіледі. Осы кезеңдегі рухани – адамгершілік даму патриоттық сезімінің – өз Отанына және кішігірім Отанына деген мақтаныш сезімін, әлеуметтік – мәдени және ұлттық байлықты, оның ішінде ана тілін, фольклорды, адамгершілік мінез – құлық нормаларын, адамгершілік қатынастарды дамытудағы белсенді азаматтық позицияны қалыптастыруды болжайды. Сондықтан, ұлттық мәдениетке негізделген арнайы бағдарлама қажет. Бағдарламада көрініс алған ұлттық мәдени дәстүрлерді бастауыш сынып оқушылары басты идеялар тұрғысында меңгеруі керек:

- патриотизм – туған жеріне, өз халқына, кішкентай Отанына деген сүйіспеншілік;

- азаматтық – Отанға қызмет ету; қоғамның заңдылықтарын сақтау;

- отбасы – үлкендер мен кішілерге қамқорлық, денсаулық, әл-ауқат, сүйіспеншілік пен адалдық, құрмет;

- еңбек пен шығармашылық – адалдық пен табандылық, адамдардың еңбегін құрметтеу, шығармашылық жасау;

- табиғат – туған жер, экологиялық сана: табиғатты қорғау дегеніміз

- Отанды қорғау;

- әдебиет, өнер, фольклорлық сұлулық, үйлесімділік, өмір мәні, рухани қажеттіліктер, этикалық және эстетикалық даму;

- адамзат – әлем тыныштығы, мәдениеттер мен халықтардың алуан түрлілігі, прогресс.

Бастауыш сынып оқушыларының рухани – адамгершілік тәрбиесі

- бұл негізгі ұлттық мәдени дәстүрлерді игере отырып, позитивті жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал ету процесі, бұл рухани-адамгершілік сезімдерін (ар – ождан, жауапкершілік, парыз, отан сүйгіштік), адамгершілік позицияны қалыптастыру (жақсылық пен жамандықты ажырату, адам бойындағы адамгершілік қасиеттерді бағалау, өз бойында және басқаларда), адамгершілік мінез – құлық (адамгершіліктің әлеуметтік нормаларын сақтауға, қырағылық пен ізгілік танытуға дайын болу). Бұл кез – келген оқу орындарында рухани – адамгершілік білім беру бағдарламасының мақсаты. Жұмысбарысындамынадай міндеттерді шешу қажет: бастауыш сынып оқушыларын туған халқының және адамзаттың

рухани – адамгершілік құндылықтарымен таныстыру. Жақсылыққа және жамандыққа қарсы тұруға қабілетті жеке тұлғаны тәрбиелеу. Ұлттық отбасылық және әлеуметтік тәрбиенің үздік дәстүрлерін қайта құру.

Бұл тұрақты құндылықтар жүйесі бар, үлкенге құрмет, кішіге көмек көрсету, адалдық, мейірімділік, жанашырлық, жауаптылық, әділеттілік, шығармашылық, табиғатқа, Отанға деген сүйіспеншілік, парызды сезіну және т.б яғни тұжырымдамада бекітілген ұлттық тәрбиелік идеалға сәйкес келетін қасиеттер [4]. Жеке тұлғаның рухани – адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда, жұмыстың келесідей бағыттарына назар аударған жөн: патриотизмге, азаматтыққа, туған жерге деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу; адами - этикалық қасиеттерді, жауапкершілікті қалыптастыру, адам құқығын құрметтеуді үйрету. Салауатты өмір салтына бейімдей отырып, адамдармен мәдени қарым-қатынаста болуға, отбасы құндылығын сақтауға дағдыландыру. Табиғатқа, қоршаған ортаға деген аялы көзқарасын қалыптастыру. Өмірдегі, өнердегі сұлулықты эстетикалық талғаммен қабылдауға үйрету. Бастауыш сынып оқушыларын ұлттық мәдениетке негізделген рухани – адамгершілікке тәрбиелеу бағдарламасын бірқатар педагогикалық шарттардың көмегімен жүзеге асыруға болады:

- оқыту, тәрбиелеу мен даму бірлігінің оқу және сыныптан тыс жұмыстардың интеграциялық принциптері негізінде жүйеленуі;

- ұлттық мәдени дәстүрлерді білім беру барысында оқушылардың құндылық бағдарын қалыптастыруда пайдалану;

- рухани – адамгершілік ортаны жетілдіру міндетіне қарай мұғалімдермен, ата – аналардың, мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекеттестігіне негізделген психологиялық қоғамдастық құру;

- олардың атқаратын іс-әрекетін ескере отырып, тұлғаның рухани

- адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға ықпал ететін заманауи технологияларды тиімді пайдалану.

Бастауыш сынып оқушы тұлғасының рухани – адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудың мәні - рухани – адамгершілік құндылықтарды қабылдауға, рухани қажеттіліктерді, мінез – құлықтың адамгершілік мотивтерін қалыптастыруға, әлеуметтік маңызды сезімдерді дамытуға, адамгершілік мінез – құлық әдеттерін дамытуға, өзін – өзі жетілдіру қабілеттеріне бағытталған педагогикалық ұйымдастырушылық процеске байланыст. Бастауыш мектептің маңызы мен қызметі оның басқа буындар мен сабақтастықта, білім беруінде ғана емес, оның бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуына берген құндылығымен анықталады. Бастауыш мектеп жасындағы жеке тұлғаның адамгершілік дамуын анықтайтын тәрбиенің өзегі – балалар арасындағы гуманистік көзқарас пен қарым – қатынасты қалыптастыру, сезімге сүйену, эмоционалды жауап беру.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларын рухани – адамгершілікке тәрбиелеуде ұлттық мәдени дәстүрлердің мүмкіндіктері өте жоғары, тек оны тиімді пайдалана білу керек. Ұлттық мәдени дәстүрлер оқушының ұлттық дүниетанымының, ұлттық сана – сезімінің дұрыс қалыптасуына септігін тигізеді, ата – баба мұрасын қадірлеуге, басқа ұлт өкілдерінің мәдени дәстүрлеріне гумандық көзқарас танытуға көмектеседі.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Ұзақбаева С. Қазақ халық педагогикасы. - Алматы, Глобус, 2014. – 468 б.
- [2] Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру». Астана, 2016. Режим доступа: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy [Дата обращения 17.11.2020].
- [3] Выготский Л.С. Проблемы общественной психологии // Собрание сочинения: В 6т. - М., 1983. - Т.3. – 78 с.
- [4] Төлеубекова Р. «Бала тәрбиесіндегі халықтық педагогика». - Алматы, 1994. -37-б.

REFERENCES

- [1] Uzaqbaeva S. Qazaq xalıq pedagogikası. (Kazakh folk pedagogy). - Almaty, Globus, 2014. – 468 p. [in Kaz].
- [2] Nazarbaev N.Ä. «Bolaşaqqa bağdar: Rwxanı jañğırw». (Looking to the future: modernization of public consciousness). - Astana, 2016. Access mode: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasyi [Data obraşçeniya 17.11.2020]. [in Kaz].
- [3] Vigotsky L.S. Problemy obşçestvennoy psixologii (Problems of public psychology). Collected works: V 6t. - M., 1983. - T.3. – 78 p. [in Rus].
- [4] Tölewbekova R. «Bala tärbiesindegi xalıqtıq pedagogika». (Folk pedagogy in the upbringing of children). - Almaty, 1994. -37-p. [in Kaz].

ВОЗМОЖНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРНОЙ ТРАДИЦИИ В ДУХОВНО – ПРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ

МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Узақбаева С.А.¹, д.п.н., профессор

Абдикаримова А.Қ.², магистрант

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: aina.abdikarimova@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются сущность понятия «духовность», «духовно – нравственное воспитание», возможности

национальной культурной традиции в духовно – нравственном воспитании младших школьников, предлагаются педагогические условия реализации национальной культурной традиции на практике.

Ключевые слова: духовность, духовно – нравственное воспитание, младшие школьники, национальная культура, нравственное воспитание, духовно – культурные ценности, педагогические условия.

THE POSSIBILITIES OF THE NATIONAL CULTURAL TRADITION IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF THE PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Uzakbayeva S.A.¹, d.p.s.

Abdikarimova A.K.², master student

^{1,2} Ablai Khan KazURLandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: aina.abdikarimova@mail.ru

Abstract. The article considers the essence of the concept of “spirituality”, “spiritual - moral education”, the possibility of national cultural traditions in the spiritual - moral education of primary school students, pedagogical condition of realization of national cultural traditions in the practice.

Key words: spirituality, spiritual - moral education, primary school students, national culture, moral education, spiritual and cultural values, pedagogical conditions

Статья поступила 28.11.2020

ӘӨЖ327.7: 327

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.017

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ СУИЦИДТІК МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ МӘНІ, БЕЛГІЛЕРІ ЖӘНЕ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Узақбаева С.А.¹, п.ғ.д., профессор

Турлиева Ә.Р.², магистрант

^{1,2} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Қазақстан, Алматы

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: asema_1997@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада бірқатар психолог ғалымдардың суицидтік мінез-құлық саласында ұсынған теориялық тұжырымдамалары, суицидтік мінез-құлықтың мотивтері және суицидтік қауіптің жоғарылау

факторлары, жеткіншектердің суицидтік мінез-құлқының белгілері мен ерекшеліктері қарастырылады.

Тірек сөздер: суицидтік мінез-құлық, суицидтік кезең, жеткіншек кезең, суицидтік ой, суицидтік қауіп-қатер.

Ғасырлар бойы суицид проблемалары діни, заңды, моральдық және этикалық тұрғыда қарастырылып келеді – соңғы таңдау, тұлғаның еркіндігіне өздігімен жетілуіне байланысты болды. XIX ғасырдан бастап суицид мәселелесі бірқатар ғылым саласының (социология, этнография, психология, психиатрия және т.б.) назарын өзіне аударды. Көптеген ғалымдар суицидтік мінез-құлықтың теориялық негізін құруға ұмтылды, бірқатар тұжырымдамалар бар, бірақ соған қарамастан, осы уақытқа дейін суицидтің табиғатын түсіндіретін бірыңғай теория жоқ. Тұжырымдамалардың ішінде В.Т.Кондратенко тәртібіне тоқталады: биологиялық, психопатологиялық, психологиялық және әлеуметтік [1].

Осылардың ішінде үшінші – психологиялық тұжырымдаманы қолдаушы Зигмунд Фрейд өзін-өзі өлтіруді агрессиямен және ерекше жағдай – аутоагрессиямен көрінетін өлім инстинктінің көрінісі ретінде қарастырады. Бұл тұжырымдаманы жақтаушылар суицидті трансформацияланған (өздігінен бағытталған) кісі өлтіру деп санайды және олардың көзқарастарының дұрыстығын растау үшін олар бірқатар елдерде кездесетін кісі өлтіру мен суицидтің кері сандық арақатынасына, сондай-ақ соғыс кезінде суицидтің азаюына сілтеме жасайды.

Алайда, қазіргі заман суицидологтары Фрейдтің көзқарасымен, атап айтқанда, оның агрессиялық инстинктің көрінісі ретіндегі аутоагрессияға деген көзқарасымен толықтай келісе бермейді, соған қарамастан адамның өзін-өзі өлтірудегі себептері арасында жетекші орын адамның психологиялық көңіл-күйіне беріледі. Мәселен, Эдвин Шнейдман өзін-өзі өлтірудің бірнеше жалпы психологиялық ерекшеліктерін атап көрсетеді. Көптеген отандық зерттеушілер суицидтік мінез-құлықты қалыптастырудағы психологиялық факторлардың рөлін төмендетпей, оларды жетекші ретінде қабылдайды және әлеуметтік, биологиялық тұрғыда бірге қарастырады. Бұл бағытта бірқатар ғалымдардың зерттеулері (У.П.Короленко, Н.В.Конончук, А.Г.Амбрумова, А.Т.Акажанов, М.К.Курбаналиева, К.Г.Елшибаева және т.б.) үлкен қызығушылық тудырады, онда тұлғаның преморбидті ерекшеліктері суицидтік мінез-құлықты болжауға мүмкіндік беретін алдын ала болжайтын факторлардың бірі ретінде қарастырылады.

А.Г.Амбрумова өз-өзіне қол жұмсау проблемасындағы тұлғаның рөлін қарастыра отырып, жағдайдың суицидогенділігі адамның оны қабылдауға және қабылдауға дайын болуымен анықталатынын атап

көрсетеді. Осы ұстанымға сүйене отырып және оның практикалық маңыздылығын негіздей отырып, автор жеке тұлғаның бейімделуінің бірнеше түрлерін анықтайды: интеграцияланған тип; компенсаторлық-бейімделген тип; дискордантты-бейімделген тип; қатаң-конформды тип; шектеулі-конформды тип; әлеуметтік жетектеуші тип; патологиялық тұрғыдан бейімделмеген тип [2].

Суицидтік мінез-құлықты талдаудың әлеуметтік тәсілінің негізін салушы Э.Дюркгейм суицидті үш негізгі категорияға бөледі: альтруистік, эгоистік, аномиялық суицид [3].

Альтруистік суицид – бұл өзінің әлеуметтік тобының – отбасы, достар, пікірлес адамдар және т.б. үшін өз өмірін құрбан етудің ерекше әрекеті. Эгоистік суицид өзінің әлеуметтік тобымен бірлік сезімін жоғалтқан және осылайша енді әлеуметтік, отбасылық және діни бақылауға бағынбайтын адамдарға тән. Аномиялық суицид (француз тілінен аударғанда – заңның, ұйымның жоқтығы) «ұжымдық тәртіп» жетіспейтін қоғамда өмір сүретіндер арасында байқалады, өйткені ол түбегейлі әлеуметтік өзгерістер сатысында немесе саяси дағдарысты бастан кешуде.

Э.Дюркгеймнің тұжырымдамасы қазіргі заманғы суицидология теориясының дамуына айтарлықтай әсер етті, бірақ бұған қарамастан, ол жеке себептерге тиісті назар аудармай, әлеуметтік факторлардың рөлін асыра бағалады деп айту керек.

Алайда, микроәлеуметтік шартты бола отырып, суицидтік әрекеттердің көпшілігі өзін-өзі жоюға емес, басқалармен бұзылған әлеуметтік байланыстарды қалпына келтіруге бағытталғанын ескермеуге болмайды. Бұл, ең алдымен, жеткіншектердің суицидтік әрекеттеріне жатады, өйткені олар әдетте олардың жеке басына емес, қоршаған ортаға қарсы бағытталған. Көп жағдайда, жеткіншек шақта біз суицидке тырысу туралы емес, тек суицидтік техниканың сол немесе басқа суицидтік емес мақсатқа жету жолында қолданылуы туралы айтады. Жоғарыда аталған әрекеттердің ықтимал қаупі азаймайды. Мәселен, мысалы, Э.Шир суицидтік әрекеттердің бөлінбейтін, қасақана, импульсивті, амбивалентті, демонстрациялық түрлерін ажыратады.

Диагностикалық мақсаттарды басшылыққа ала отырып, суицидтік қауіптің жоғарылауының бірнеше типтерін анықтаған жөн. Мысалы, А.Г.Амбрумова және басқа ғалымдар өз-өзіне қол жұмсау мінез-құлқы бар жеткіншектердің жеке ерекшеліктерін зерттей келе, олардың көпшілігіне импульсивтілік тән, олар кез-келген ұзақ уақыт бойы қабылданған шешімдерді ойлау қабілетсіздігінде, әрекеттердің салдарын болжай алмауында көрінеді. Суицидті жеткіншектерге эмоционалдық тұрақсыздық тән, бұл жанжалды жағдайлардың көптігін түсіндіреді,

көбінесе суицидтік әрекеттермен аяқталады. Суицидтік әрекеттерді жасаған жеткіншектердің көпшілігі ұсыныстың жоғарылауымен, сондай-ақ белгілі бір ойлау тәуелсіздігімен, басқалардың пікіріне тәуелділігімен, өз мінез-құлқын кітаптар, фильмдер кейіпкерлерінің бейнесінде құруға деген ұмтылысымен ерекшеленеді [2].

Суицидтердің мінез-құлқын талдау негізінде суицидтік қауіп-қатерге баратын тұлғаның бірнеше типтерін атауға болады: эмоционалды, депрессиялық, агрессивті және истерикалық.

Эмоционалды типке өте эмоционалды мобильділік және көңіл-күйдің тез өзгеруі тән. Депрессиялық типке өзін-өзі төмен сезіну, ұялшақтық тән. Агрессивті тип оның әр ұсақ-түйек үшін жарылатындығымен, ұжымда жанжалшыл болуымен сипатталады. Истерикалық тип ерекше әрекеттермен сипатталады. Үнемі назар аударуды қажет етеді, барлық іс-шаралардың орталығында болуға тырысады.

Суицидтің табиғатын неғұрлым толық және терең талдау үшін суицидтік әрекеттердің негізін түсіну өте маңызды.

Отандық және шетелдік зерттеулердің көп бөлігі суицидтік мінез-құлықты ынталандыру мәселесіне арналған. Отандық суицидологияда кеңінен таралған классификация В.А.Тихоненко болып табылады, онда автор суицидтік мінез-құлықтың бес жетекші мотивін анықтайды: «шағымдану», «наразылық», «аулақ болу», «өзін-өзі жазалау» және «бас тарту».

Айта кету керек, суицидтердің көпшілігінде суицидтік мінез-құлықтың алғашқы кезеңдерінде мотивтердің күресу жағдайы байқалады: бір жағынан, суицидтік мотивтер пайда болады, екінші жағынан, балалар алдындағы міндеттемелер, жақындарына қайғы-қасіретті жеткізгісі келмеу, өлім қорқынышы және басқа да себептер туралы ойлар пайда болады.

Бұған қоса, суицидтің бірден-бір себебі немесе себебі жоқ екенін атап өту керек. Алайда, өзіне-өзі қол жұмсау туралы барлық кеңестерге байыпты қарау керек. Қауіпті сигналдар белгілі бір уақытқа дейін сақталса, оларды ерекше қырағылықпен ескеру қажет. Көмек сұрауға көмекші маман жауап беруі керек екендігі даусыз.

Суицидтік мінез-құлықты ынталандырудың себептері мен мотивация проблемасы суицидтік мінез-құлықтың негізінде жатқан факторлар туралы мәселемен тығыз байланысты. Ғалымдар суицидтік қауіптің жоғарылау факторларын қарастыра отырып, бұған: қолайсыз отбасылық ортаны, психологиялық тұрақсыздықты, жеткіншектің жалғыздығын, жыныстық жетілудегі кедергілерді және жеке басқа тән ұстамсыздықты жатқызады.

Суицидтік мінез-құлықта қауіп-қатерді меңзейтін әртүрлі белгілер

бар. Суицидтік мінез-құлықта жиі кездесетін белгілер: көңіл-күй, депрессия, агрессивтілік, өз-өзімен болу және т.б.

Жеткіншектердің эмоционалдық мінез-құлқындағы өзгерістер мен суицидтік қауіп-қатерді ерте анықтауға бақылау дағдысы ықпал етеді. Дағдарысқа ұшыраған жеткіншектердің мінез-құлқы, көңіл-күйі, сынып тастарымен және достарымен қарым-қатынасы, қызығушылықтары және т.б. өзгере бастайды.

Соңғы жылдары балалар мен жеткіншектердің суицидтік мінез-құлқы ғылыми зерттеулердің тақырыбына айналуға және осы бағыттағы пікірталастар үлкен қоғамдық көзқарас туындап отыр.

Суицид – бұл соңы өлімге әкеліп соқтыратын өзін-өзі әдейі жарақаттау (өз өмірін қию). Мұндай психологиялық құбылыс, көбінесе адамның келеңсіз ситуация көңіл күйден шығу әрекетімен байланысты.

Отандық және шетелдік әдебиеттерде суицидтік мінез-құлқтың келесі жіктелімі жиі қолданылады: демонстрациялық мінез-құлық, аффективті мінез-құлық және нағыз суицидтік мінез-құлық.

Өзін-өзі өлтірудің демонстрациялық мінез-құлқы жеткіншектің өзіне және оның проблемаларына көңіл бөлуге, оған өмірлік жағдайларды жеңу қаншалықты қиын екенін көрсетуге деген ұмтылысына негізделген. Бұл көмек сұрау сияқты. Әдетте, демонстрациялық суицидтік әрекеттер өзін өмірден айыру мақсатында емес, басқаларды қорқыту, жеткіншектің проблемалары туралы ойлауға мәжбүр ету, оған деген әділетсіз қарым-қатынастарын «түсіну» мақсатында жасалады. Демонстрациялық мінез-құлқы кезінде суицидтік мінез-құлқы әдістері көбінесе тамырларда кесу, ұйтты емес дәрілермен улану, асылып тұрған бейне түрінде көрінеді.

Жарқын эмоциялардың әсерінен жасалған суицидтік әрекеттер мінез-құлқының аффективті түрімен байланысты. Мұндай жағдайларда жеткіншек ерсі әрекет етеді, оның іс-әрекетінің нақты жоспары болмайды. Әдетте, күшті жағымсыз эмоциялар - реніш, ашу - шындықтың нақты қабылдауына көлеңке түсіреді және жеткіншек оларды басшылыққа ала отырып, суицидтік әрекеттерді жасайды. Өз-өзіне қол жұмсаудың аффективті мінез-құлқымен олар көбінесе асылып өлуге, улы және күшті дәрілермен улануға жетелейді.

Нағыз суицидтік мінез-құлқы ойластырылған іс-әрекетімен сипатталады. Жеткіншек суицидтік әрекетке баруға дайындалады, көбінесе олар туыстарына және достарына хаттар қалдырады, онда олар қоштасады және өз әрекеттерінің себептерін түсіндіреді. Әрекеттер қасақана жасалғандықтан, мұндай суицидтік әрекеттер көбінесе өліммен аяқталады (көбінесе олар асылуға немесе биіктіктен секіруге жүгінеді).

Өз-өзіне қол жұмсау – бұл өте табиғи емес және қатал қадам, сондықтан оны жасау туралы шешім бірден пісіп жетілмейді. Әдетте,

оның алдында азды-көпті ұзақ тәжірибе, мотивтер күресі және қазіргі жағдайдан шығудың жолын іздеу жүреді [4].

Суицидтің себептері өте көп. Оларды адамның биологиялық, генетикалық, психологиялық және әлеуметтік салаларынан іздеу керек. Әдетте жеткіншектер экстремалды жағдайларда өзін-өзі өлтіреді: қоғам алдында қорлау кезінде, мектептегі мәселелерде, сатқындық кезінде.

Көптеген авторлардың пікірінше, бұл суицидке себеп емес, көбірек себеп болады. Мәселен, мысалы, Э.Шнейдман барлық суицидтерге тән келесі жалпы белгілерді бөліп көрсетеді: психикалық (ақыл-ой) ауруы, дәрменсіздік, екіжүзділік, қашу (агрессия); Г.Сейр өзіне-өзі қол жұмсаудың төрт себебін атайды: оқшаулану, дәрменсіздік, үмітсіздік, маңызды емес сезім. С.В.Бородин, А.С.Михалкин негізгі әлеуметтік мотивтердің жіктелуін ұсынады: жеке және отбасылық, денсаулық жағдайы, қоғамға жат мінез-құлыққа байланысты қақтығыстар, жұмыс және оқумен байланысты қақтығыстар, материалдық қиындықтар, басқа мотивтер.

А.Г.Амбрумованың пікірінше, жеткіншектің жас ерекшелігі оның алдын-алудың ерекшелігі мен бірегейлігін анықтайтын суицидтік мінез-құлқының ерекшеліктерін анықтайды.

Жеткіншектердегі суицидтік мінез-құлықтың бірінші ерекшелігі – олардың автоагрессивті әрекеттердің салдарын дұрыс түсінбеуі. Осы жастағы «өлім» ұғымы (ересектерден айырмашылығы) өте абстрактілі түрде қабылданады. Бұл әрекеттерді орындау арқылы олар өліммен аяқталуы мүмкіндігін және өмірге қаупі туралы ойланбайды.

Жеткіншектердің суицидтік мінез-құлқының екінші ерекшелігі – суицидтер өз әрекеттерін түсіндіруге тырысатын мотивтердің елеусіздігі. Бұл жеткіншектің өзіне-өзі қол жұмсау әрекеттерін дер кезінде тану кезіндегі ерекше қиындықтардың себебі.

Үшінші ерекшелігі – жеткіншек кезіндегі суицидтік әрекеттер психопатологиялық симптомдардың болуы мен сипатына тәуелді емес, бұл жерде қоршаған орта ерекше маңызды рөл атқарады.

Төртінші ерекшелік – бұл ауытқудың ең суицидті түрлерінің болуы: ерте жастан темекі шегу, кішігірім құқық бұзушылықтар, ата-аналармен жанжалдар, алкогольизм, нашакорлық, құмар ойындарға тәуелділік, ерте жыныстық қатынас және басқалар [5].

Жеткіншектердің өзіне-өзі қол жұмсауының жоғарыда аталған ерекшеліктері өсіп келе жатқан организмге және жеке тұлғаға тән физиологиялық және психологиялық процестердің әлеуметтік-биологиялық дамудың әлі аяқталмаған процестерімен ерекшеліктерімен байланысты.

Қазіргі зерттеушілер «жеткіншек психологиясының кейбір элементтері өзінің өмір сүруінің бір фактісі бойынша өзіне-өзі қол жұмсауға бейім болуы мүмкін» дегенді жоққа шығармайды және әсіресе жеткіншектің суицидтік құлдырауды тудыратын психологиялық ерекшеліктерін атап көрсетеді: әсер етушілік, ұсынушылық, жанашырлық қабілеті, көңіл-күйдің тұрақсыздығы, сыни қабілеттердің жоқтығы, шешім қабылдауда импульсивті, басқаларды және өзін-өзі пессимистік бағалау және т.б. В.Л.Хайкиннің айтуы бойынша, бұл ерекшеліктер жеткіншектің өзін-өзі төмен бағалауы, мазасыздық пен күйзелістің күшеюі, қаттылық пен жалғыздық сезімі сияқты эмоционалдық саланы бұзуда көрінеді.

Жеткіншектің эмоционалдық бағытының атап көрсетілген ерекшеліктері, жыныстық жетілу кезіндегі жүйкелік-психикалық функциялардың динамизмін, толық еместігін, тұрақсыздығын көрсете отырып, суицидтік құлдыраудың негізі болып табылатын әлеуметтік-психологиялық дезадаптацияның қалыптасуына қолайлы негіз болып табылады. Оларды жеткіншектің өз-өзіне қол жұмсау мінез-құлқының ішкі детерминанттары ретінде қарастыруға болады, оның жеке саласының ерекшеліктерімен байланысты, алдын-алу шаралары тұрақтандыру мен нығайтуға бағытталуы керек.

Бұл мәселелердің шешімі мұғалімдер мен тәрбиешілерден білім беру процесінде тиімді педагогикалық тәсілдерді қолдануды талап етеді. Осыған байланысты ғылымда психологиялық білімнің көптеген тәсілдері мен бағыттары бар (социологиялық, психоаналитикалық, антропологиялық және т.б.). Осы тәсілдер мен бағыттарды жетекші әдіс ретінде зерттей келе, көптеген ғалымдар интеграцияланған тәсілді ұсынады (А.Г. Амбрумова, М.Г.Балашова, В.П.Ревин, Г.А.Скобина және т.б.). Отандық профилактикалық теория мен практикада олар оның көп жүйелі мәнін үш топтағы мәселелердің шешімімен байланыстырады:

- суицидтік мінез-құлықты біртұтас, көпқырлы зерттеу нысаны ретінде теориялық тұрғыдан қарастыру;
- теориялық құрылымдардан кешенді бағдарлама құруға көшу;
- ғылыми зерттеу және профилактикалық іс-әрекетті жүзеге асыру мақсатында әр түрлі ғылым мен практика салалары мамандарын бірлестіру.

Бұл мәселелерді бала өмірінің барлық бағытын қамтитын түрлі маман иелерін тарта отырып, кешенді түрде шешуге болады.

Қорыта айтқанда, суицидтік мінез-құлық – бұл ойдың, көзқарастың белсенді суицидтің көрінісі, ол суицидтік пікірлерді, қауіп-қатерлерді, өміріне қастық жасауды қарастырады. Өзінің өмірін шынайы қиюға байланысты суицидтік ойын жүзеге асыруда адамдар көптеген жағдайда көп ойланады. Мұндай жағдайлар, әсіресе, жеткіншектер арасында жиі

кездеседі. Сондықтан мектеп мұғалімдеріне, психологтарына, сынып жетекшілеріне аса мұқият болу қажет. Сонымен бірге жеткіншектердің суицидтік мінез-құлқының белгілерін, ерекшеліктерін білгені дұрыс.

ӘДЕБИЕТ

[1] Кондратенко В.Т. Девиантное поведение подростков. – Минск.: Беларусь, 2008.– 207 с.

[2] Амбрумова А.Г. Возрастные аспекты суицидального поведения //Сравнительно-возрастные исследования в суицидологии: сборник научных трудов. – М., 2001. – С. 8-24.

[3] Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд.- СПб: изд. Н.П.Карбасникова, 2002. – 98с.

[4] Узакбаева С.А. Профилактика суицидального поведения подростков: учебно- методическое пособие; Алматы, Издательство «Полилингва» КазУМОиМЯ им. Абылай хана. 2019. – 304 с.

[5] Амбрумова А.Г., Жезлова Л.Я. Метод рекомендации по профилактике суицидальных действий в детском и подростковом возрасте. - Мин.здравоохранения, 1978. -13 с.

REFERENCES

[1] Kondratenko V.T. Deviantnoye povedeniye podrostkov. (Deviant behavior of adolescents). – Minsk.: Belarus', 2008. –207 p. [in Rus].

[2] Ambrumova A.G. Vozrastnyye aspekty suitsidal'nogo povedeniya (Age-related aspects of suicidal behavior). Sravnitel'no- vozrastnyye issledovaniya v suitsidologii: sbornik nauchnykh trudov. – М., 2001. – P. 8-24. [in Rus].

[3] Dyurkgeym E. Suicide. Sotsiologicheskii etyud. (Sociological study).- SPb: izd. N.P.Karbasnikova, 2002. – 98p. [in Rus].

[4] Uzakbayeva S.A. Profilaktika suitsidal'nogo povedeniya podrostkov: uchebno- metodicheskoye posobiye; (Prevention of suicidal behavior of adolescents: an educational and methodological guide). Almaty, Izdatel'stvo «Polilingva» KazUMOIiMYA im. Abylay khana. 2019. – 304 p. [in Rus].

[5] Ambrumova A.G., Zhezlova L.YA. Metod rekomendatsii po profilaktike suitsidal'nykh deystviy v detskom i podrostkovom vozraste. (Method recommendations for the prevention of suicidal actions in childhood and adolescence). Min.zdravookhraneniya, 1978. -13 p. [in Rus].

СУЩНОСТЬ, ПРИЗНАКИ И ОСОБЕННОСТИ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Узакбаева С.А.¹, д.п.н., профессор

Турлиева Ә.Р.², магистрант

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: asema_1997@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические концепции ряда ученых психологов по обоснованию суицидального поведения, мотивы суицидального поведения и факторы повышенного суицидального риска, признаки, особенности суицидального поведения подростков.

Ключевые слова: суицидальное поведение, суицидальный период, подростковый период, суицидальные мысли, самоубийство, суицидальный риск.

THE ESSENCE, SIGNS AND FEATURES OF SUICIDAL BEHAVIOR OF TEENS

Uzakbayeva S.A.¹, d.p.s., professor

Turliyeva A.R.², master student

^{1,2} Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: asema_1997@mail.ru

Abstract. This article discusses the theoretical concept of a number of scientists psychologists on the justification of suicidal behavior, suicidal behavior and motivation factors of increased risk of suicide, signs, especially suicidal behavior in adolescents.

Keywords: suicidal behavior, suicidal period, adolescence, suicidal thoughts, suicide, suicidal risk.

Статья поступила 27.11.2020

ӘӨЖ 377.8

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.018

**КӨП МӘДЕНИЕТТІ БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА
КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МӘНІ**

Узакбаева С.А.¹, п.ғ.д., профессор

Ниязова А.У.², магистрант

^{1,2} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: billiejean.mj@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада “толеранттылық”, “көпмәдениетті білім беру аясындағы студенттердің толеранттылығы” ұғымдарының мәні қарастырылады, студенттердің толеранттылығын қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық шарттар анықталады, қазақ-түрік колледжінің көпмәдениетті білім беру аясында студенттердің толеранттылығын қалыптастырудағы тәжірибелік жұмысы қорытындалады.

Тірек сөздер: толеранттылық, студенттердің толеранттылығы, көпмәдениетті білім берін орта, студент, толеранттылық қарым-қатынас, толеранттық мінез-құлық.

Қазақстан қоғамы өміріндегі түбегейлі өзгерістер, оның даму дәрежесі, жаһандану және интеграция процестері, ұлтаралық қарым-қатынас салаларының үнемі кеңеюі адамзаттың одан әрі дамуы басқа мәдениетті өзінің туған мәдениетіне тең деп түсінуге және қабылдауға қабілетті әртүрлі ұлттық-мәдени және діни қоғамдастықтар өкілдерінің диалогы жағдайында ғана мүмкін болатындығын көрсетеді. Көпмәдениетті орта жағдайында оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты студенттерде тұлға, қоғам, мемлекет сияқты деңгейлерде толерантты сананы қалыптастыру болып табылады. Осыған сүйене отырып, білім беру стратегиясы қоғамдағы толерантты нанымдардың, көзқарастардың, толерантты мінез-құлық дағдыларының қалыптасуына ықпал ететін педагогикалық жағдайларды құруға, сондай-ақ барлық мүдделі тұлғалардың қатысуымен болашақ кәсіби қызметке ықпал етуі керек.

Толеранттылық – барлық елдер үшін ең маңызды мәселе, еркін қоғам мен мемлекеттік тұрақтылықтың белгісі. “Толеранттылық” (лат. “tolerantia” - шыдам, төзім) басқалардың пікіріне, наным-сеніміне, жүріс-тұрысына, өмір сүру жағдайына түсіністікпен қарау, адамды сол қалпында қабылдау. Толеранттылық- адам құқығы мен бостандығы, плюрализммен қатар негізгі демократиялық принциптердің бірі болып

есептеледі. Толеранттылық- қоғамның жалпы және саяси мәдениетінің деңгейінің көрсеткіші.

Толеранттылық бүгінгі қазақ тіліндегі ғылыми айналымға “төзімділік” болып еніп отыр. Бірақ кейбір көзқарастар, мысалы, Марголина Т. “төзімділік” (терпимость) пен “толеранттылық” ұғымдарын ажырата келе, төзімділік өзгеге жол беру және оның амалсыздан істелетін шара екендігін айтса, “Толеранттылық” адам өз еркімен және саналы түрде баратын белсенді әлеуметтік мінез-құлық деп баға береді [1].

Уикепедиялық сөздікте оған былайша анықтама береді: “өзге салт пен мінез-құлыққа тұрмыс салтына, көзқарасқа деген төзімділікті білдіретін әлеуметтанулық термин” [2].

1995 жылғы 16 қарашада ЮНЕСКО-ның Бас конференциясының 5.61 қаулысымен бекітілген “Толеранттылық принциптері декларациясында” келесі анықтама ұсынылады: “Толеранттылық-біздің әлемнің өте бай мәдени көптектілігін, біздің өзіндік анықталу формаларымыз бен даралығымызды көрсету тәсілдерін құрметтеу, қабылдау және түсіну. Оған ашықтық, білімділік, қарым-қатынас, ой, ар-ұят еркіндігі әсер етеді. Толеранттылық-бұл біреуге орын беру, мойынұну емес”. Бұл анықтаманың құндылығы – түсініктің құрылымын жіктеп беруінде.

Қазіргі педагогикалық әдебиеттерде “толеранттылық” ұғымы бірнеше тұрғыдан қарастырылады: Л.В. Мардахаев толеранттылықты адамның моральдық сапасы немесе моральдық бағалаудың шектелуімен, моральдық және әлеуметтік зұлымдықты қабылдаудың агрессивті емес тәсілімен, басқа адамдар мен халықтардың мүдделерін ескеруге деген ұмтылыспен сипатталатын қоғамдық мораль жағдайы ретінде қарастырады; Е.И. Касьянова толеранттылықты адамның немесе адамдар тобының басқа адамдармен немесе басқа менталитет пен өмір салтына тән топтармен бірге өмір сүру қабілеті деп түсінеді. Гордон Оллпорттың пікірінше, “толеранттылық - бұл мінез-құлық белгісі-позитивті жеке тұлға білімі, ол жеке көзқарас сияқты, тұтас тұлға құрылымында функционалды мәнге ие”.

Анықтамалардың мазмұны: толеранттылық психологиялық-педагогикалық категория ретінде адамның моральдық сапасы немесе әлеуметтік мораль жағдайы ретінде анықталады, ол әр адамның құндылығын бір уақытта біле отырып, басқа адамды қабылдаумен және түсінумен сипатталады, деп тұжырым жасауға мүмкіндік береді.

Студенттік кезең - бұл адамның, соның ішінде тұлға қалыптасуының маңызды кезеңі. Бұл болашақ “қайраткер”, кәсіби маман ретінде спорттық рекордтар, көркемдік, техникалық және ғылыми жетістіктер жасайтын, адамның қарқынды және белсенді әлеуметтенуінің кезеңі. Осы кезеңде адамның іс-әрекеттегі өзіндік стилі белсенді қалыптасады,

абстракттілі ойлау қабілеті танымдық іс-әрекетте басымдық мәнге ие бола бастайды, қоршаған орта туралы көзқарасы қалыптасады, меңгерген білім салаларынан өзара байланысты көре білуге машықтанады. Осы жаста студентте ойлау қабілетінің субъективті ерекшеліктері көрініс ала бастайды: сыни ойлау, ақыл-ойдың икемділігі, нақтылық, ойдың жылдамдығы, қызығушылығы, тереңдігі, қисындылығы мен ойдың дәлділігі. Жасөспірім кезеңінің ең басты ерекшелігі – адамның өзінің даралығын, бірегейлігін түсіне білуінде, өзіндік санасының және “Мен” бейнесінің қалыптасуында.

Толерантты тұлға өзінің құндылықтары мен кемшіліктерін түсінуге тырысады, өзіне сыни тұрғыдан қарайды және өзінің барлық қиындықтарында басқаларды кінәлауға тырыспайды, өзін қауіпсіз сезінеді, сондықтан өзін басқа адамдардан қорғауға тырыспайды, жауапкершілікті басқаларға жүктемейді, әрқашан өз іс-әрекеттері үшін жауап беруге дайын, әлемді өзіндік болмысымен қабылдайды, жұмыста, шығармашылық ізденісте, рефлексияда, проблемалық ситуацияларда өзіне көбірек назар аударады, нақты тұжырымдай біледі, басқа адамдарды өзінен жоғары қоюға тырыспайды, демократиялық қоғамда өмір сүруді таңдайды.

Колледждің көпмәдениетті білім беру аясы-іскерлік пен тұлғааралық байланыстағы адами көзқарасты, ондағы субъектілердің ой-өрісін, ойлау стилін және мінез-құлқын анықтайды, оларды ұлттық және жалпыадамзаттық рухани құндылықтармен танысуға бағдарлайды; әртүрлі этникалық топтарды, мәдениеттерді, діндерді және т. б. бірлестіктерді өзара тиімді әрекетке бағыттайды.

Колледждің көпмәдениетті білім беру аясында студенттердің толеранттылығын мынандай педагогикалық шарттар арқылы қалыптастыруға болады:

- студенттердің оқу және аудиториядан тыс іс-әрекеттің бірлігі;
- студенттерге ақпараттық- психологиялық білім беру және оқыту;
- студент-оқытушы» тұлғалық- бағдарлық өзара әрекеті;
- көп ұлтты мекемелерде педагогикалық практиканы ұйымдастыру және өткізу;
- студенттердің тұрақты жұмыс істейтін ғылыми-зерттеу қоғамдарын ұйымдастыру;
- білім беру мазмұнына тұрмыстық, ұлттық мәдениет элементтерін мақсатты түрде енгізу, мәдениетаралық өзараәрекеттесудің психологиялық және нормативтік формаларын ендірудің негізін құрау.

Бұл педагогикалық шарттар білім беру процесіне қатысушылардың мәдениет саласынан білімімін кеңейтуге, олардың толеранттылыққа деген көзқарасын қалыптастыруға, білім беру процесін жүйелілі бірізділікте

қабылдауға мүмкіндік береді. Ұсынылып отырған шарттарды болашақ мұғалімдерді даярлау процесінде оқытылатын базалық және бейімдік пәндер барысында жүзеге асыруға болады.

Мәселен, қазақ-түрік колледжінің сыныптан тыс тәрбие сабағында студенттер толеранттылықтың ерекшеліктерімен және оған дайындық жүйесімен танысады. Тәрбие сабағы студенттердің колледждегі оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктеріне, жаңа ортаға тез бейімделуіне, толеранттылықтың қыр-сырын меңгеруіне, ғылыми және қоғамдық жұмысқа саналы түрде араласуға көмектеседі. Мұндай сабақ колледж студенттерін көпмәдениетті ортада жұмыс істеуге дайындау тұрғысынан белгілі бір әлеуетке ие. Алайда, толеранттылық мәселесі жеке пән ретінде қарастырылмайды, тіпті тәрбие сабақтарында да жеткілікті дәрежеде пайдаланылмайды. Бұған оқу бағдарламалары мен құралдарының жоқтығы, мұғалімнің оқу жоспарында бұл курсқа арнайы сағаттың бөлінбеуі көп кедергісін келтіруде.

Колледжде оқытылатын пәндер арасында “Елтану” пәні мазмұнына тоқталып өтуге болады, өйткені онда толеранттылыққа байланысты бірнеше тақырыптар кездеседі, соның ішінде “Көпмәдениетті Қазақстан” тақырыбы аса қызығушылық тудырады. Мұнда “толеранттылық”, “этнос”, “ұлт”, “дін” деген ұғымдарға аса мән беріледі, өзіндік ерекшеліктері ашып көрсетіледі. Бұл курс оқу бағдарламасына енгізілгендіктен толеранттылықтың негіздерін үйретуде жетекші құралдың бірі болып табылады.

Этносаралық және мәдениетаралық толеранттылықты қалыптастыруда “Педагогика тарихы” курсының маңызы да ерекше. Курстың мазмұны студенттерге педагогикалық идеялар мен мектеп тәжірибесінің дамуының әлеуметтік-тарихи шарттылығын түсінуге көмектеседі. Бұл пән мұғалімнің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыруда мүмкіндігі аса жоғары. Студенттер педагогикалық ойлармен бірге мектеп тарихының даму жолымен танысады.

“Этнопедагогика” курсына педагогикалық мәдениет, түрлі халықтардың тәрбиелік дәстүрлері оқытылады. Бұл пән студенттердің бойында ұлттық дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, Қазақстан халықтарының діні, олардың ұлттық дәстүрлері саласындағы білімді қалыптастыру, толерантты этносаралық және мәдениетаралық қатынастарды тәрбиелеу, адами қоғамды этномәдени бірлестіктердің біртұтас, бұзылмайтын жүйесі ретінде сезіну тұрғысынан зор әлеуетке ие. Егер жеке қасиеттер, сондай-ақ олардың субъективті тәжірибесі ескерілсе, студенттердің толеранттылығын қалыптастыру процесі тиімді болады. Рефлексия негізінде субъективті тәжірибені көкейкестілендіру студенттердің өзін-өзі тануын дамыту тетігі болып табылады, қолданыстағы құндылық

бағдарларды, стереотиптер мен алалаушылықтарды сыни тұрғыдан түсінуге мүмкіндік береді, олардың қызметін, қарым-қатынасын және мінез-құлқын қайта құруға мүмкіндік береді.

Ойды тұжырымдай айтқанда, заманауи көпэтникалық кеңістік жағдайында жеке және кәсіби құзыреттілікті іске асыруға қабілетті толерантты тұлғаны қалыптастыру – бұл уақыттың объективті талабы. Толеранттылықтың әртүрлі түсіндірмелерін талдау, қарастырылып отырған зерттеу бағытында студенттің толеранттылығы ұғымын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Студенттің толеранттылығы - бұл сыйластық көзқарастың жеке көріністері, студенттердің Қазақстанды мекендейтін халықтардың мәдениетін сыйластық, достық көзқараспен қабылдауы, дұрыс түсінуі, басқаның құндылығын бағалай біліуі, адами қарым-қатынаста болуы, жағымды мінез-құлық танытуы, проблемалық жағдайларды шешуде ізгілікті ниет көрсетуі және т.б.

ӘДЕБИЕТ

[1] Марголина Т. Толерантность – это не попустительство пороку. Толерантность – это великая душа //Известия. - 2010. – №5. – С. 41-44.

[2] Гордон У. Оллпорт Толерантная личность //Век толерантности». – 2003. - №5. – С. 27-31.

REFERENCES

[1] Margolina T. Tolerantnost' – eto ne popustitel'stvo poroku. Tolerantnost' – eto velikaya dusha (Tolerance' Tolerance is not condoning vice. Tolerance is a great soul). Izvestiya. - 2010. – №5. – P. 41-44. [in Rus]

[2] Gordon U. Ollport Tolerantnaya lichnost' (Tolerant personality). Vek tolerantnosti.– 2003. - №5. – P. 27-31. [in Rus]

СУЩНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА В ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Узакбаева С.А.¹, д.п.н., профессор

Ниязова А.У.², магистрант

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: billiejean.mj@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается сущность понятий “толерантность”, “толерантность студентов в поликультурной образовательной среде”, определяются педагогические условия, способствующие в формировании толерантности студентов, обобщается опыт работы

казахско-турецкого колледжа по формированию толерантности студентов в поликультурной образовательной среде.

Ключевые слова: толерантность, толерантность студентов, поликультурная образовательная среда, студент, толерантное отношение, толерантное поведение.

THE ESSENCE OF THE FORMATION OF TOLERANCE OF COLLEGE STUDENTS IN A MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Uzakbayeva S.A.¹, d.p.s, professor

Niyazova A.U.², master student

^{1,2} Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: billiejean.mj@mail.ru

Article.The article considers the essence of the concepts "tolerance", "tolerance of students in multicultural educational environment", determined by pedagogical conditions conducive to tolerance formulation of students, generalizing experience of Kazakh-Turkish College in the formation of tolerance of students in a multicultural educational environment.

Keywords: tolerance, tolerance of students, multicultural educational environment, student, tolerant attitude, tolerant behavior.

Статья поступила 21.11.2020

ӘӨЖ 376.1

DOI 10.48371/PEDS.2020.59.4.019

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Узақбаева С.А.¹, п.ғ.д., профессор

Самархан А.С.², магистрант

^{1,2} Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru, ²e-mail: samarkhan.ayazhan@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада шет елдердің арнайы және жалпы білім беретін мекемелерде инклюзивті білім беру тәжірибесі баяндалады, мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге қажетті әдістемелік және технологиялық негіздері қарастырылады.

Тірек сөздер: инклюзия, инклюзивті білім беру, мүмкіндігі шектеулі балалар, мүгедектер, арнайы психология.

Инклюзивті білім беру бүгінде әлемнің көптеген елдерінде білім беру саласындағы үкіметтік саясаттың ажырамас бөлігіне айналды. Шетелде инклюзивті білім беру бойынша жобаларды әзірлеу және енгізу ХХ ғасырдың 70-жылдарынан басталады. Осындай жобаларды іске асырудағы салыстырмалы түрде жақында болған тәжірибеге қарамастан, осы салада үлкен тәжірибе жинақталған. Бұл оқу-әдістемелік кешен, заң саласындағы құжаттарға, сондай-ақ осындай жобаларды іске асырудағы экономика мен технологияларға негізделеді.

Жалпы білім беретін мектептерге инклюзивті білім беруді енгізудің халықаралық тәжірибесі мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Бүгінгі таңда әлемнің 40-тан астам елінде осындай білім беру әдістері қолданылады. Германияда, Норвегияда, Францияда, Испанияда, АҚШ-та, Канадада және басқа да бірқатар дамыған елдерде мүгедектерді оқыту мәселелері инклюзивті білім беру әдістемелерінің көмегімен шешіледі [1].

Скандинавия елдерінде 20 жылдан астам уақыт бойы назар аударуды талап ететін және гиперактивті синдромы бар балаларға көмек көрсету бағдарламасы жүзеге асырылуда. Норвегиядағы психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі оқушының құқығы ретінде жеке оқу жоспарына заңды түрде ендірілген, оның ерекшеліктерін ескереді. Атап айтқанда, дамуы бұзылған баланың жалпы білім беретін мектепте оқуға құқығы заңды түрде бекітілген. Оны жүзеге асыруда бірқатар шаралар әзірленген және олардың бәрі тиімді жүзеге асырылуда. Солардың ішінде негізгі дегендерін атап өтейік [2]:

1. Ата-аналар мен мамандар арасында білімді тарату технологиясы. Бұл технология мүгедек балалары бар ата-аналар бола алатын барлық ұйымдарға ақпарат таратуды көздейді. Ақпарат парақшалар, брошюралар, мерзімді басылымдар, танымал және ғылыми әдебиеттер түрінде таратылады.

2. Жалпы білім беру жүйесінде дамуында әртүрлі ауытқулары бар балаларды инклюзивті оқыту технологиясы (Туретте синдромы, Аспергер синдромы, ақыл-ой кемістігі). Даму барысында белгілі бір проблемалары бар балалармен жеке жұмыс мынадай жұмыстардың аясында жүргізіледі [2]:

- оқытудың вариативтік жоспары (балалардың бірдей жас тобында әртүрлі деңгейдегі және мазмұндағы бағдарламалар бойынша оқуға құқығы заңды түрде бекітілген);

- сыныппен бірлесе өтетін жұмысты қысқарту, жеке өткізілетін жұмыс түрлерінің басым болуы;

- оқу әдістерін баланың мүмкіндігіне қарай қолдану (тапсырмаларды оқушының мүмкіндіктеріне байланысты күрделендіру; сабақта басқа оқушыларды алаңдатпай, мұқтаж балаларға жеке көмек көрсету, сабақта негізгі мұғалім ғана емес, көмекші – арнайы мұғалімнің де жұмыс жасауы);

- баланың сабаққа ынтасын ояту (ынталандырушы көмек, мұғалім балаға жұмысқа араласуға көмектеседі, оны эмоционалды түрде қолдайды; міндетті сабақты аяқтағаннан кейін балаға ұнайтын сабақты таңдау мүмкіндігі; демалу мүмкіндігі: тапсырманы орындамас бұрын мұғалім оқушыға тапсырманы сәтті аяқтағаннан кейін демалыс бөлмесінде (ойындар мен ойыншықтармен іргелес жабық бөлмеде) ойнау құқығына ие болады деп уәде бере алады); марапаттар мен сыйлықтар;

- баланың эмоционалды ерекшеліктеріне байланысты және баланың өтініші бойынша жүзеге асырылатын жұмыстар; арнайы оқытушыдан жеке көмек алу мүмкіндігі; әр оқу аптасында баламен келісім шартқа қол қою, онда бала мұғаліммен бірге нақты, қол жеткізуге болатын мақсаттарды анықтайды; өзін-өзі бағалау есебін жүргізу.

Жоғарыда аталған технологиялар Норвегияда, халық саны төмен және халықтың өмір сүру деңгейі ең жоғары елде таралған. Ресейде мұндай тәжірибелер Мәскеу қалалық психологиялық-педагогикалық университетінде сынақтан өтеді.

Швеция – инклюзивті білім берудің нысандары дамыған бірден бір белсенді ел. Мұнда мүмкіндігі шектеулі балалардың 80% - ы қарапайым мектептерге барады, олар үшін арнайы білім беру бағыттары жасалды. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың барлығы дерлік қарапайым балабақшаларға барады. Алайда, көру және есту қабілетінің толық жоғалуы немесе қатты төмендеуі, сөйлеу мүшелерінің ақауы немесе ақыл-ой дамуының кешігуі салдарынан қарапайым мектепке бара алмайтын балалар үшін арнайы мектептер бар. Шведтік білім беру жүйесінде жалпыұлттық жоспарлау мен басқару элементі маңызды. Оқу мақсаттарын, ұзақтығын, білім беру бағдарламаларының көпшілігін қаржыландыруды Парламент белгілейді. 1989 жылға дейін ел үкіметі жалпы білім беру бағдарламаларын әзірлеуге де қатысты.

Қазіргі уақытта Швецияда білім беру саласында көптеген реформалар жүргізілуде. 70-ші және 80-ші жылдары бір жағынан еңбек нарығы мен жоғары білім беру жүйесінің қажеттіліктері, екінші жағынан оқушылардың қажеттіліктері мен талаптары арасында көбірек сәйкестікке қол жеткізу үшін гимназиялық білім беруді жетілдіру бойынша бірқатар шаралар қабылданды. Швецияның арнайы білім беру агенттігі сонымен қатар отбасылар мен мектептерге кеңес беру және қолдау көрсету үшін жауап береді; іс жүзінде кеңес беруді нақты балаға жетекшілік ететін

кеңесші жүзеге асырады. SIN кеңесшісі, мысалы, оқу пәндеріне қатысты ұсыныстар береді; муниципалды билікке ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуды оңтайлы ұйымдастыруға көмектеседі. Пән мұғалімдеріне арналған мектеп базасында қажет болған жағдайда қысқа біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыра алады [3].

Швецияда интеграциялық оқыту әрекеттері 20 ғасырдың 60-шы жылдары басталады. Ал кейінгі жылдарда олар заңмен бекітіледі. 1980 жылы негізгі мектептің жаңа оқу жоспары қабылданады, онда мүмкіндігі шектеулі балаларды кешенді оқыту мәселесіне назар аударылады. Жеке оқушыны оқытудағы сәтсіздік немесе қиындық білімнің сәтсіз мазмұнының және мектеп пен мұғалімдердің жеткіліксіз жұмысының нәтижесі ретінде қарастырылады.

Жаңа оқу жоспарына сәйкес әрбір мектеп жұмыс бірлестіктерінен тұруы тиіс, олардың әрқайсысына 2-ден 4-сыныпқа дейін болуы мүмкін. 4-сыныптан тұратын әрбір бірлестікті оқу процесіне жауапты мамандар тобы қамтамасыз етеді. Командада мұғалімдер, дефектолог-мұғалімдер, психологтар (балалар және арнайы) қызмет етеді.

Балалар саны жағынан әр түрлі, бірақ мүмкіндіктері бойынша біртекті топтарға біріктіріледі, мысалы: математиканы меңгеруде қиындықтары бар топ, сөйлеу қабілеті бұзылған балалар тобы (есту қабілеті нашар).

Қиындықтарды жеңген балалар жоғары деңгейдегі топқа ауыса алады және, керісінше, қиындықтар туындаған кезде, ыңғайлы оқу режиміне ауыса алады. Мамандар әр оқушы үшін жеке даму және оқыту бағдарламаларын жасайды. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған жеке бағдарламалар мектеп стандартына емес, оқушының нақты мүмкіндіктеріне бағытталған, сондықтан жеке пәндерді бағдарламадан шығаруға немесе басқа арнайы сабақтармен алмастыруға болады (есту қабілеті нашар балалар үшін бұл есту қабілетін дамыту сабақтары болуы мүмкін), сонымен қатар мектеп пәндерін мектептен тыс сабақтармен алмастыруға болады (мысалы, қалалық балаларды абилитациялау орталығында). Ата-аналар мен мектеп мұғалімдеріне кеңес беруді балалар абилитациясы орталығы және Швецияның Арнайы білім беру агенттігі қамтамасыз етеді. Агенттік белгілі бір бала туралы отбасы мен мектепке кеңес беретін кеңесшіні анықтайды. Логопедтік көмек мектепте (логопедтік сабақтар), сондай-ақ мектептен тыс жерлерде (клиникалар мен абилитациялық орталықтарда) көрсетіледі. Инклюзивті білім берудің таралуына қарамастан, Швецияда арнайы мектептер де сақталуда, онда интеграцияланған оқыту жағдайларына бейімделе алмағандарды бұзушылықтың ауыр түрлерімен жібереді, сондай-ақ жаппай мектептерде

дамудың бұзылуының ауыр түрлерімен ауыратын балаларға арналған сыныптар бар.

Инклюзивті білім беру жүйесі дамыған тағы бір ел – Америка Құрама Штаттары. Қазіргі уақытта АҚШ-та «Инклюжен» бағдарламасы жұмыс жасайды. Оның негіздері «оңалту актісі» және мүгедек балаларды оқыту туралы заңға сәйкес құрылады. 1973 жылы АҚШ Конгресі Колумбия округінің тәжірибесіне сүйене отырып, жергілікті мектептер жүйесінде арнайы білім беруді қажетті қаржыландыруды қарастыратын және білім беру бағдарламасын анықтауға жеке көзқарасты белгілейтін мүгедектерді оқыту туралы Заң қабылдайды (кейінірек бұл мүгедек адамдарды оқыту туралы заң деп аталады). Заң мүгедек балаларды арнайы мекемелерде оқытудан гөрі, оларға қажеттілігіне қарай қосымша көмек бере отырып, жалпы білім беретін мектептерде оқытуды жөн көреді. Инклюзияны «әр баланы қабылдау және оқыту тәсілдеріне бейімдеу» деп анықтауға болады. Мұндай білім беру моделі мүгедектігі бар баланы қалыпты балалармен оқуға болатындығын білдіреді. Бұл ақыл-ойы жетілмеген, мысалы, Даун синдромы бар балаларға да қатысты. Инклюзивті мектептер психологиялық, психикалық, әлеуметтік, эмоционалды, тілдік немесе басқа ерекшеліктеріне қарамастан барлық балаларға бейімделеді. Инклюжен моделіне негізделген білім АҚШ-та басымырақ болып, алайда Америкада олар мамандандырылған мектептерден бас тартпайды, бірақ баланы сол жерге орналастыру тек төтенше жағдайларда жүзеге асырылады [4].

Әлемдік қоғамдастыққа тән инклюзивті білім беруді дамыту үрдісі Ұлыбританияда да байқалады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың жаппай мектепте оқуға құқығы заңмен бекітілген. 2014 жылы «балалар мен отбасылар туралы» заң күшіне енді, оған сәйкес мемлекет инклюзивті білім беру жүйесін дамытуға және мүгедек балаларды оқыту жолындағы кедергілерді жоюға міндеттенеді. Ұлыбритания мұғалімдері «денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларды» оқытудағы көптеген қиындықтарды қарапайым мектепте шешуге болатындығын дәлелдеген. 1946 жылы Ұлыбританияда «медициналық модель» дами бастады. Ол даму бұзылулары бар адамға күтім мен емдеуді қажет ететін науқас ретінде арнайы стационарлық мекеме аясында оң көзқарас тұжырымдамасына негіздеп даярланған. 1971 жылы Ұлыбритания үкіметі тұрғылықты жері бойынша қызметтерді дамытуға бағытталған бағдарламалардың негізін құрайтын мүмкіндіктері шектеулі адамдарды қолдау жүйесін жақсарту бойынша өз ұсыныстарын ұсынады [4].

Қорыта айтқанда, әлемдік қоғамдастықта білім берудегі инклюзивті білім беру жүйесін енгізу мен іске асырудың жаһандық тәжірибесінің

болуы «инклюзивті білім беру» әлеуметтік жобасының өміршеңдігін бағалауға мүмкіндік береді. Барлық елдердің білім беру жүйесіне бірдей сәйкес келе беретін бірыңғай стратегия жоқ. Әйтседе, бір-бірінің тәжірибесін ала отырып, жаңа ізденістерді жалғастыра отырып және ең бастысы, балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, Қазақстан мемлекетінің де мінсіз инклюзивті білім беру кеңістігін құратыны сөзсіз.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Узакбаева С.А., Бейсембаева А., Сарканбаева Г. Инклюзивное образование: учебно методическое пособие – Алматы 2019 – 280 с.
- [2] Министерство науки и образования Норвегии. Учимся вместе. Мелд.Ст. 18, 2010-2011. Правительственный отчет(сборник документов).
- [3] Englund T. (2005). The discourse on equivalence in Swedish education policy //Journal of Education Policy, 20(1), 39–57.
- [4] Васильева П.В. Инклюзивное образование в США. - Текст: непосредственный //Молодой ученый. - 2018. - № 2 (188). - С. 94-96.

REFERENCES

- [1] Uzakbayeva S.A., Beysembayeva A., Sarkanbayeva G. Inklyuzivnoye obrazovaniye: uchebno metodicheskoye posobiye (Inclusive education: educational and methodical manual) – Almaty 2019 – 280 p. [in Rus].
- [2] Ministerstvo nauki i obrazovaniya Norvegii. Uchimsya vmeste. (Norwegian Ministry of Science and Education. Learn together). Meld.St. 18, 2010-2011. Pravitel'stvennyy otchet(sbornik dokumentov). [in Rus].
- [3] Englund T. (2005). The discourse on equivalence in Swedish education policy. Journal of Education Policy, 20(1), 39–57. [in Rus].
- [4] Vasil'yeva P. V. Inklyuzivnoye obrazovaniye v SSHA. (Inclusive education in the United States). — Tekst: neposredstvennyy. Molodoy uchenyy. — 2018. — № 2 (188). — P. 94-96. [in Rus].

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПО РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Узакбаева С.А.,¹ д.п.н., профессор
Самархан А.С.,² магистрант

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Казахстан, Алматы
1e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru
2e-mail: samarkhan.ayazhan@mail.ru

Аннотация. В статье освещается опыт работы зарубежных стран по реализации инклюзивного образования в специальных и общеобразовательных учреждениях, рассматриваются необходимые

методические и технологические базы работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, дети с ограниченными возможностями здоровья, инвалиды, специальная психология.

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION

Uzakbayeva S.A.¹, d.p.s., professor

Samarkhan A.S.², master student

^{1,2} Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

²e-mail: samarkhan.ayazhan@mail.ru

Abstract. The article highlights the experience of foreign countries in the implementation of special and public institutions, discusses the necessary methodological and technological bases of work with children with disabilities.

Keywords: inclusion, inclusive education, children with disabilities, disabled people, special psychology.

Статья поступила 20.11.2020

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

4 (59) 2020
ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

e-mail: pedagoginyaz@mail.ru

Отпечатано в издательстве “Полилингва”
«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенгалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка:
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 21.12.2020 г.
Формат 70х90 1/8. Объем 17,0 п.л. Заказ № 1067.
Тираж 300 экз. Гарнитура «Times New Roman»

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru